

แบบเรียนสังคมศึกษา

วิชาศีลธรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒

ของ

กระทรวงศึกษาธิการ

แบบเรียนสังคมศึกษา

วิชาศีลธรรม

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒ (ม.ศ. ๒)

ของ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่ ๕๐,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๐๕

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๓.๐๐ บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภา

ปากคลองบางลำพูบน พระนคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

๙๐๔๖๗๒

พ.ร.บ. ๒๕๐๔

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ
เรื่องอนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการได้จัดทำแบบเรียน สังคมศึกษา
วิชาศีลธรรม เพื่อใช้เป็นแบบเรียนสำหรับชั้นมัธยม
ศึกษาปีที่ ๒ (ม.ศ. ๒) ขึ้น กระทรวงศึกษาธิการได้
พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียนได้.

ประกาศ ณ วันที่ ๒๖ กันยายน ๒๕๐๔

(ลงชื่อ)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

คำนำ

แบบเรียนสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๒
(ม.ศ. ๒) นี้ กรมวิชาการได้ออมนุมัติกระทรวงให้
นายสวัสดิ์ ภูมิรัตน์ นายเกษม บุญศรี นายกระจำ
มั่นญาติ นายประโมทย์ ไชยกิจ นางสุมนา คำทอง
และนางอัมใจ วุฒิกุล เรียบเรียงขึ้นเป็นแผนงวิชา
ต่างๆ รวม ๔ แผนง

สำหรับวิชาศีลธรรมนี้ นายสวัสดิ์ ภูมิรัตน์ กับ
นายเกษม บุญศรี เป็นผู้เรียบเรียงขึ้น จึงหวังว่าแบบ
เรียนเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่การศึกษาสำหรับชั้น
นี้ตามสมควร.

กรมวิชาการ

สารบาญ

หน้า

ภาคพระพุทศาสนา

บทที่ ๑	ประวัติพระพุทสาวก	๑
๑	ประวัติพระมหากัสสป	๑
๒	ประวัติอนาถบิณฑิกคฤหบดี	๑๔
บทที่ ๒	วันสำคัญทางพระพุทศาสนา และหน้าที่ของพุทศาสนิกชนที่ จะต้องปฏิบัติในวันนั้นๆ	๓ ๑
๑	วันเข้าพรรษา	๓ ๑
๒	วันออกพรรษา	๓๔
๓	วันธรรมสวนะ	๔ ๕

ภาคธรรม

บทที่ ๓	ธรรมทำให้งาม	๕ ๐
บทที่ ๔	ธรรมคุ้มครองโลก	๘๒
บทที่ ๕	ทิฏฐธรรมมิกัตถประโยชน์	๘๖
บทที่ ๖	อบายมุข ๔	๑๓๐

บทที่ ๑	สัปปริสธรรม	๑๕๐
บทที่ ๒	พุทธศาสนสุภาษิต	๑๕๘
๑	จงเตือนตนด้วยตนเอง	๑๕๘
๒	ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข	๑๖๔
๓	พงชนะความชวทวยความดี	๑๖๙
๔	ความอดทนนำมาซึ่งประโยชน์สุข	๑๗๓
๕	ความสามัคคีของหมู่ทำให้เกิดสุข	๑๘๐

วิชาศีลธรรม

ภาคพระพุทธศาสนา

บทที่ ๑

ประวัติพระพุทธสาวก

๑

ประวัติ

พระมหากัสสป

๑. ชาตัญญิ ท่านพระมหากัสสปเถระ เกิดในตระกูล
พราหมณ์กัสสปโคตร ในตำบลบ้านมหาติฏฐะ กรุงราชคฤห์
แคว้นมคธ พ่อท่านชื่อพราหมณ์กิลล์ แม่ท่านไม่ปรากฏชื่อ
ตัวท่านชื่อปณฺณ กัสสปโคตร ตระกูลท่านเป็นตระกูลใหญ่สืบ
เชื้อสายมาแต่กตคำยรรพ พ่อแม่ท่านเป็นคนมั่งคั่งสมบูรณ์ มี
ทรัพย์สมบัติมาก ทั้งที่เป็นมรดกตกทอดมาแต่บรรพบุรุษ
ก็หลายชวคน ทั้งที่ทำให้เกิดขึ้นใหม่ก็มีมาก ครอบครัวของ
พ่อแม่ท่านมีการงานที่เป็นเหตุทำให้เกิดทรัพย์สมบัติมากมาย
ทั้งการกลสีกรรม ทั้งพาณิชย์กรรม มีคนทำงานอยู่ด้วยมาก

ทั้งนางงานและคนงาน พ่อแม่ท่านต้องควบคุมดูแลการงาน
เหล่านั้นอยู่ตลอดเวลา

การศึกษา เมื่อท่านเติบโตขึ้นพอสมควรแล้ว พ่อแม่
ท่านจึงทำให้ท่านเล่าเรียนศึกษาตามสมควร แก่ตระกูลของท่าน
ท่านเป็นเด็กดีสุมใจพ่อแม่ที่มีลูกคนเดียว ประพฤติตามทีพ่อแม่
สั่งสอน ท่านขยันเล่าเรียนตามวิชาที่ครูสั่งสอน ไม่ช้า
เท่าไรนัก ท่านก็เรียนสำเร็จตามวิชาเล่าเรียนในเวลานั้น

๒. การงาน เมื่อท่านเล่าเรียนสำเร็จแล้ว ท่านกลับ
มาอยู่กับพ่อแม่ ช่วยพ่อแม่ทำการงาน ท่านได้ช่วยแบ่งเบา
ภาระของพ่อแม่ลงไต่บ้างตามสมควร ท่านหัดทำงานเป็นตัว
แทนของพ่อ เช่น ควบคุมคนงานบางส่วน ท่านทำงานร่วมกับ
คนงานเหล่านั้นด้วยตนเอง ต้องคุมงานให้เป็นไปตามโครง
การ อันใดก่อน อันใดหลัง อันใดต้องการเร็ว ท่านต้องคอย
ควบคุมดูแลอยู่ ต้องคอยจัดคนให้ทำงานนั้นตามความสามารถ
ของคน ต้องวินิจฉัยชี้ขาดทั้งการงานและคนทำงาน หาก
สับสนหรือพลาดพลั้งไป การงานก็เสียหาย หรือได้ผลไม่สม
ความมุ่งหมาย ท่านอดสาหัสทำงานด้วยความระมัดระวังและ
ลอบ จึงทำให้พ่อแม่เบาแรงและเบาอกเบาใจไต่เป็นอย่างมาก

๓. เมื่อท่านมีผลมีอายุได้ ๒๑ ปี พ่อแม่ของท่าน
 เห็นว่าท่านเป็นคนมีความสามารถ จะปกครองทรัพย์สินสมบัติ และ
 วงศ์ตระกูลสืบไปได้แล้ว จึงจัดการให้ท่านมีเมียเรือนตาม
 ประเพณีนิยมต่อไป เมื่อปรึกษาท่าน ท่านก็บอกว่ายังไม่
 ประสงค์เช่นนั้น แต่พ่อแม่ก็อ้อนวอนขอร้องท่าน เพื่อยังได้
 เป็นหลักฐานเสียที ทั้งจะได้มีผู้ช่วยกิจการงานด้วย ในที่สุด
 ท่านก็ยอมตกลงตามคำขอร้องของพ่อแม่ พ่อแม่จึงจัดการ
 ขอนางภักทกาขีลานีให้เป็นภรรยาของท่าน นางภักทกาขีลานี
 อายุ ๑๖ ปี เป็นลูกสาวของพราหมณ์โกสียโคตร อันมี
 ตระกูลเสมอกัน มีภูมิลำเนาอยู่ในตำบลบ้านในสาครนคร
 แคว้นมคธด้วยกัน ท่านทำอาวาทมงคลกับนางภักทกาขีลานี
 เป็นผัวเมียกัน นางภักทกาขีลานีก็เป็นคนอยู่ในศีลในธรรม
 ประณีตผิวกวบความเรียบร้อย ทั้งช่วยการงานในบ้านเรือน
 เป็นอย่างดี นางรักการรู้ไม่ควรรู้ ความพอเหมาะพอ
 ช่วยให้ท่านมีผลเป็นสุขทางครอบครัวมาก ตระกูลของ
 นางก็เป็นตระกูลใหญ่ มีทรัพย์สินเงินทองข้าทาสชายหญิงมาก
 มายเช่นกัน ตระกูลทั้งสองนี้ทางมีลูกคนเดียวด้วยกันทั้งคู่
 ท่านทั้งสองต่างเอาอกเอาใจกันและกัน เมื่อท่านทั้งสอง

มีความปรองดองกันเช่นนั้น พ่อแม่ของทั้งสองฝ่ายก็พลอยเป็น
สุขด้วย ท่านทั้งสองอยู่กันกันมาเป็นเวลาพอสมควรแต่ไม่มี
ลูก ต่อมาพ่อแม่ของท่านทั้งสองนั้นถึงแก่กรรมลง ทศพ
สมบัติ ของ ตระกูล ทั้งสอง ก็ ตกมาเป็น มรดก ของ ท่าน ทั้งสอง
ท่านทั้งสองต้องปกครองดูแลกิจการงานให้ดำเนินไปได้ด้วยดีสืบ
วงศ์ตระกูลต่อไป

๔. เมื่อท่านทั้งสองต้องปกครองทศพสมบัติ และผู้คน
มากมายเช่นนั้น ท่านมีความคิดเห็นว่า การประกอบกิจการงาน
เช่นนั้น แม้เป็นงานที่ปราศจากโทษก็จริง แต่ก็ต้องใช้บาย
วิธีต่าง ๆ ระวังจะเป็นโทษ ต้องขบขัน ต้องอดทน ต้อง
หักล้าง ต้องว่ากล่าว ถึงต้องเขยตเบียนบ้างก็มี ยากที่จะให้
ปราศจากโทษได้ เกิดความเขินอาย ถึงการจะพ้นไปเสีย
จากความเป็นเช่นนั้น ท่านทั้งสองมีความคิดเห็นเป็นอย่าง
เดียวกัน ความจริงท่านทั้งสองนี้ไม่ปรารถนาจะครองเรือนมา
แต่ก่อนแต่งงานแล้ว แต่ไม่กล้าขัดคำของพ่อแม่ มีความ
เคารพในพ่อแม่เป็นกำลัง แม้แต่งงานแล้วก็อยู่กันกันเป็น
อย่างดี จนพ่อแม่ทั้งสองฝ่ายไว้วางใจและสบายใจว่าจะปกครอง
ทศพสมบัติสืบลูกหลานไว้ตลอดไป เมื่อท่านทั้งสองตกลง

ปลงใจแล้วเช่นนั้น จึงชวนกันออกบวชอุทิศพระอรหันต์ในโลก
 เมื่อตกลงกันเช่นนั้น จึงเรียกคนของตนทั้งหมดมามอบทรัพย์สิน
 ให้ เหลือนั้นก็ประกาศว่าชาวเมืองผู้ใดต้องการสิ่งใด
 ก็ให้มารบสังนไป เมื่อยังเหลืออยู่ก็ให้ถวายเป็นหลวงไป
 หมกสน

๕. ออกบวช เมื่อท่านทั้งสองสละทรัพย์สินสมบัติหมด
 สิ้นแล้ว จึงพร้อมกันอธิษฐานเพศเป็นนักบวชตามลัทธิขณิก
 อยู่ในยคนัน ทั้งใจบวชอุทิศพระอรหันต์ในโลก เมื่อบวชแล้ว
 ท่านบิณฑิตโกชอว่า กัสสปตามโคตร ภายหลังเมื่อมาเป็น
 พุทธสาวกแล้ว ใจชอว่าพระมหากัสสป เมื่อท่านทั้งสองบวช
 แล้วเช่นนั้น จึงพากันออกเดินทางมาโดยลำคย เมื่อมาถึงทาง
 สองแพร่งแห่งหนึ่งในระหว่างทาง ท่านกัสสปจึงบอกกับนาง
 ภัททกาปิลาว่า เมื่อเราทั้งสองบวชแล้วเช่นนั้น การทนนักบวช
 ชายหญิงจะมาเดินตามกันเช่นนั้นไม่เป็นการสมควรนัก เราควร
 แยกทางกันไปดีกว่า ฝ่ายนางภัททกาปิลา ก็มีความคิดเช่นนั้น
 จึงกล่าววรับว่า จริงของท่าน ชนชอว่าหญิงนี้เป็นมลทินของ
 พรหมจรรย์ ถกแล้วเราควรแยกทางกันไป เมื่อตกลงกันแล้ว
 ท่านกัสสปจึงว่า ชายใจชอว่าเป็นผู้เห็นหน้าอันเปรียบด้วยมือ

ขวา ฉันเป็นชาย เพราะฉะนั้นฉันจึงควรถือเอาทางข้างขวา แล้วเดินไปตามทางนั้น ธรรมดาหญิงชั่วนั้นเป็นผู้ตาม เปรียบเหมือนมือซ้าย เธอเป็นหญิง เพราะฉะนั้นเธอควรถือเอาทางข้างซ้าย แล้วเดินไปตามทางนั้น ตกตงกันแล้ว ท่านทั้งสองก็ออกเดินแยกทางกันไป นางภักทกาบัลลังก์ไปอาศัยอยู่ในสำนักของนางภิกษุณี บวชเป็นภิกษุณีเจริญสมณธรรม ยันลุมรรคผลตามควรแก่อุปนิสัย

๖. ฝ่ายท่านบิณฑล เมื่อหลีกทางมาแล้ว ได้พบพระพุทธเจ้า ซึ่งประทับอยู่ภายใต้ต้นพหุปัตตนิโครธ ระหว่างกรุงราชคฤหภัยเมืองนาลันทา ท่านสังเกตเห็นพระอิริยาบถและผิวพรรณงามนัก คิดว่าท่านผุ้คงจะมีความสงบบเยือกเย็นในจิตใจเป็นแน่ เกิดความเลื่อมใสซอรัยเอาพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาของท่าน ท่านสมัครบวชตามลัทธิของพระพุทธเจ้า พระองค์ ทรง รัยท่าน เป็นภิกษุในธรรมวินัย ด้วย ประทาน พระโอวาท ๓ ข้อ ดังนี้

(๑) กัสสปะ ท่านจงตั้งใจไว้ว่า เราจักต้องมีความสะอาดและความเกรงใจในภิกษุผู้เฒ่า ผู้ปานกลาง และผู้ใหม่ ให้เคร่งครัด

(๒) ท่านจงออกตั้งใจฟังธรรมอันเป็นกุศลแล้ว
พิจารณาให้เข้าใจความในธรรมนั้น

(๓) ท่านจงมีสติพิจารณากายนี้เป็นอารมณ์ทุกเมื่อเล็ก
เมื่อจบพระโอวาทแล้ว ท่านรับโอวาทปฏิบัติตาม ท่านจง
ไตร่ตรองว่าบวชด้วยวิธีรับโอวาท อันเป็นวิธีบวชอย่างหนึ่งทพระ-
พุทธเจ้าได้ประทานแก่ท่านเป็นพิเศษเฉพาะท่านองค์เดียวเท่านั้น
เมื่อท่านบวชแล้วได้ ๘ วัน บำเพ็ญสมณธรรมด้วยความ
อุตสาหะ ท่านได้บรรลุพระอรหัต เป็นพระอรหันต์ในพระธรรม
วินัยของพระพุทธเจ้า

๗. ท่านพระมหากัสสปเถระ ได้ชื่อว่าเป็นผู้มีความ
ประพฤติเคร่งครัดมอญสลัมมาก เป็นที่พอใจของสพรหมจารี
ด้วยกันโดยทั่วไป พระพุทธเจ้าทรงยกย่องท่านเป็นพิเศษ เช่น
ทรงเห็นว่าท่านบวชเมื่อมอญมาแล้ว ทรงรับผ้าสังฆาฏิของ
ท่านไปทรง แล้วประทานผ้าสังฆาฏิของพระองค์ให้ท่านใช้แทน
ตรัสยกย่องว่ามัวหารธรรมเสมอกับพระองค์ ทรงสรรเสริญ
และตรัสแนะนำให้ภิกษุทั้งหลายเอาเป็นเยี่ยงอย่าง ดังที่ตรัสสอน
ภิกษุทั้งหลายว่า อกรภิกษุทั้งหลาย ท่านกัสสปผู้มีคุณความ
นอญ สันโดษยินดีด้วยจวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัย

เกสัช ตามมีตามได้ ไม่มักมาก ได้หรือไม่ได้ ไม่ตกใจ
 ไม่ติดขี้ขี้ ๔ นั้น คุกรักษ์ทั้งหลาย กัสสปผู้ เมื่อนำ
 ไปยังสกุลก็ไม่นำตนให้สันตสนมกัน ทำเป็นคนใหม่เสมอ
 ไม่ทำความคุ้นเคย ไม่กระนอกราบวาทาใจไม่ติดสกุลตึงจิต
 ลงเป็นกลางว่าผู้ใคร่บุญจงได้บุญ ผู้ใคร่ลาภจงได้ลาภ
 สงเคราะห์อนเคราะห์หยาบเมตตาทิต คุกรักษ์ทั้งหลาย กัสสป
 ผู้ เมื่อนำไปยังสกุลใด เขาจะให้ก็ตาม ไม่ให้ก็ตาม จะให้
 โดยอาการอย่างใดก็ตาม เธอจะไม่เคืองครุ่นอย่างใดเลย ท่าน
 กัสสปจึงสมควรเข้าสู่ตระกูลต่าง ๆ ได้ คุกรักษ์ทั้งหลาย
 เธอทั้งหลายจงประพฤติตามอย่างกัสสปเถิด

๘. ตามปรกตท่านพระมหากัสสปผู้ ถอดองค์ ๓ อย่าง
 โดยเครื่องครก คือ ทรงผ้าบังสกุลเป็นวัตร ๑ เทยวณตบาต
 เป็นวัตร ๑ ขยี้ป่าเป็นวัตร ๑ นอกจาก ๓ อย่างนี้แล้ว
 ท่านยังถอดออก ๑๐ อย่างในบางโอกาส พระพุทธเจ้าจึง
 ยกย่องท่านว่า เป็นยอดของภิกษุผู้ทรงอดงค์คุณ

๙. ครบหนงท่านไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่พระเวฬุวัน กรุง
 ราชคฤห์ พระพุทธเจ้าตรัสปราศรัยกะท่านว่า คุกรักัสสป
 เที่ยวนท่านชราแล้ว ผ้าบังสกุลจีวรของท่านนั้นหนัก

นัก ท่านจงทรงจิวรทเขาถวายเถิด จงฉันบิณฑบาตในทันทมนต์
เถิด และจงอยู่ที่ใกล้ ๆ เราเถิด ท่านกราบทูลว่า ข้าพระ
พุทธเจ้าเคยทรงผจญสังกตเป็นนิจเสียแล้ว เคยเที่ยวบิณฑบาต
เป็นนิจเสียแล้ว เคยอยู่ป่า ใช้แต่ผ้าสามผืน มีความ
ปรารภน้อย สันโดษ ชอบเงียบสงัด ไม่ชอบคลุกคลีกับ
หมู่ ปรารภความเพียร สรรเสริญคุณธรรมเช่นนั้นมานาน
แล้ว พระพุทธเจ้ารับสั่งถามว่า ท่านเห็นอำนาจประโยชน์อะไร
จึงประพฤติเช่นนั้น ท่านกราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้าเห็นอำนาจ
ประโยชน์ ๒ ประการคือ

(๑) อยู่เป็นสุขใจตามลำพังตนเอง

(๒) อันเคราะห์ประชุมชนในภายหลัง คือเมื่อคนชั้น
หลังได้ทราบว่า สาวกของพระพุทธเจ้า ท่านประพฤติอย่าง
นี้ก็จักเป็นแบบอย่างให้คนชั้นหลังที่ปรารภจะทำตาม ก็จะได้ทำ
ตามได้ การปฏิบัติเช่นนั้น ก็จะเป็นประโยชน์แก่คนชั้นหลัง

พระพุทธเจ้าประทานสาธุการแก่ท่าน แล้วโปรดให้ท่าน
ทรงผจญสังกตตามใจท่าน โปรดให้เที่ยวบิณฑบาต โปรดให้
อยู่ป่าได้ตามอัธยาศัยของท่าน

๑๐. ท่านพระมหากัสสปเป็นผู้ปฏิบัติเคร่งครัด เป็นที่
นบถของคนทั้งหลาย จนทุกคนทั่วไปว่า ในกรุงราชคฤห์ทั้ง

กรุง สกฺกทัไม่ใช่นิยัตติของท่าน ก็ต้องเป็นอุปฐากของท่าน แต่
ท่านไม่ทักสฺกฺกทัเหล่านั้น ไม่พัวพันกับสฺกฺกทัเหล่านั้น คราวหนึ่ง
พระพุทฺธเจ้าจะเสด็จจาริกไปโปรกสฺสตัว ท่านเตรียมตามเสด็จ
ด้วย แต่พระพุทฺธเจ้าโปรกให้ท่านอยู่ เพื่อเจริญศรัทธาปสา
ทะของชาวเมือง ตามปรกติท่านไม่ค่อยจะสั่งสอนใครนัก แต่
ท่านชอบปฏิบัติให้เป็นตัวอย่างแก่คนทั้งหลาย ด้วยเหตุนี้
ธรรมเทศนาของท่านจึงมีน้อย แต่ถึงแม้เช่นนั้น ท่านก็รวบรวม
รวมคัมภีรพระพุทฺธศาสนาไว้ จัดคำสอนของท่านไว้หมวดหนึ่ง
ต่างหาก เรียกว่า กัสสปสังยต ขอนนยเป็นเกียรติประวัติ
อันสำคัญของท่านอย่างหนึ่ง

๑๑. ท่านมีอายุอยู่มาจนถึงพระพุทฺธเจ้านิพพาน ใน
วันทพระพุทฺธเจ้านิพพาน ท่านไม่ได้อยู่ในที่นั้นด้วย แต่พระ-
สังฆพุทฺธสาวกในเวลานั้นยกให้ท่านเป็นประธานในสังฆมณฑล
การถวายพระเพลิงพระพุทฺธสรีระต้องรอไว้จนท่านมาถึง ได้สร้าง
พระศพนและถวายบังคมพระพุทฺธสรีระแล้ว จึงถวายพระเพลิง
พระพุทฺธสรีระได้ เมื่อเสร็จการถวายพระเพลิงและแจกพระ
บรมสารีริกธาตุแล้ว ๗ วัน ท่านโปรกให้ประชุมสังฆทัมาใน
การนั้น แล้วเล่าเรื่องที่ท่านเดินทางมาพักนอนอยู่ระหว่างทาง

มีพระบวชภายใต้ร่มโพธิ์หนึ่งช่อสักท่อน กล่าวจึงจบพระธรรมวินัยว่า พระธรรมวินัยไม่มีศาสดาแล้ว ใครจะประพฤติอย่างไรก็ได้ตามชอบใจ ท่านเห็นว่าคำกล่าวของพระสักท่อนเป็นเส้นหนามต่อพระศาสนามาก ถ้าปล่อยนิ่งไว้จะเป็นอันตรายแก่พระศาสนายิ่งนัก ควรจะจัดการอย่างไรอย่างหนึ่งให้เกิดขาดลงไป

๑๒. ท่านกล่าวต่อไปว่า ความจริงพระธรรมวินัยมิได้ว่างจากพระศาสดาเลย แม้พระพทธเจ้าจะเสด็จนิพพานแล้วก็ตาม เพราะพระพทธเจ้าได้ตรัสไว้คราวจวนจะนิพพานว่า “ธรรมกถิ วิณยกถิ อย่างใด ที่เราตถาคคได้แสดงแล้วโดยบัญญัติแล้ว ธรรมวินัยนั้นจักเป็นศาสดาของท่านทั้งหลายเมื่อเราล่วงไปแล้ว” พระพทธเจ้าตรัสแสดงชัดว่า ธรรมวินัยนั้นแลเป็นศาสดาแทนองค์พระพทธเจ้า เพราะเหตุนี้เราทั้งหลายผู้เป็นสาวก ควรจะช่วยกันรวบรวมพระธรรมวินัยให้เป็นหมวดเป็นหมู่ ทั้งไว้เป็นครุของเรทั้งหลายสืบต่อไป พระสงฆ์เห็นชอบยกท่าน มอชให้ท่านจัดการสังคายนา ท่านจึงทูลขอพระสงฆ์ เลอภพระเถระผู้ทรงคุณธรรมสมควรเป็นผู้ร่วมการสังคายนา ตกลงว่าให้เลอภได้ ๕๐๐ องค์ เฉพาะที่เป็นพระอรหันตปัญจสัมมาทิฐาณ ท่านเลอภได้ ๔๙๙ องค์

เว้นไว้องค์หนึ่งเพื่อจะเลือกพระอรหันต์ แต่ท่านไม่เลือก เพราะ
พระอรหันต์ยังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ ถ้าท่านเลือกเข้าจะถูก
กำหนดว่าเลือกเพราะเห็นแก่หน้า ด้วยเห็นว่าเขื่อนองพระพท-
ธเจ้า แต่จะเว้นพระอรหันต์เสียก็ไม่ได้ ในการสังคายนาคราวนั้น
จำเป็นต้องอาศัยพระอรหันต์จริง ๆ เพราะพระอรหันต์เป็นผู้ได้
ฟังพระธรรมวินัยที่พระพทธเจ้าทรงแสดงไว้ทั้งหมด ทั้งจำได้
ทั้งหมดด้วย พระอรหันต์จึงเป็นคลังพระธรรมวินัยอย่างแท้จริง
เมื่อพระสงฆ์เห็นความจำเป็นเช่นนั้น จึงขอให้ท่านเลือกเข้า
เป็นกรณีพิเศษ ท่านจึงเลือกพระอรหันต์เข้าโดยอนุมัติของสงฆ์
ใต้พระมหาสังคายนาครบ ๕๐๐ องค์พอดี

๑๓. เมื่อท่านไตรบอณุมิตต์เช่นนั้นแล้วจึงตกลงกันว่า
ไปทำสังคายนาที่กรุงราชคฤห์ เมื่อตกลงกันแล้วท่านจึง
ประกาศเป็นญัตติ ห้ามมิให้พระสงฆ์ที่ไม่ใช่ ๕๐๐ องค์
ไปจำพรรษาที่กรุงราชคฤห์ ท่านทั้ง ๕๐๐ องค์นั้นจึงพากัน
มาจำพรรษาที่ราชคฤห์ก่อนวันเข้าพรรษา ในเดือนต้นของพรรษา
ท่านช่วยกันวัดการช่อมวัดใหญ่ ๆ ทั้ง ๑๘ แห่ง พอถึงเดือน
ที่ ๒ แห่งพรรษาจึงลงมือทำ พระอรหันต์ก็ได้สำเร็จพระอร-
หัตเป็นพระอรหันต์ก่อนวันทำสังคายนาวันหนึ่ง เป็นอันว่า
พระสงฆ์ทำสังคายนาทั้งหมดนั้นเป็นพระอรหันต์ทั้ง ๕๐๐

๑๓
องค์ การสังคายนาคราวนั้น ทาตถาสถกตบรณคห ข้างภูเขา
เวภารบรรพต กรุงราชคฤห์ ท่านพระมหากัสสปเป็นประธานใน
การนั้น พระอชาลิเถระเป็นกำลังช่วยวิสัชนาพระวินัย พระ-
อานนท์เป็นกำลังช่วยวิสัชนาพระสูตรพระอภิธรรม โดยลำคัย
กัน ได้พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นอัครสาสน์ปลัมภก ทำอยู่ ๗
เดือนจึงสำเร็จ การทำครั้งนี้เป็นครั้งแรก จึงเรียกว่าปฐม
สังคายนา

๑๔. การที่ท่านพระมหากัสสปชักชวนพระสงฆ์ทำสัง-
คายนาครั้งนี้ เป็นประโยชน์อย่างยิ่งหลวงแก่พระพุทธศาสนา
เป็นการฉลองพระเดชพระคุณพระพทธเจ้าอย่างแท้จริง ปฏิปทา
ของท่านพระมหากัสสปในการทำสังคายนานี้ เป็นแบบอย่างอัน
ดีงามของ ภิกษุ เกิดใน ภายหลัง จะพ่วงคำนึงถึงพระคุณประการ
ของพระพทธเจ้า ผู้ประสิทธิ์ฐานพระพทธศาสนาขึ้นไว้ เพื่อ
ประโยชน์สุขแก่ประชุมชนหมู่ใหญ่ มิได้คิดย่อท้อต่อความ
ลำบากยากเข็ญและภัยอันตรายต่าง ๆ และจะพ่วงเอาอย่างพระ-
มหากัสสป ฉลองพระเดชพระคุณพระพทธเจ้าด้วยรับเอาภาระ
พระพุทธศาสนาด้วยปฏิบัติตามให้ถาวร

ตามปรกตทกวันภิกษุผู้ปฏิบัติมกนอยสันโทษ เครื่องครัด
ด้วยปรารธนาคิในเบื้องตน มักขาดสติในท่ามกลาง เห็นไป

เสียว่า การเอาภาระอุระพระศาสนาเป็นไปเพื่อความมั่งมาก
การปฏิบัติจึงกลายเป็นคยแคบ เห็นแก่ตัวส่วนเคี้ยว เอาเปรียบ
ผู้อื่น ไม่สำเร็จประโยชน์อันงาม

๑๕. อันทรงความมั่งน้อย สันโดษ และการปฏิบัติ
เคร่งครัดนั้น เป็นหลักสำหรับภิกษุผู้ปฏิบัติกิจพระศาสนา ภิกษุ
ผู้ทรงคุณสมบัติเห็นปานนั้น ย่อมประกอบกิจพระศาสนาด้วย
อธิษฐานจิตดี ไม่เพ่งอามิสของโลก เป็นผลแห่งการอัน
ภิกษุประเภทนี้ ย่อมสำเร็จได้เป็นอย่างดี คุณธรรมอย่าง
ของภิกษุเป็นสมบัติอันมีคุณค่าล้นยิ่ง ท่านพระมหากัสสปเป็น
พระสาวกที่ทรงคุณธรรมเช่นนั้น จึงบำเพ็ญกิจพระศาสนา
ตลอดพระเดชพระคุณพระพุทธเจ้าได้เป็นอย่างดี

ท่านมีอายุเจริญมาไต่ประมาณ ๑๒๐ ปี จึงนพพานที่
กรุงราชคฤห์นั้น ประชาชนผู้เลื่อมใสในท่านช่วยกันจัดการ
สรีระของท่านบรรจุไว้ในสถูป ณ ทิศทางสี่แพร่ง เพื่อเป็น
ที่สักการบูชาของมหาชนสืบไป เป็นสันปรวัตของท่านเพียง
เท่านั้น

๖ ขอควรกำหนด

พราหมณ์	เป็นช่อวรรณะของคนพวกหนึ่ง สืบเชื้อ สายมาจากพราหมณ์ด้วยกัน และเป็นช่อ ศาสนา ในทนต์หมายเขาวรรณะ
กัสสปโคตร	เป็นช่อโคตรโบราณ สืบเชื้อสายมาจาก ฤษีกัสสป เป็นโคตรใหญ่
บรรพบุรุษ	ต้นตระกูล
กบิล	ช่อพราหมณ์พ่อพระมหากัสสป
ปีปผลิ	ช่อตัวของพระมหากัสสป เมื่อก่อนบวช
ภัททกาปีลานี	ช่อเมียของปีปผลิ
มหาคิณฺฐ	ช่อตำบลบ้านเกิดของพระมหากัสสป
กรุงราชคฤห์	ช่อแคว้นหลวงของแคว้นมคธ
มคธ	ช่อแคว้นในอินทียโบราณ
นาลันทา	ช่อเมือง ในแคว้นมคธที่พระมหากัสสปเกิด
สาครนคร	ช่อเมืองในแคว้นมคธที่นางภัททกาปีลานีเกิด
โกสิยโคตร	ช่อโคตรของนางภัททกาปีลานี เป็นโคตร เก่าสืบเชื้อสายมาจากฤษีโกสิยะ
อาวาหมงค	วิช แต่งงาน ชนิดหนึ่ง ทนุ เจ้าสาว มาอยู่ บ้านเจ้าชัว

อธิษฐานเพศ	วิวัชชตัวเองโดยตั้งใจตรงในบุคคลที่ตน นับถือ
อุทิศ	เฉพาะเจาะจง
พระอรหันต์	เป็นชื่อของผู้บรรลุ คุณธรรมชั้น สูงสุดใน โลกิยโลกุตตริย พระพุทธศาสนาที่ใดก็ตาม ในทันทีหมายถึงลัทธิเดิม
อรหัต	คุณธรรมชั้นสูงสุด ในพระพุทธศาสนา หมายถึงหมดความรัก ความชัง ความหลง
สันโดษ	คุณธรรมที่ทำให้ประพฤติกิเลสให้พอใจของเท่าที่มี อยู่ และให้ พยายาม หาในทาง ที่ชอบ ที่ควร ป้องกันความโลภ
จีวร	เครื่องนุ่งห่มของพระ
บิณฑบาต	อาหารของพระ
เสนาสนะ	ที่อยู่ของพระ
คิลานเภสัช	ยารักษาโรคและป้องกันโรคของพระ
ธุดงค์	อุบายกำจัดกิเลส มี ๑๓ อย่าง
สังคายนา	การร้อยกรองพระธรรมวินัย เข้าเป็นหมวด หมู่ เช่นวินัยไว้หมวด ๑ ธรรมะไว้ หมวด ๑

สรุป

๑๗

ช่องที่เราหรือทมิอยู่โดยธรรมชาติ หรือที่
สร้างขึ้นเพื่อบรรพการตกคน ที่ควรบรรพ
เช่น พระอรหันตเป็นต้น

คำถามเพื่อทดสอบ

๑. พระมหากัสสป เกิมชื่อไร เป็นลูกใคร
๒. พระมหากัสสป เกิดที่บ้านไหน เมืองไหน
๓. พระมหากัสสป เล่าเรียนคักษาอย่างไร แต่งงาน
กับใคร ทำงานอะไร ทำไมจึงออกบวช ท่านบวช
ด้วยวิธีไร
๔. พระมหากัสสป ออกบวชใดกวันจึงเป็นพระอรหันต
๕. พระพุทธเจ้าทรงยกย่องท่านอย่างไร
๖. พระมหากัสสป เลิศทางไหน
๗. ทำไมพระพุทธเจ้าถึงประทานสังฆาฏิแก่ท่าน
๘. ท่านนิพพานเมื่ออายุเท่าไร ที่ไหน
๙. คนเขาจักการสัรรระของท่านอย่างไร
๑๐. ท่านทำงานอะไรไว้เป็นพิเศษบ้าง

กิจกรรม

พระมหากัสสปะในพระอรหันต์ ๘ ทิศ ท่านประ-
 จำทิศอาคเนย์ สมเด็จพระราชวงษ์บรมมหาสุริยวงศา ใน
 รัชกาลที่ ๑ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ทรงสร้างรูปพระอรหันต์
 ๘ ทิศไว้ในพระอุโบสถวัดมหาธาตุ กรุงเทพฯ ครครพ
 นักเรียนไปคและช้ให้นักเรียนครูพระมหากัสสปะ ซึ่งอยู่ทาง
 ทิศอาคเนย์ของพระประธาน

ประวัติ

อนาถปิณฑิกคฤหบดี

๑. ชาตัญญู ท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดี เป็นลูกชายท่าน
 สุนนเศรษฐี กรุงสาวัตถี แคว้นโกศล เดิมท่านชื่อว่า สัทธ
 ท่านเป็นคนใจบุญสุนทาน ชอบให้ท่านแก่คนยากจนไม่เลือก
 หน้า เพราะฉะนั้นคนทั้งหลายจึงเรียกท่านว่า อนาถปิณฑิกะ
 ซึ่งหมายความว่า ให้ท่านคนจน

การศึกษา เมื่อท่านเติบโตขึ้นพอสมควรแล้ว พ่อแม่
 ท่านจัดให้เล่าเรียนศึกษาในสำนักอาจารย์ที่เห็นสมควร ท่าน
 เป็นเด็กขยันเล่าเรียน ใจคอเยือกเย็น มีความอดทนไม่เห็นแก่
 ความยากลำบาก แม้ประสบข้อขัดข้องก็ไม่ตกใจง่าย ท่านมี
 ใจคอกว้างขวาง ชอบเผื่อแผ่แก่คนไม่เลือกหน้า ส่งสารคน
 ยากจน มีอะไรก็ให้หมด ท่านเล่าเรียนมีความรู้ควรแก่ตระกูล

การทำงาน เมื่อท่านเล่าเรียนเสร็จแล้ว ท่านได้มาอยู่กับ
 พ่อแม่ ช่วยพ่อแม่ทำทำงานในตระกูลของท่าน ตระกูลของ
 ท่านเป็นตระกูลใหญ่ มีภาระงานมาก ทั้งการกสิกรรม คอการ

ไว้การนา ทั้งพาณิชย์กรรม คือ การค้าขาย มีคนงานมาก ทั้ง
 นายงานและคนงาน ท่านต้องควบคุมการงานนั้นแทนพ่อแม่ท่าน
 จนกระทั่งมีความชำนาญชำนาญ พ่อแม่ก็ปล่อยมือมอมให้ท่านทำ
 ได้โดยลำพัง เมื่อพ่อแม่ตายแล้วท่านก็ปกครองทรัพย์สินมรดกนั้น
 ต่อมา ท่านได้จัดการงานอันอยู่ในความดูแลของท่านให้
 เป็นไปด้วยดี ทั้งผู้คนของท่านก็เห็นกลุ่มเป็นก้อน จึงรัก
 รักดีในท่านเหมือนเมื่อก่อนพ่อแม่ท่านยังอยู่

๒. อยู่มาคราวหนึ่งท่านจะไปเยี่ยมเพื่อนของท่านที่กรุง
 ราชคฤห์ นครหลวงของแคว้นมคธ แต่ท่านไม่ไปเปล่า เตรียม
 สินค้าบรรทุกเกวียนไปถึง ๔๕ เล่ม พร้อมด้วยผู้คนชายหญิง
 ทตามท่านไป เมื่อท่านไปถึงกรุงราชคฤห์แล้วท่านจึงให้คนของ
 ท่านจัดการขายสินค้าเท่าที่เตรียมมาทั้งหมด ส่วนตัวท่านได้นำ
 ของไปเยี่ยมเพื่อนตามธรรมเนียมพักอยู่บ้านเพื่อนของท่าน
 ท่านได้ทราบบว่า “พระพุทธเจ้าเกิดชนแล้วในโลก พระธรรมเกิด
 ชนแล้วในโลก พระสงฆ์เกิดชนแล้วในโลก” ท่านมีความข
 ยินดีเป็นล้นพ้น เพื่อนของท่านจึงชวนท่านไปเฝ้าพระพุทธเจ้า
 ที่พระเวฬุวันมหาวิหาร ท่านได้ฟังหลักธรรม ได้ความรู้ใน
 หลักธรรม บรรลุโสดาปัตติผล ดำรงตนอยู่ในโสดา

บันอริยบุคคล ท่านได้ถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข เสร็จแล้วได้ฟังอนุโมทนา ท่านได้ทูลอาราธนา พระพุทธเจ้า กับพระสงฆ์พุทธสาวก ให้เสด็จมายังกรุงสาวัตถี แคว้นโกศล เมื่อพระพุทธเจ้าทรงรับอาราธนาแล้ว ท่านจึง กำหนดวันเสด็จถวาย แล้วท่านกลับมาก่อน

๓. เมื่อท่านกลับมาแล้ว ท่านกราบทูลความนั้นให้ พระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ครองนครสาวัตถีทรงทราบ แล้วท่าน ก็เตรียมการรับเสด็จพระพุทธเจ้า ท่านขอทศสร้างวัดโกยวชิ เกดยทระพยบนพนดิน สันทรพยประมาณ ๑๘ โยจ จัดการ สร้างเสนาสนะสันทรพยอีกประมาณ ๑๘ โยจ เสร็จแล้ว จัดการทำศาลาทพักในหนทางเสด็จ ซึ่งมีระยะทางประมาณ ๕ โยชน์ ทุก ๆ ระยะโยชน์หนึ่ง โยจลำดับ จนถึงกรุงสาวัตถี เมื่อเสร็จแล้วส่งคนไปทูลเชิญเสด็จ และจัดการต้อนรับตามระยะ ทางนั้น ๆ เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จถึงกรุงสาวัตถีแล้ว เชิญเสด็จ ให้ประทับ ณ พระเชตะวันทถานจัดสร้างชนน ถวายให้เป็น สังฆาราม แล้วจัดการฉลองสมโภชวัดทถานสร้างชนใหม่ น สันทรพยอีกประมาณ ๑๘ โยจ รวมทั้งท่านสร้างวัดเชตวัน ราม รวม ๕๕ โยจ ต่อมาพระพุทธเจ้าได้ประทับประกาศ

พระธรรมคำสอนอยู่ในกรุงสาวัตถีประมาณ ๒๕ พรรษา ได้
 ประทับอยู่ที่พระเชตวันถึง ๑๙ พรรษา เพราะฉะนั้นวัดเชต
 วันารามของท่านอนาถบิณฑิกะนี้ จึงเป็นสถานที่สำคัญที่สุด
 ในประวัติการประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้า เมื่อพระ-
 ภิษัสสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุขมาประทับอยู่ ณ ที่นั้น ท่านได้
 ถวายทานทุก ๆ วัน จำแนกประเภททานไว้ดังนี้ ถวายสลากภัตร
 วันละ ๕๐๐ บัณฑิตภัตรวันละ ๕๐๐ สลากยาควินละ ๕๐๐
 บัณฑิตยาควินละ ๕๐๐ นิตยภัตรวันละ ๕๐๐ ของค์ อากันตก
 ภัตร ๕๐๐ คมิกภัตร ๕๐๐ คิลานภัตร ๕๐๐ ผู้ป่วยยากิษุไซ
 วันละ ๕๐๐ ในเรือนก็ให้จัดปูลาดนอนไว้เป็นประจำวันละ ๕๐๐
 ท่านได้ให้ท่านอยู่เช่นนั้นเป็นประจำทุกวัน นอกจากถวายทาน
 แก่พระสงฆ์แล้วยังตั้งโรงทานสำหรับคนเดินทาง คนยากจน
 อนาถา เป็นประจำออกทุกวัน ด้วยเหตุดังนี้พระพุทธเจ้าจึงตรัส
 ยกย่องท่านว่า เป็นเอตทัคคะ คือเป็นยอดของอุบาสกผู้ให้ทาน

๔. ในการท้อ มาคน หัวหน้งาน ของ ท่าน เห็นท่านมี
 ขวนขวายกับการบุญเช่นนั้น ก็พากันปล่อยปละละเลยการงาน
 การไ้การนาก่เกยเกยวไมไ้ไ้ผลเต็มที การค้าการขายก็ทรุดลง
 ทรุดลงจนท่นาคาไปไ้ไม่ส่งทุนคน ทรัพย์สมบัติท่นงไว้จม

นำหายไป ท่านต้องยากจนลงบ้าง แต่ถึงเช่นนั้นท่านก็ไม่ยอม
 เลิกทำงาน ท่านคงยังให้ท่านเป็นประจำอยู่เช่นนั้น พระพุทธ
 เจ้าทรงทราบ เมื่อท่านไปเฝ้าจึงตรัสถามท่านว่า คุฤหติ ที่
 บ้านท่านยังให้ท่านอยู่หรือ ท่านกราบทูลว่า ยังให้อยู่เจ้า
 แต่วาระเย็นท่านเศร้าหมองไปบ้าง ให้ได้แต่เพียงผกานาพริก
 เท่านั้น คัมแกงชกเขาลงเจ้าข้า ตรัสว่า คุฤหติ ของไม่
 สำคัญนักดอก สำคัญที่ใจ เมื่อใจผ่องใส ถึงสิ่งของจะเศร้า
 หมอง ก็ยังนับว่าประเสริฐอยู่นั่นเอง เมื่อคนทั้งหลายเห็นท่าน
 ต้องยากจนลงเช่นนั้น จึงพากันมาหามิให้ท่านให้ท่าน ท่าน
 กลับยกความคนเหล่านั้นต่อไป ท่านคงให้ของท่านอยู่เช่นนั้น
 ด้วยผลอนันนเป็นปัจจัย ท่านหันไปควบคุมกิจการของท่าน
 เร่งรัดให้คนตั้งใจทำไร่นา การไร่การนาทชชน ไตผล
 ขรรพณเต็มเม็ดเต็มหน่วย เร่งรัดลูกหนี้และเทวชชคนทรวพ
 สมบัตยยังหมกอยู่ให้กลับคนมาไต่ พวกลูกหนี้การทการส่งหน
 สันททค่างให้คนหมด ท่านกลับสมบรณชนคงเดิม ท่านก็ยัง
 เพลิดเพลินมากชน ท่านสมาทานอโยสลคิลทกวันอโยสลท่าน
 ไปวัดตอนเช้า ท่านต้องมีของเคียวของฉนิตคมือไป ถ้าท่าน
 ไปตอนเย็นท่านก็ตมมามาตมทควรแก่สมณะไป จนพระเชษฐา
 กันว่า ท่านไม่เคยมาวัดคมือเปล่าเลย

๕. ตามปรกติท่านเป็นคนเกรงใจคน แม้แต่คนรับใช้ของท่าน ท่านจะใช้อะไรเขา ท่านก็ต้องแต่พอเหมาะพอควร มิได้ถือตัวเป็นนายใช้ไ้ไ้เขาตามชอบใจ สิ่งใดที่ท่านจะทำให้เองแล้ว ท่านทำเสียเองจนหมด จะใช้คนอื่นก็ต่อเมื่อจำเป็นจริงๆ เท่านั้น เฉพาะเกี่ยวกับองค์พระพุทธเจ้า ท่านศุภยก็มีความรักความเคารพเป็นอย่างสูง ไม่กล้าจะรบกวนถามปัญหาเลย ท่านคิดว่า พระพุทธเจ้าเป็นกษัตริย์สขุมาลชาติ เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้สขุมาลชาติ ถ้าจะทูลถามปัญหาก็น่าทพระองค์จะไม่ทรงชด และน่าจะทรงแสดงธรรม ด้วยทรงพระดำริว่า ศุภยก็มีอุปการะแก่พระองค์มาก ก็จะเป็นการรบกวนพระองค์ให้ทรงลำบากเปล่า จึงไม่ทูลถาม แต่พระพุทธเจ้าก็ทรงพระกรุณาแก่ท่าน ทรงแสดงธรรมแก่ท่านด้วยทรงพระดำริว่า พระองค์ก็ทรงบำเพ็ญบารมีธรรมมาด้วยความยาก ความลำบาก ทรงสละลูกเมีย ทรงสละชีวิต เพ่อประสงค์จะทรงแสดงธรรมแก่คนทั้งหลาย จึงทรงแสดงธรรมแก่ท่านด้วย

๖. มีพระธรรมเทศนาหลายบทที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ท่าน แต่มีคราวหนึ่งพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ท่านว่า ความปรารถนาของบุคคลในโลกนี้ สำเร็จ สมหมายไ้ยากนั้น มี ๔ อย่าง คือ

- (๑) ขอทรัพย์สินที่มีเกิดมีแก่เราโดยทางที่ชอบเกิด
- (๒) ขอยศจึงเกิดมีแก่เราและพวกพ้องของเราเกิด
- (๓) ขอให้เรามีอายุยืนนานเกิด
- (๔) เมื่อตายแล้วขอให้ไปสู่สวรรค์เกิด

แล้วทรงแสดงต่อไปว่า แต่ความปรารถนานั้นจะสำเร็จ
ได้ เพราะบุคคลปฏิบัติตามหลักกรรม ๔ ประการ คือ

(๑) มีศรัทธา เชื่อมั่นในความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า
ในพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า ในพระสงฆ์สาวกของ
พระพุทธเจ้า และเชื่อมั่นในกรรม เช่น เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่ว
ได้ชั่ว

(๒) มีศีล คือมีความประพฤติเรียบร้อย ทางกายและ
วาจา

(๓) มีจาคะ คือสละสิ่งที่ไม่ควรสละ มีเหลือพอที่จะ
แบ่งปันกันได้ก็แบ่งปันกันตามควร

(๔) มีปัญญา คือรู้ผิดที่ชอบ รู้จักประกอบแต่สิ่งชอบ
ธรรมะ ๔ ขอนพระพุทธเจ้าทรงแสดงแก่ท่าน และท่าน
ก็ปฏิบัติตามธรรมะนี้ การงานของท่านจึงมีความเจริญรุ่งเรือง
โดยลำดับ

๗. ตามปรกติท่านเคยบอกกับคนชราว่า ชีวิตที่แท้จริง
นั้น ต้องมีหลัก ๔ ประการ คือ

- (๑) ต้องมีงาน
- (๒) ต้องมีความรู้
- (๓) ต้องมีความสุจริต
- (๔) ต้องมีศีล

ท่านบอกกับว่า ชีวิตที่ระกไค่นนไม่ใช่เพราะเกิดในตระกูลสูง ไม่ใช่เพราะมีทรัพย์สมบัติมาก ท่านบอกกับว่าต้องมีหลัก ๔ อย่างนั้น เมื่อท่านบอกกับเช่นนั้น ท่านจึงไม่ยอมอยู่ว่าง ท่านทำงานเต็มมืออยู่ตลอดเวลา และทำงานด้วยวิชาความรู้ ทำด้วยสติปัญญา และทำด้วยความสุจริต คือตรงไปตรงมา ถอเอาแต่ที่ถูกเป็นประมาณ ชนชอว่าผคแล้ว แม้นิคนห่อขไม่ยอมทำ และมีศีล คือ วางตัวให้เหมาะแก่สังคม มนุษยตเป็นอยู่ในกาลนั้น ๆ ในทันนั้น ๆ เข้ายกับคนได้ทุกหมู่ทุกเหล่าทุกชาติชนวรรณะของบุคคล ในทุกสถานและในกาลทุกเมื่อ ท่านจึงอยู่สขตลอดชีวิตของท่าน เมื่อท่านตายแล้วสิ่งที่ท่านทำไว้งไคเป็นแบบอย่างของลูกหลานสยไปชวกาลนาน

๑-๕, ๒-๕
วัดทันทสร้างถวายพระพุทธรูปเจ้า ศิวะทิศตะวันตกคน
ยังมีซากเป็นโบราณสถาน อยู่เป็นพยาน ของท่านอยู่ในประเทศ
๑-๕, ๒-๕
คนเก็บคน

ข้อควรกำหนด

คหบดี คฤหบดี

เรียกภท มี ทรพย สัมภต มาก ถึง ชน เป็น
เศรษฐีได้ ท่านกำหนดว่าต้องมทรพยท
เป็นทนคงคลังประมาณ ๕๐ โกฏิ มี
สำหรับใช้จ่ายประจำวันละกมระ (ประ-
มาณวันละ ๒๐ ถึง ๓๐ ล้านบาท
นี้ เป็นมาตราอินเคียโบราณ)

สุมนเศรษฐี

พจนานาถบณฑิกะ

๒
สุดท้าย

ชอติวชองทำนอนาถบิณฑิกะ

๒๕
สาวตถ

๕ ๕
ขอเมืองหลวงแคว้นโกศล

โกศล

๕. ขอแคว้นโบราณในอินเดีย

๒
สัจธรรม

หลักธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสรักจนคนอื่น

นำเสนอ

ขอพระเจ้าแผ่นดินผู้ครองแคว้นโกศล

ในยุคนพทศกาศ

โสดาปัตติผล

สลาภกัฏฐ

บักขิกกัฏฐ

สลาภยาคู

บักขิกยาคู

นิตยภัต

อาคันตุกภัต

คัมภีภัต

กิลานภัต

สุขุมาลชาติ

ข้างที่เรียกว่า พระเจ้าแผ่นดินโลก ใน
ที่บางแห่งเรียกประเพณีนี้ ว่า

ข้อผลของการ ปฏิบัติ อรรณะได้บรรลุมิ
อริยะชนชั้นนี้ เรียกผู้บรรลุนั้นว่า โสดาบัน

อาหารที่ถวายพระด้วยสลาก

อาหารที่ถวายพระในวันบิณฑบาต หรือ
แรม ๑๕ หรือ ๑๔ ค่ำ ในเดือนซากตาม
วิธีนบทาง จันทระคติ

ข้าวยาคูที่ถวายพระด้วยสลาก

ข้าวยาคูที่ถวายพระในวันบิณฑ

อาหารที่ถวายพระเป็นประจำ

อาหารที่ถวายพระที่เป็นแขก

อาหารที่ถวายพระผู้จะเดินทางไป

อาหารที่ถวายภิกษุไข้

คนที่เกิดในกองเงินกองทองมีความสุข

สหายตั้งแต่เด็ก ๆ

คำถามเพื่อทดสอบ

๑. ท่านอนาถบิณฑิกะ ชอบตัวว่าอย่างไร ทำไมเขาจึงเรียก อนาถบิณฑิกะ
๒. อนาถบิณฑิกะ เกิดที่ไหน เป็นลูกใคร
๓. อนาถบิณฑิกะ เล่าเรียนเล่าษาอย่างไร
๔. อนาถบิณฑิกะ ทำงานอะไร
๕. อนาถบิณฑิกะ พบพระพุทโธเจ้าที่ไหน
๖. อนาถบิณฑิกะ บรรลุมรรคผลชั้นไหน
๗. อนาถบิณฑิกะ ใ้รับยกย่องเป็นพิเศษอย่างไร
๘. อนาถบิณฑิกะ สร้างวาทะอะไร สันเงินเท่าไร
๙. เกยวณวณยังอยู่หรือไม่ ถ้าวางแล้วยังมีซากอยู่ที่ไหน

กิจกรรม

ควรควรหักให้นักเรียนเสียสละในสิ่งไม่ควรสละ ใ้ให้เห็นประโยชน์ของการสละ ควรให้ตัวอย่างที่นักเรียนจะเห็นได้ในขณะนั้น

ควรแนะนำให้นักเรียนบำเพ็ญชีวิตตามคติของท่านอนาถ
 บิณฑิกะชี้ให้เห็นคุณและโทษ ของการทำงานด้วยมีความรู้ และ
 ไร้ความรู้ มีผลต่างกันอย่างไร ชี้ให้เห็นคตินนว่าคดียังไร
 เน้นลงไปว่า “ชีวิตคืองาน งานคือชีวิต คนไม่ทำงานก็เหมือน
 ไร้ชีวิต”

บทที่ ๒

วันสำคัญของพระพุทธศาสนา

และ

หน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่จะต้องปฏิบัติในวันนั้น ๆ

๑

วันเข้าพรรษา

๑. วันเข้าพรรษา คือวันที่พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนาตั้งใจหยุดพักไม่ไปค้างคืนที่ไหนในชวาระสามเดือนภายในฤดูฝน ได้แก่วันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ ของปี ถ้าในปีใดมีอธิกมาสคือมีเดือน ๘ สองหน เช่นในปี ๒๕๐๔ ในปีนั้นกำหนดวันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ หลัง วันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ นั้น เราเรียกกันว่าวันเข้าพรรษา

ต้นเหตุของการเข้าพรรษา มีเรื่องเล่าว่าในประเทศอินเดียตอนข้างใต้ เขากำหนดฤดูของปีเป็นสามฤดู คือฤดูหนาว ฤดูร้อน ฤดูฝน ในฤดูฝนมีฝนตกชุกมาก การไปมาหากันในที่ต่างบ้านต่างเมืองต้องหยุดพักชั่วคราวในฤดูนั้น แม้แต่คนก็ต้องจับเจ้าบินไปไหนไม่ได้ทีเดียว พ่อค้าเกวียนหรือโคต่าง

ที่ไปมาค้าขายในต่างเมือง ถ้ากลับบ้านไม่ทัน ก็ต้องติดฝนใน
ต่างเมืองหรือระหว่างทาง ทั้งในฤดูนั้น คนก็ถือโอกาสทำไร
ทำนาในที่กว้าง ทางที่ต้องผ่านทุ่งไร่นา ในเวลาเขาทำไร
ทำนาก็ผ่านไม่ได้ การไปมาต้องหยุดชะงักลงชั่วคราว

๒. เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสแล้ว เทวดาเทศน์สอน
ประชาชน ถึงคราวฝนตกต้องหยุดพักเหมือนกัน ในตอนต้นๆนั้น
จะมีพระภิกษุสงฆ์มาขอขมาเป็นศิษย์พระพุทธเจ้าบ้าง ก็ทำตาม
อย่างธรรมเนียมของบ้านเมือง จึงยังไม่ต้องวางเขนระเบียบ
วินัย ต่อล่วงมาประมาณสัก ๒๐ พรรษา หลังจากตรัส มี
พระภิกษุสงฆ์มากขึ้น ทั้งพระภิกษุสงฆ์เหล่านั้น ก็มาแต่ตระกูล
ต่างกัน สูงบ้าง ต่ำบ้าง ใดศึกษาอบรมมาบ้าง ไม่ใดศึกษา
อบรมมาบ้าง ทออบรมมาดี ก็ประพฤติดี ทออบรมมาไม่ดี ก็
ประพฤติตามอำเภอใจ มีพระภิกษุพวกหนึ่ง เรียกกันว่า
ฉัพพคคีย์ พระภิกษุพวกนี้ไม่ได้รับอบรมมาแต่ตระกูล เมื่อบวช
แล้ว ยังละนิสัยเดิมไม่ได้ ก็ประพฤติเอาตามชอบใจ ถึง
คราวฝน เขาหยุดพักกัน พระพวกนี้ไม่หยุดพัก เทวไปในที่
ต่าง ๆ เดินผ่านทุ่งไร่นา เขยิบข้าวกล้าหญ้าระบัดสัตว์เล็ก
สัตว์ใหญ่ให้พนาศควยฉเทว คนทั้งหลายพากันตะเคียน

๓. พระพุทธเจ้าทรงทราบ โปรดให้ประชุมสงฆ์ ทรง
 สอบสวนไต่ความจริง จึงทรงบัญญัติระเบียบวินัยชน ไททักข
 สังฆจำพรรษา คอหะคัพภในอุทสนเป็นเวลาสามเดือน กำหนด
 ตั้งแต่วันแรมค่ำ ๑ เดือน ๘ ถึงวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑
 รวมเวลาสามเดือน ในระหว่างนั้นจะไปไหนค้างคืนไม่ได้ ถ้า
 ขนไปต้องอาบัติ คือถูกลงโทษ เว้นไว้แต่มีเหตุจำเป็นอันเป็น
 กิจลักษณะ เช่นพระอุปัชฌายะ อาจารย์ อาพาธ หรือ
 ญาติโยมเจ็บป่วย ไปเพื่อบุรุษพยาบาลได้ แต่ต้องกลับภายใน
 ๗ วัน เกินนั้นไม่ได้ ถ้าเกินนั้น พรรษาคตก ต้องถูกลงโทษ
 ในคราวพระจำพรรษาเช่นนั้น เป็นคราวที่พระท่านเล่าเรียน
 สอนธรรมวินัยกัน พระทรมความมร ก็กำหนดที่สอน
 พระที่ไม่มีความมรก็เล่าเรียนคึกษา ฝ่ายผู้ทเลาเรียนแล้ว ก็
 ผูกหัตถอบรมจิตใจในธรรมะของศาสนา ให้บรรลุผลคือความ
 สงบใจตามสามารถ

๔. ในคราวที่พระจำพรรษาเช่นนั้น เป็นเวลาที่พระมา
 อยู่รวมกันมาก ๆ ชาวบ้านที่เข็นพุทธศาสนิก ก็หาโอกาส
 บำเพ็ญบุญกุศล เพราะตามปกติเวลาพระไม่จำพรรษา จะหา
 พระมาก ๆ เช่นนั้นไม่ได้ ด้วยท่านต้องจาริกไปเที่ยวเทศน์

สอนประชาชนในที่ต่าง ๆ ในเวลาเช่นนั้นจะหาพระทำบุญยาก
เมื่อเป็นเช่นนั้นในเวลาพระเจ้าพรวรรษา จึงเป็นโอกาสที่ชาวบ้าน
จะไต่ยาเพื่อกุศลกัน ประกอบกับผู้ทำการงานบางอย่าง กว้าง
งานด้วย จึงเป็นโอกาสอันคืบของชาวบ้าน

ในขณที่ชาวบ้านทปรารณบุญกุศล จึงถือเอาเวลาพระเจ้าพรวรรษาเป็นเวล่ำเพื่อกุศล บางคนถวายทานแก่พระเป็น
ประจำตลอดพรรษาก็มี บางคนเข้าวัดถือศีล ฟังธรรมตลอด
พรรษา บางคนรักษาศีลโบสถ์ตลอดพรรษา บางคนก็สละ
งานการบ้านช่องออกบวชในธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า บางคน
ถือศีลของมนเมาตลอดพรรษา หรือบำเพ็ญกุศลจรรยาตามพอใจ
ของตน เป็นเช่นนั้นทั่ว ๆ ไป ในคนไทยท่นบถพุทธ

๕. ในวันเข้าพรรษานั้น มีธรรมเนียมของพระอยู่อย่าง
หนึ่ง ท่านถือโอกาสนั้นทำสามัคคีธรรมกัน ท่านเรียกกันว่า
ท้าวไตร คือพระผู้มีพรรษาน้อยกว่า ต้องถวายสักการะแก่พระ
ผู้มีพรรษามากกว่า หรือพรรษาเท่ากันแต่บวชก่อน เค้าเงอน
ในการทำ ก็คือแสดงความเคารพนับถือในกันและกัน ผู้น้อย
มอบตัวให้ผู้ใหญ่ช่วยคักเตือนหรือหากจะมีผลพลางบาง ก็ต้อง
อภัยแก่กันและกัน เป็นธรรมเนียมอันคืบของคนที่อยู่ร่วมกัน

แต่มีธรรมเนียมว่า ต้องไปด้วยตนเอง ถึงที่อยู่ของท่าน ห้าม
ถวายในระหว่างทาง ถ้าไปเองไม่ได้ ส่งไปก็ได้ เช่นมอบ
แก่คนของตนให้ไปแทนตนก็ได้

ธรรมเนียมนี้คล้ายรศนาฬิกาลูกใหญ่ในวันตรุษสงกรานต์
ของเราแต่ก่อนมา หรือธรรมเนียมส่งความสุขให้ของขวัญใน
วันปีใหม่กับคน

๖. ในโอกาสเข้าพรรษาเช่นนี้ มีธรรมเนียมอย่างหนึ่ง
ของผู้นับถือพุทธ ทดตมาแต่เมื่อบวชหรือเฝ้าอย่างพระ ซึ่งเป็น
ธรรมเนียมที่คอย คอยโอกาสถวายสักการะแก่ท่านผู้เป็นพระ
อุปัชฌายะ อาจารย์ หรือผู้ที่มีความเคารพเลื่อมใสถวายพระ
อุปัชฌายะ อาจารย์ ของตน เป็นอุบายที่ชอบแม่วิถีอันระค
ระจนาเวลาว่างไม่ได้ แต่ในเวลาเช่นนั้นต้องหาโอกาสให้ได้
อย่างนอบน้อมสักการะ ก็นับว่าทศกแล้ว

วันเข้าพรรษา เป็นวันสำคัญของผู้ที่นับถือศาสนาวันหนึ่ง
ผู้นับถือพระพุทธศาสนาควรทำบุญทำกุศลตามหน้าที่ของตน

ข้อควรกำหนด

- พรรษา แปลว่า ฝน หมายถึงเขาฤดูฝน
- เข้าพรรษา คือจำพรรษา หยคพักไม่ไปค้างคนทอนตาม
วินัยของพระ
- จาริก คือการทพระเที่ยวแสดงธรรมไปรคชาวบ้านใน
ที่ต่าง ๆ แห่งละวันสองวัน ไม่อยู่เป็นที่
- ฤดู คือส่วนของที่แบ่งเป็นคราว ในทณกำหนด
เป็น ๓ ฤดู คือ หนาว ร้อน ฝน ฤดูแล
๔ เดือน
- อธิกมาส คือเพมเดือนชนอกเดือนหนึ่งในช่วงปี ตามวิธี
นับวนเดือนบ ทางจันทรคติในเมืองไทย เพม
เดือน ๘ ในช่วงปี ตามวิธีคำนวณของโหร
- ระเบียบวินัย ข้อบังคับของพระสงฆ์

คำถามเพื่อทดสอบ

๑. วันเข้าพรรษา คือวันอะไรของพระ
๒. วันเข้าพรรษา ใกล้เคียงวันไหนของปี
๓. ถึงวันเข้าพรรษา พระต้องทำอะไร
๔. ถึงวันเข้าพรรษา ชาวบ้านผู้ถือพุทธต้องทำอะไร

กิจกรรม

ครูควรจัดเครื่องสักการะถวายพระเจ้าพรรษาให้เด็กดู ถ้า
อยู่ในพระนครควรพาเด็กไปคูหาวัดพระแก้ว ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ
เดือน ๘ ถ้าอยู่ในหัวเมือง ควรพาเด็กไปวัดในวันเข้าพรรษา
ชี้ให้เด็กเห็นเครื่องสักการะนั้น หรือหัดให้เด็กทำด้วยกระดาษ

วันออกพรรษา

๑. วันออกพรรษา คือวันสุดท้ายที่กำหนดเข้าพรรษา
 ของพระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา ใ้ไ้แก่วันขึ้น ๑๕ ค่ำ
 เดือน ๑๑ ของปี วันนั้นเป็นวันครบ ๓ เดือน นับแต่วันทพระ
 ธานเข้าพรรษามา วันออกพรรษานี้ แต่เดิมเมื่อพระพุทธเจ้า
 ทรงวางระเบียบการเข้าพรรษาแล้ว ถึงวันพระก็มาประชุมกัน
 ทำอุโบสถสังฆกรรมตามปกติ เสร็จแล้วก็เตรียมการที่จะแยก
 ย้ายกันจาริกไปในที่ต่าง ๆ เพื่อเทศน์สั่งสอนประชาชนต่อไป
 หรือไปเฝ้าพระพุทธเจ้า

ต้นเหตุของการพิจารณา ในชั้นเดิมเมื่อทรงอนุญาต
 ให้พระจำพรรษาแล้ว แต่ก็ยังมีใครทรงอนุญาตให้พิจารณา
 เป็นแต่ว่า เมื่อถึงวันครบกำหนดเขตจำพรรษา พระสงฆ์ก็ทำ
 อุโบสถสังฆกรรมกันตามปกติ

๒. อยู่มาคราวหนึ่ง มีพระภิกษุพวกหนึ่ง จำพรรษา
 อยู่ในหัวเมืองนอกกรุง ในพรรษานั้นพระภิกษุเหล่านั้นพิจารณา
 ว่าจะใช้เวลาจำพรรษาทั้งสามเดือนนั้นมีประโยชน์เต็มที่ คิดจะ
 ไม่ให้เสียเวลาเลยแม้แต่หยก จึ่งตกลงกันว่าตลอดพรรษานี้

เราจะไม่พบกัน เพราะการพบกัน สนทนากัน ทำให้เสียเวลา
 บำเพ็ญสมณธรรม ถ้าผู้ใดมีอะไร เช่นเจ็บไข้จำเป็นต้องช่วยกันรักษา
 พยาบาล ก็ให้ตระหนักรู้เป็นสัญญาณ ให้หมายรับด้วยเสียงระฆัง
 นั้น แล้วมาประชุมช่วยเหลือกันตามควร เมื่อตกลงกันอย่าง
 นั้นแล้ว พอถึงวันเช้าพรรษา อธิษฐานพรรษาแล้ว พระภิกษุ
 เหล่านั้นก็ไม่พบกัน ไม่ว่าพบกันในที่ใด ๆ ทั้งสิ้น ท่านเหล่านั้น
 ก็ไม่พบกัน ต่างคนต่างอยู่ ต่างคนต่างขมกั้เขม้นบำเพ็ญ
 สมณธรรมจนสุดความสามารถ การทำอย่างนั้นของพระภิกษุ
 เหล่านั้น ท่านเรียกว่ามควัตร ประพฤติเหมือนคนไข้

๓. เมื่อพระเหล่านั้นจำพรรษาตลอดสามเดือน ออก
 พรรษาแล้ว หมกฝนทางเดินสะควกแล้ว จึงชวนกันมาเฝ้า
 พระพุทธเจ้าตามธรรมเนียม ของพระผู้ไม่ไ้จำพรรษาในพุทธ
 สำนัก เมื่อมาถึงวัดพระเชตุวัน ใต้โอกาสจึงเข้าเฝ้า ไ้กราบ
 ปฏิสันถารจากพระพุทธเจ้าเป็นอย่างดี พระพุทธเจ้าตรัสถามถึง
 การเดินทาง ถึงการอยู่จำพรรษา ถึงโศรคาม และถึงการ
 ปฏิบัติ พระภิกษุเหล่านั้นก็กราบทูลให้ทรงทราบถึงมควัตรของตน
 ไ้ประพฤติกตลอดพรรษานั้นด้วย พระพุทธเจ้าทรงทราบแล้ว
 ตรัสเตือนพระภิกษุเหล่านั้นว่า ความประพฤติเช่นนั้น เหมือน

กึ่งศตวรรษ เพราะธรรมเนียมการบริจาคไม่ตามถึงทุก
และสขของกันและกัน ทรงปรารถนาเรื่องนั้นเป็นเหตุ จึงทรงวาง
ระเบียบให้ภิกษุสงฆ์ทำปวารณากันในวันออกพรรษา ทั้งนี้
วันนั้นจึงเรียกว่าวันมหาปวารณา เป็นที่เข้าใจกันโดยทั่วไปว่า
วันออกพรรษา

๔. คำว่า ปวารณา หมายความว่า การขอมให้กัน
และกันว่ากล่าวตักเตือนกัน คือเมื่อเห็นใครผิดก็ตักเตือนกัน
ให้รับฟังความผิดเห็นของกันและกัน มิให้ถือว่าความผิดความ
เห็นและการทำของตนถูกเสมอไป ให้ทุกคนฟังความผิดความ
เห็นของคนอื่นบ้าง ปวารณาอนุญาตให้ทำบิณฑบาต และโปรก
ให้ทำเป็นการสงฆ์ไม่เหมือนเข้าพรรษา เข้าพรรษาทรงอนุญาต
เป็นการบุคคล เรียกว่าวินัยกรรม คือหน้าที่ซึ่งจะต้องทำตาม
วินัย ทำเป็นการเฉพาะตัวได้ แต่ปวารณาโปรกให้เป็นการ
สงฆ์ เรียกว่า สังฆกรรม คือต้องทำให้ทุกคนกำหนดด้วย
พระภิกษุเข้าประชุมรวมกันตั้งแต่ ๕ องค์ขึ้นไป ถ้ากว่านั้นทำ
ไม่ได้ โดยนัย หมายความว่า พระภิกษุสงฆ์ทั้งหมด
ไม่ว่าจะอยู่ในที่ใด ๆ เมื่อได้ปวารณาในสงฆ์แล้ว ขอรว่าขอม
ให้กันและกันว่ากล่าวตักเตือนกันได้ทั่วทั้งสังฆมณฑล โดย
พระพุทธบัญญัติ

๕. เมื่อดวงจันทร์ เราชาวบ้านทนบดขยี้พริกก็ควรไป
 วิต วิตคิด ฟังธรรม ทำบุญให้ทานตามปรกติกามีพิเศษอันใด
 เรืองของปวารณานัน พงเห็นตัวอย่าง เช่นเด็กมาอยู่โรงเรียน
 ก็เท่ากับได้ปวารณาต่อโรงเรียนแล้ว เมื่อครูเห็นเด็กทำผิด
 ครูก็แนะนำพร่ำสอนเด็ก อย่างนี้จะถูกต้อง แต่ถ้ามักเห็น
 เด็กทำผิดแล้ว ปลดออกไปไม่ว่ากล่าวตักเตือนอย่างนั้นไม่ถูก
 การไม่ว่ากล่าวตักเตือน เมื่อเห็นเด็กทำผิดนั้น เป็นการลงโทษ
 อย่างแรงที่สุดในวิชาลงโทษ เหมือนฆ่าให้ตายทั้งเป็น ทั้ง
 เป็นต้น

๖. อีกอย่างหนึ่ง ในการที่เราจะนำเอาวิชาปวารณาของ
 พระมาใช้กัน ย่อมทำได้ เช่นห้องเรียน ๑ มีเด็กนักเรียน
 มากด้วย เด็กนักเรียนเหล่านั้น ชื่อว่าเป็นคนร่วมโรงเรียน
 เกยวกัน ครูเกยวกัน จึงเป็นตงญาติพี่น้องอันสนิทสนมกัน
 เมื่อเป็นเช่นนั้นเด็ก ๆ ทุกคน เมื่อเห็นเพื่อนคนใดทำผิด ก็ควร
 ตักเตือนกัน ห้ามกัน อย่าปล่อยให้ทำผิด ฝ่ายผู้ทำผิดเล่าเมื่อ
 เพื่อนกันตักเตือนเช่นนั้น ก็อย่าโกรธ จงคิดเห็นว่า ตักเตือน
 เช่นนั้นเป็นการหวังดีแก่ตนแท้ ๆ เหมือนเราเดินจวนจะตกหลุม

มีใครมาบอกให้รู้ว่าเป็นหลุมก่อน เราเลี้ยงตน ไม่ต้อง
 ตกหลุม ฉะนั้น วนนิกเหมื่อนกบวชปวารณา
 เมื่อวันออกพรรษามาถึง เราเป็นชาวพุทธ จึงควรทำ
 หน้าที่ของชาวพุทธไทยบรรณโคขทวกันเถิด

ข้อควรกำหนด

- อธิษฐานพรรษา คือ วิถีตั้งใจว่าจะอยู่จำพรรษาของพระภิกษุสงฆ์ ใช้แปลลงวาจาเป็นสำคัญ
- สมณธรรม การปฏิบัติตามหลักของพระ
- มุกฉัตร ถือบ้าง ไม่ยอมผูกกับใคร ในระยะเวลาที่ตั้งใจไว้
- ปวารณา คือ การยอมให้ตกเตือนกันใดเมื่อเห็นฝ่าฝืนทำผิด
- สงฆ์ หมายถึง เสาพระภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปนั้น กำหนดโดยทั่วไป แต่ส่วนในกิจการบางอย่างที่เรียกว่าสังฆกรรมนั้น กำหนดองค์ประชุมอย่างต่ำเป็นกำหนดว่า เป็นสงฆ์ เช่น ปวารณาต้อง ๕ วัฏฐินต้อง ๕ เป็นต้น
- สังฆกรรม กิจที่ระบุดังกล่าวในที่ประชุมสงฆ์ มีกำหนดด้วยองค์ประชุมตามจำนวนที่กำหนดในสังฆกรรมนั้น ๆ
- วินัยกรรม กิจที่ระบุดังกล่าวตามวินัย

คำถามเพื่อทดสอบ

๑. ปวารณาคืออะไร
๒. วันออกพรรษา คือวันอย่างไรของพระ
๓. วันออกพรรษา ไ้แก่วันเดือนอะไรของปี
๔. ถึงวันเช่นนั้น ชาวบ้านจะต้องปฏิบัติอย่างไร

กิจกรรม

ครควรหัดให้เด็ก ฝึกตนก่อนกันและกันบ้าง หัดให้
 เติบโตมั่งคั่งความคึกคักเห็นของคนอนาง หัดให้แสดง ความ
 คึกคักเห็นโดยเสรีบ้าง ให้ออกทนฟังเขาพูดให้จบบ้าง ทนเพื่อ
 ประโยชน์แก่ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย วิถีปวารณา
 ของพระ ก็เนื่องด้วยระบอบการปกครองของท่าน การปกครอง
 แบบพระพุทธเจ้านั้นแหละ เป็นต้นเหตุของการปกครองระบอบ
 ประชาธิปไตยปัจจุบันนี้ ควรหัดให้เด็กสนใจ โตว่าทนฟัง
 จิตปราชญ์มหาต่าง ๆ บ้างในชั้นเรียน

วันธรรมสวนะ

๑. วันธรรมสวนะ คือวันฟังธรรมของผู้ถือพุทธ ๒๔
 เป็นพระและคฤหัสถ์ ไคแก้วนชนหรือแรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำ
 หรือ แรม ๑๕ ค่ำในเกอนชาก เกอนหงม ๔ วัน ยหนงม
 ๔๘ วัน ใน ๔๘ วันนมวันสำคัญพิเศษ ๓ วัน คือวัน
 มาฆบูชา ตกในวันชน ๑๕ ค่ำเกอน ๓ ของบี วันวิสาขบูชา
 ตกในวันชน ๑๕ ค่ำเกอน ๖ ของบี วันอาสาฬหบูชา ตกใน
 วันชน ๑๕ ค่ำเกอน ๘ ของบี วันทั้ง ๔๘ วันนั้นเราเรียก
 กันทั่วไปว่า วันพระ

๒. ต้นเหตุของวันพระในพระพุทธศาสนานั้นดังนี้ เมื่อ
 พระพุทธเจ้าตรัสรู้ใหม่ ๆ ยังไม่มีวันพระ ต่อภายหลัง มี
 ภิกษุสงฆ์มากชน พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตให้พระประชุมฟัง
 ธรรมกัน ๗ วันต่อครั้ง กำหนดตามวันชวเนอนยทางจันทร
 คตนิยม ทฬาวยานเชานยกันอย เป็นภิกษุละ ๒ วัน วันชน
 หรือแรม ๘ ค่ำ ๑๕ ค่ำแห่งภิกษุ เกอนหงม ๒ ภิกษุ
 จึงเป็นเกอนละ ๔ วัน ดังกล่าวข้างต้น ในชั้นเดิมผู้ฟังธรรม
 มีแต่พระภิกษุเท่านั้น ต่อมาชาวบ้านมาขอฟังด้วย พระพุทธเจ้า

กัทรองอนุญาต ชาวบ้านเมื่อมาฟังธรรม ในวันนั้น ๆ จึงถือโอกาสนั้นให้ท่านข้าง รักษาคลังข้าง ในวันนั้น ๆ

๓. เมื่อชาวบ้านมากันมากเข้า จึงเกิดเป็นธรรมเนียมขึ้น แล้วกลายเป็นหน้าที่ต่อมา ในบัดนี้ชาวพุทธที่เป็นชาวบ้านถือเอาเป็นหน้าที่ของตนว่าเมื่อถึงวันพระ ต้องไปวัด ให้ท่านรักษาศิล พังเทศน์ สันทนาธรรมกัน ในวันนั้น ๆ เป็นประจำ วันพระหรือวันธรรมสวนะจึงมีมากด้วยประการฉะนี้

บัดนี้กาลเวลาเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ในวันพระนั้นประชาชนในบางถิ่น ต้องประกอบภาระงานในวันนั้น ๆ ไม่มีเวลาว่างพอที่จะไปฟังธรรมได้ ในวันพระปรกทิประชาชนในถิ่นที่มธระเช่นนั้น ได้อาราธนาพระขอให้ช่วยเทศน์สั่งสอนพวกเขาในวันอาทิตย์ขึ้นเป็นพิเศษยกเว้นหนึ่ง เพื่อคนทว่างานในวันนั้นจะได้ไปฟังธรรมกัน ยิ่งกว่านั้นในทบางแห่ง ได้จัดตั้งเป็นโรงเรียนวันอาทิตย์ขึ้น เพื่ออบรมเด็กให้ใกล้ชิดกับศาสนา และขอให้พระช่วยสอนเด็กเป็นพิเศษในวันนั้น โดยทำนองวันอาทิตย์ขึ้นเป็นวันฟังธรรมยกเว้นหนึ่ง ในบางถิ่นเช่นในกรุงเทพฯ หรือในถิ่นที่ต่างจังหวัด ดังอาเภอ ในบางเมืองเป็นต้น

ชาวพุทธจึงควรไปวัดฟังธรรมในวันนั้น ๆ เมื่อไปแล้ว
 ฟังธรรม กำหนดข้อธรรมนำมาประพฤติตาม ก็ชื่อว่าได้ทำ
 หน้าที่ของชาวพุทธโดยสมควร

ข้อควรกำหนด

พระ หรือ พระภิกษุ สามเณร คือนักบวชในพระพุทธ

ศาสนา

คฤหัสถ์ คือคนครองเรือน ที่เรียกกันว่า ชาวบ้าน

จันทรคติ คือวันขึ้นแรมเดือนนี้ โดยถือเอาการโคจรของ ดวงจันทร์เป็นหลัก อีกอย่างหนึ่งเรียกสุริยคติ การนับวันเดือนนี้ โดยถือเอาการโคจรของ ดวงอาทิตย์เป็นหลัก

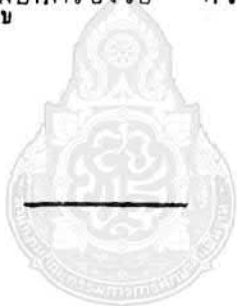
วันอาทิตย์ คือวันต้นของสัปดาห์ คือหมวด ๗ วัน กำหนด ตามสุริยคติ

คำถามเพื่อทดสอบ

๑. วันธรรมสวนะ คือวันอะไร
๒. วันพระ คือวันอะไร
๓. วันธรรมสวนะหรือวันพระ ได้แก่วันอะไรของเดือน
๔. ชาวพุทธต้องทำอะไรในวันนั้น จึงสมหนาท
๕. วันพระหรือวันธรรมสวนะ เป็นมาอย่างไร
๖. ทำไมในบางถิ่น จึงเอาวันอาทิตย์เป็นวันฟังธรรม

กิจกรรม

ครูควรสอนให้เด็กรู้จักจัดเครื่องสักการะสำหรับไปวัด และควรรหาโอกาสพาเด็กไปวัดในวันเช่นนั้น ก็ว่านิมนต์พระ มาเทศน์ที่โรงเรียน เพราะเมื่อไปถึงวัดย่อมได้พบได้เห็นอะไร อีกหลายอย่าง ที่ผู้อยู่นอกวัดจะไม่เห็นเลย ถ้าเด็กสามารถ ไปวัดเองหรือติดตามผู้ปกครองไป ก็ให้เด็กบันทึกการไปของ ตนมาให้ดู.

ภาคธรรม

บทที่ ๓

ธรรมทำให้งาม

๑. ธรรมทำให้งาม ๒ อย่าง คือ

(๑) ขันติ ความอดทน

(๒) โสรัจจะ ความสงบเสงี่ยม

อธิบาย

ขันติ แปลว่า ความอดทน หมายความว่า ความอดกลั้น
ต่ออารมณ์อันปรากฏแก่ตน หรือความทนทานประกอบการทำงาน
ให้สำเร็จลุล่วงไปตามความประสงค์ของตน กล่าวโดยลักษณะ
ความอดทน ท่านแสดงไว้ ๓ อย่าง คือ

(๑) ความทนตรากตรำ

(๒) ความทนลำบาก

(๓) ความอดใจ เรียบกลีวาสนขันติ

๒. เรามิอาจถึงเพียงนี้แล้ว ก็ต้องเล่าเรียนศึกษาหา
วิชาความรู้ใส่ตนไว้ เพื่อประกอบการทำงานหาเลี้ยงตัวในภาย

หน้า เมื่อเข็นคาน เราต้องมาโรงเรียน ซึ่งตั้งอยู่ไกลบ้านข้าง
 ไกลบ้านข้าง ขณะที่มาโรงเรียน บางวันบางเวลาต้องตากแดด
 ทราฝนต้านลม ซ้ำข้างเร็วข้างตามระยะเวลาที่มานั้น เมื่อมา
 ถึงโรงเรียนแล้ว ใต้เวลาเรียนก็ต้องนั่งฟังคำสั่งสอนข้าง
 ต้องฝึกหัดกายกรรมข้าง ในขณะนั้นเราต้องนั่งอยู่นาน ๆ ข้าง
 ต้องยืนอยู่นาน ๆ ข้าง ต้องเข็นต้องวิ่งอยู่นาน ๆ ข้าง เมื่อต้อง
 ทำอยู่อย่างนั้น เราจะรู้สึกเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าเหลือที่จะทน
 ทานได้

๓. คนบางคนถูกตรากตรำเช่นนั้น ทนไม่ไหว ก็หา
 อบายหลกเลียง มาสายข้าง ซากโรงเรียนข้าง หลบหนีไป
 เลียงข้าง ในที่สุดก็ต้องเลิกเรียนกลางคันยังไม่ทันสำเร็จ เมื่อ
 ทนตรากตรำไม่ไหว จนถึงเป็นเหตุให้ต้องเลิกเรียนไปเช่นนั้น
 ก็กลายเป็นพาลเกร เทียวกระกระราน ทำชวายนให้เดือดร้อน
 เป็นทหนักใจของพ่อแม่ เป็นคนไม่มีวิชาความรู้ เมื่อโตขึ้น
 จะประกอบกิจการอะไร ก็ไม่เป็นล่ำเป็นสัน หาได้ไม่พอ
 เลียงปากเลียงท้อง ต้องขอชวากปากแห้ง นเพราะความไม่
 อดทน

๔. เด็กบางคน เมื่อต้องตรากตรำเช่นนั้น ก็อดทน
 ไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย อดทนได้ทุกวิถีทาง เมื่อถึงเวลา

เรียนแม่ฝนจะตกแตกจะออกลมจะกล้า ก็ทนแตกทนฝนทนลม
 มาโรงเรียน ขณะที่เรียนเล่า แม่จะต้องนั่งอยู่นาน ๆ ก็ทน
 เห็นคเห็นอยเมื่อยลำไค ขณะที่ฝึกหัดจะทนทำงานสำเร้จ ไม่
 คึกเห็นแก่ความเหนอยยากอย่างไร ในบางครั้งก็ยังคงคิดว่า
 กล้าวหนกข่างเขาย่างจางจางไช แคะไคเพื่อไห้ ก็ทนไว้ไม่
 แสดงอาการแมสยวหนา ขอแต่ไให้ไคววิชาความรู้ เป็นเบองหนา
 เด็กเชนนในทสคกเรียนสำเร้จ ถึงทสคคของวิชาความรู้ตามควร
 แกอตภาพของทน นเป็นผลของความอดทน

๕. เมื่อเรียนสำเร้จแล้วไคเป็นผใหญ่ ต้องประกอบ
 การงานหาเลี้ยงทวและครอบควรวของทว ก็ต้องมีความอดทน
 แมตองควำแตกควำฝน ก็อดทนทำงานจนสำเร้จตามความมุ่ง
 หมาย ไคทรพยมาเป็นผล อาคัยทรพยนั้นเลี้ยงทนและครอบ
 ควรวของทนให้อยู่เป็นสุขตามควรแก่ฐานะ ไม่ตองเคอควรอื่น
 นกเป็นผลของความอดทน การทอดทนต่อความหนาวร้อนใน
 เวลาประกอบการงานไคเชนน เรยกว่าทนตรากตรำ

๖. เราคงเคยไม่สยายกายหรือไม่สยายใจบ้าง หรือคง
 เคยเจ็บไข้มาบ้าง ถ้าไม่เคยเป็นเอง ก็คงเคยเห็นเขาเป็น ใน
 เวลาเจ็บไชนั้น เช่นปวดหัวหรือปวดตามร่างกายส่วนอื่น ๆ ใน

ขณะนั้นเรามีความกระวนกระวาย ต้องการจะให้หายปวด เรา
 ทนไม่ไหว เราจะต้องร้องครางหรือร้องไห้ หรือแสดงอาการ
 กระสับกระส่ายทรนทราย ผลลัพท์นั้นไม่เป็นอันกินอันนอนได้
 อย่างปรกติ เราถูกความเจ็บปวดครอบงำอยู่อย่างนั้น เรียกว่า
 ถูกทุกข์เวทนาครอบงำ เมื่อเราแสดงอาการอย่างนั้น หมายความว่า
 ความว่า เราทนไม่ไหว หรือเราทนต่อทุกข์เวทนาในเวลา
 เช่นนั้นไม่ได้ เรียกว่าเราไม่มีความอดทน ถ้าเราทนต่อทุกข์-
 เวทนาในเวลาเช่นนั้นได้ ไม่ทรนทราย ไม่ร้องครวญคราง
 ให้เป็นทุกข์ใจของผู้พยาบาล บอกอาการของโรคตามเป็นจริง
 ใจว่าเราไม่มีความอดทน ทนอย่างนั้น ท่านเรียกว่าทนลำบาก

๗. คนเราที่อยู่ร่วมกัน จะมากคนหรือน้อยคนก็ตาม
 เพราะความอยู่ใกล้ชิดกันนั้น ก็จะต้องมีกระทบกระทั่งกันบ้าง
 เป็นบางครั้งบางคราว บังมงานรวมกันควยแล้ว ก็ยังต้องมี
 ความกระทบกระทั่งกันแน่นอนจน จนถึงมีคำกล่าวไว้ว่า “ธรรม-
 ชาติกับพนักต้องกระทบกัน” อันความกระทบกระทั่งกันนี้ ถ้า
 ต่างคนต่างไม่มีความอดทนพอแล้ว เรื่องน้อยก็จะกลายเป็น
 เรื่องใหญ่ ในที่สุดก็ต้องแตกร้างกัน จะเห็นได้เช่นเด็ก ๆ
 ที่มาอยู่โรงเรียนรวมกัน บางครั้งถูกถูกเพื่อน ๆ กันล้อเล่นบ้าง

หรือว่าเขาจริง ๆ บ้าง ถ้าผู้ถูกกลืนหรือถูกว่าไม่ออกจนแล้ว ก็
ต้องทะเลาะกันถึงแตกร้างกันก็มี แต่ถ้าวอกจนได้ เรื่องทะเลาะ
กันก็ไม่เป็นเพราะความออกจน

๘. คนที่ถูกกล่าวเสียชื่อเสียงด้วยคำอันหยาบคายแล้ว
ออกไ้ไ้ได้ไม่โกรธตอบ ไม่ว่าตอบ ไม่คำตอบ เช่นนี้เรียกว่า
มีความออกใจ มีคำขำลือว่า อธิวาสันชนคติ แปลว่า ความออกใจ
หรือความออกกลืน ความออกกลืนนั้นมิใช่เพราะกลัวผู้กล่าว
เสียชื่อเสียง โดยที่เห็นว่าผู้นั้นเป็นผู้มีอำนาจ หรือเป็นผู้มีกำลัง
มากหรือโดยประการอื่นใด ถ้าวอกกลืนเพราะเหตุนี้ ยังไม่
ถือว่าเป็นความออกกลืนที่แท้จริง ถ้าวอกกลืนด้วยเห็นว่าการ
กล่าวตอบหรือคำตอบเป็นโทษ เช่นนี้จึงเป็นความออกจนอัน
แท้จริง เมื่อเราถูกกล่าวเสียชื่อเสียงด้วยคำอันหยาบคาย แม้
จะรู้ตัวว่าเราเป็นผู้มีอำนาจกว่าเขา เป็นผู้มีกำลังมากกว่าเขา
สามารถจะทำตอบโต้ทันที และทำให้ผู้นั้นถึงความพินาศย่อยยับ
ก็ยังระงับไว้ได้ ไม่ทำตอบ มีเรื่องเล่าเปรียบเทียบดังนี้

เรื่องเทวดากับอสูร

๙. ครองหนงเทวดากับอสูร รบกันเป็นสงครามใหญ่
ฝ่ายเทวดามหาเวสสการเป็นจอมทัพ ฝ่ายอสูรมหาเวสสการเป็น

จอมทัพ ทิศของการสงครามครั้งนี้ ทพอสรู้เป็นฝ่ายแพ้
 ทพเทวจารย์ท้าวเวปจิตติได้ มัคมือไพร่หลังแน่น นำเข้ามา
 สู้ที่เผ่าท้าวสักกะ ตลอดเวลาที่อยู่ ณ ที่เผ่า ท้าวเวปจิตติได้
 เสียศท้าวสักกะด้วยถ้อยคำอันหยายกายมีประการต่าง ๆ และ
 ยังแข่งท้าวสักกะอีกว่า ช่างเถอะครวณเราเป็นฝ่ายแพ้ ท่าน
 เป็นฝ่ายชนะ ท่านคงไม่ชนะใดได้สมไป คงมีวันแพ้ข้าง ถ้า
 ถึงคราวท่านแพ้ข้าง เราจะจับท่านมัดให้นอนอยู่ที่ประตูเข้าออก
 ให้พวกอสรู้เหยียบหลังท่านจนกว่าท่านจะตาย

๑๐. ท้าวสักกะได้ฟังดังนั้น มีใจตรัสว่ากระไรเลย ได้
 แต่ทรงพระคำที่ว่าเราเป็นฝ่ายชนะ มีควรจะกล่าวตอบ ทงน
 เพราะท้าวเชอทรงมีความอดกลั้นเป็นกำลัง ฝ่ายมาคตเทพสารได้
 เห็นดังนั้น ก็แปลกใจ จึงทูลถามว่า เหตุไรจึงทรงนิ่งอยู่
 ทรงอดกลั้นไว้ได้ เพราะกลัวหรือเพราะอดใจไว้ ท้าวสักกะ
 ครัสต์ตอบว่า เราอดกลั้นไว้ได้ มิใช่เพราะความกลัว มิใช่
 เพราะเรามีกำลังน้อย แต่เราให้ภัยแก่ท้าวเวปจิตติ แล้ว
 ครัสต์เตือนมาคตเทพสารว่า บรรดาประโยชน์ของคน ชนที่
 ความอดกลั้นเป็นเยี่ยม คนมีกำลังมากอดกลั้นต่อคนมีกำลัง
 น้อยนั้น นั้นเป็นความอดใจหรืออดกลั้นอย่างสูง

เรื่องทะเลมาน สอนให้เรารู้ว่า เมื่อถูกคำว่าเสียศีลแล้ว
ต้องให้อภัย หรือยกโทษให้แก่คนเช่นนั้น แล้วขอใจไว้ ไม่
ทำตอบ อย่างนี้จึงเป็นความอกใจ

๑๑. ความอกทนนั้น เราต้องฝึกหัดเป็นขั้น ๆ ไป และ
หัดคงแต่ยังเป็นเด็กอยู่อย่างนั้น ถ้าเรอไว้มือโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว
จึงจะหัดเป็นคนอกทนเช่นนั้น ก็จะเป็นการสายไป หรือไม่เป็น
การสมควร เมื่อปล่อยไว้อย่างนั้น ความที่เคยชินมาแต่เป็นเด็ก
จนโตเป็นผู้ใหญ่ จะทำให้หัดยากหรือหัดไม่ได้ เมื่อเป็นดังนี้
เราจะเป็นคนไม่มีความงามตลอดชีวิต เป็นการเสียที่เกิดเอา
ที่เดียว ไหน ๆ เกิดมาทางนี้ ก็ควรจะทำความให้เป็นคนงามกับ
เขาบ้าง แม้ร่างกายจะไม่งาม ทำให้ใจงามก็ยิ่งกว่าเป็นคน
งามได้

๑๒. การหัดอดทนนั้น เช่นเด็กป่วยเป็นไข้ ออกเดินไว
ไม่ร้องครวญคราง หรือแสดงอาการกระวนกระวาย ให้เป็นท
ว่าความหรือตระหนกตกใจของคนอื่น ถ้าเป็นอะไรก็ควรบอก
อาการของโรคตามที่เห็นจริง และไม่ควรตกใจเกินเหตุ
เด็กอดทนได้เช่นนั้นจึงว่าเป็นเด็กทนารักนาเอ็นดูมาก

๑๓. เด็ก ๆ ที่ต้องออกจากบ้านมาโรงเรียน ต้องทราบควา
ทนหนาวทนร้อนในระหว่างทางที่มา ครั้นมาถึงโรงเรียนแล้วต้อง

ทนนั่งเรียน ต้องทนฝึกหัดตามบทเรียนด้วยความสนใจ ทั้ง ๆ ที่
ใจจริงอยากออกไปวิ่งเล่น แต่กอดทนฝืนอยู่ เพราะรักษาระเบียบ
ของห้องเรียน เช่นนั้นก็รู้ว่าเขินดี เพราะได้มาโรงเรียนทบทวน
มาถนัดแล้วแต่ไม่ตั้งใจจริง แต่ต้องทนนั่งเรียน ต้องทนฝึกหัด
ถึงจะได้ไม่โดนหมัดตบท้าย ใจจึงว่าเป็นส่วนดี

๑๔. ถ้าเด็ก ๆ ตั้งใจเรียน เพราะความอยากเรียนอยากรู้
สือตล่ำหัดรำแตกตราฝน สู้ทนเห็นคเห็นอยเมื่อยลาเช่นนั้นจน
วาคแท เด็กทมิความอดทนเล่าเรียนอย่างนั้น จะเป็นคนมีวิชา
ความรู้ ถึงคราวสอบไล่ก็สอบได้และได้คะแนนมาก หรืออาจ
สอบได้ ๑ ด้วยก็ได้ เด็กเช่นนั้นเมื่อเรียนสำเร็จโตเป็นผู้ใหญ่
แล้ว จะเป็นคนอดทน ถึงคราวประกอบกิจการงาน ก็จะมี ความ
อดทนทำงาน ไม่เห็นแก่เห็นคเห็นอย ได้ผลของการทำงาน
นั้นมาเลี้ยงตนและครอบครัวของตน ให้มีความสุขตามสมควร
แก่สภาพ

๑๕. เด็ก ๆ มาอยู่โรงเรียนมากคนด้วยกัน คงจะต้อง
ถูกพวกเด็กนักเรียนด้วยกันว่าอย่าง ภาย่าง พดเสียดสีบ้าง หรือ
ทขุดเอาอย่าง เมื่อเด็กถูกทำเช่นนั้น ก็อดไว้ได้ไม่ทำตอบ
เพราะกลัวเขา ด้วยเห็นเขาโตกว่าสู้เขาไม่ได้ เช่นนั้นก็ว่า

พระศาสนาซึ่งประเทศสนาปรินตปะ เมื่อตกลงใจแล้วจึงไปทูลลา
 พระพุทธเจ้า พระองค์จึงรับสั่งให้พระปัญณะทราบายว่า ชาวสนา
 ปรินตปะนั้น คุรายนัก เธอไปอยู่ทนน ต้องถูกชาวสนาปรินตปะ
 ค้ำแข้งเป็นแน่ เธอจะทำอย่างไร กรายทูลว่า เมื่อถูกเขาค้ำ
 ข้ำพระพุทธเจ้าทักท้วงว่า ยิ่งตกยิ่งแข้ง เมื่อถูกแข้งก็ยิ่งตกว่า
 ตกตบ เมื่อถูกตบก็ยิ่งตกว่าถูกขว้าง เมื่อถูกขว้างก็ยิ่งตกว่า
 ตกที เมื่อถูกตกก็ยิ่งตกว่าถูกฟัน เมื่อถูกฟันก็ยิ่งตกว่าถูกฆ่า
 เมื่อถูกฆ่าเสียก็แล้วรวรอกไป ไม่ต้องทนทรมานให้ลำบาก
 เพราะคนบางคนเบียดเบียนชั่วร้ายร่างกายของตน ก็ฆ่าตัวเอง
 ต้องจ้างเขามาฆ่า กินยาตายบ้าง เชื้อกคอตายบ้าง ผูกคอ
 ตายบ้าง โดคนาตายบ้าง แทะตัวตายบ้าง ยิ่งตัวตายบ้าง เมื่อ
 เขามาตาย ก็ไม่ต้องลำบากอย่างนั้น ก็เป็นความดีแล้ว พระ-
 พุทธเจ้าก็ทรงฟังพระปัญณะกรายทูลดังนี้จึงตรัสว่า เธอออกตน
 ไปไกลมาก เธอไปอยู่ในประเทศนั้นได้ พระปัญณะก็กราบทูลลา
 ไปจำพรรษาอยู่ ณ ประเทศนั้น

เรื่องนส่อนให้รู้ว่า การฝึกหัดตัวให้เป็นคนมีความอดทน
 นั้น ต้องฝึกหัดเป็นชั้น ๆ ดังเรื่องทเลาฆมาน และเมื่อฝึกหัดทำ
 ตามได้แล้ว จะอยู่ในโลก ๆ ก็ถึงความเป็นผู้ปลอดกลัยทุกเมื่อ

๑๗. คนที่ขบขังใจของตนไว้ไม่ผลนผลอันโกรธตอบหรือว่าชอบ ประทศร้ายตอบต่อใคร ๆ ได้เช่นนั้น ท่านเรียกว่าเป็นสารถิแห่งตน ส่วนสารถินอกนี้ ท่านเรียกว่าเป็นคนถือเชือกเท่านั้น คนที่ทมิความอกตนได้เช่นนั้นจะทำอะไรก็สำเร็จ เพราะไม่ย่อท้อต่อความขัดขังทั้งหลายอันจะมีมาถึงตน กลัยเห็นว่าความขัดขังของเหล่านั้นเป็นเหมือนเครื่องชูกำลัง สำหรับกระตุ้นเตือนให้มีความมานะอดทนยิ่งขึ้นอีก คนเช่นนั้นความเครื่องประคับประคองสำคัญสำหรับตัว ทำให้เป็นคนงตงามในหมู่ในสมาคม เป็นที่นยมนับถือของคนในหมู่ต่อไป เด็ก ๆ จึงพยายามหักตนให้เป็นคนมีความอดทนเด็ก ๆ จะโทษว่าเป็นคนงามประจำชาติ

โสรัจจะ ความสงบเสงี่ยม

๑๘. โสรัจจะ แปลว่า ความสงบเสงี่ยม คือความระมัดระวังตัว ความเจียมตัว ความแช่มช้น ความยอมเย้มแจ่มใส เป็นคู่กับขันติ ความอดทน เพราะตามปรกติของใจนั้นเมื่อโกรธแค้นใจได้ ใจก็ต้องสันผิตปรกติ ถ้าได้มีความสงบเสงี่ยมเข้ารวมด้วย ก็จะทำให้จิตใจเยือกเย็นช้น ด้วยเหตุนี้โสรัจจะจึงเป็นคุณธรรมสำคัญประการ ๑

อธิบาย

๑๙. เด็ก ๆ คงเคยเห็นเด็กบางคนที่ยืนอยู่ในโรงเรียน
 เคียงกัน ถกครกหรือทำโทษอย่างอื่น เช่นเขียนตเป็นตน แม้
 เด็กคนนั้นจะไม่โกรธเคืองคร จะไม่ว่าร้ายครในขณะนั้นก็จริง
 แต่ถึงอย่างนั้นเด็กที่ถูกทำเช่นนั้น บางคนก็แสดงอาการแฉะมซน
 บางคนก็หนานวควมวค หรือหน้าแดงปากสัน มอไม่สันไปหมด
 ทเป็นอย่างนั้นก็แสดงว่าเด็กคนนั้นมแต่ความอดทน เด็กบางคน
 ก็แสดงอาการให้แปลกออกไป เช่นโยนหนังสือโครมคราม
 ซงเป็นการเสียกรยาเป็นตน แต่ถาเด็กคนใดมีความอดทนด้วย
 มีความสงบเสงยมด้วย เด็กคนนั้นก็แสดงอาการเป็นปรกติ
 ยมเยมแจ่มใส

๒๐. คนบางคนเมอดอกความข่วยใช้ครขงำ ก็อดทนต่อ
 ความเจ็บปวดไ้ ไม่ร้องเอของ แต่ยังมีความกรวนกรวาย
 อย่างนั้นจความอดทน แต่ไม่มีความสงบเสงยม ต่อเมอ
 อดทนไ้แล้ว ไม่แสดงความกรวนกรวาย อย่างนั้นจความ
 อดทน และความสงบเสงยม เด็ก ๆ คงเคยเห็นคนเป็น
 เช่นนมาขาง หรือแม่ตนเองก็คงเจ็บข่วย ขณะที่ไม่มีความ
 อดทน ก็คงร้องครวญครางกรวนกรวาย ขณะทนไ้ไ้ไม่
 แสดงอาการอย่างนั้น

๒๑. คนบางคนเมื่อต้องทำงาน งานที่หนักใหญ่บ้าง เล็กบ้าง ต้องใช้เวลานานบ้าง เร็วบ้าง เมื่อต้องทำเช่นนั้นก็ ทนทำไปจนสำเร็จ ขณะที่ทำก็ทนไปทำไป ต้องทำด้วยความ ฝืนใจ แต่เพราะถูกเขาบังคับหรือหน้าที่บังคับ ก็ต้องทำและ ทำจนสำเร็จ เช่นนี้จึงมีความอดทน แต่ไม่มีความสงข- เสงขม ถ้าทำเช่นนั้นโดยไม่แสดงอาการเบื่อหน่าย เช่นเด็กที่ ตั้งใจเล่าเรียนด้วยความเต็มใจ จนถึงที่สุดของการเล่าเรียน เช่นนี้จึงมีความอดทนและความสงขสงขม

๒๒. คนบางคนถูกกระทบกระทั่งด้วยด้อยค่าเสียศีลทกระ- ทบชาติบ้าง สกตบ้าง การงานบ้าง ความเป็นอยู่ตามปรกติบ้าง ก็อดใจไว้ได้ไม่กล่าวตอบ เป็นแต่แสดงหน้าตาหรือทำทาง กระวนกระวายผิดปรกติไปบ้าง อย่างนี้จึงมีความอดทนแต่ ไม่มีความสงขสงขม บางคนถูกเขาเช่นนั้นก็อดใจไว้ไม่กล่าว- ตอบ ทั้งแสดงอาการเป็นปรกติ แม้หนักไม่สยว กลบขม- แยมแถมใส่ อ่อนโยนละมุนละไมสุภาพเรียบร้อย เช่นนี้จึงว่า มีความอดทนและสงขสงขม

๒๓. แต่บางคนไม่เป็นเช่นนั้น แสดงอาการภายนอก สภาพเรียบร้อยขมแยมแถมใส่ แต่ภายในจิตใจนั้น คืออาฆาต

มาคร่ำขยู่ตลอดเวลา คนเช่นท่านเรียกว่า “หน้าเนื่อใจเสือ”
 ซึ่งท่านเปรียบไว้ดังนี้ ก็เพราะตัวแต่ภายนอก ส่วนภายในนั้นเสีย
 แม้รูปร่างหรือกิริยาอาการภายนอกจะสัภาพเรียบร้อยอย่างไร ก็
 ใจกว้างไม่ไค้ เพราะภายในคือจิตใจเสีย มีเรื่องเล่าไว้ดังนี้

เรื่องนางเวเทหิกา

๒๔. มีเรื่องเล่าว่า ครั้งพุทธกาล มีหญิงคนหนึ่งชื่อนาง
 เวเทหิกา เป็นคนมีศีรสุช นางเป็นคนสงบแสงยมสัภาพ
 เรียบร้อย คนทั้งหลายพากันยกย่องสรรเสริญนางอย่างนั้น
 ทั่วไป นางมีหญิงสาวใช้คนหนึ่งชื่อนางกาฬี นางกาฬีไค้พึ่ง
 กันนั้น จึงคิดแต่ในใจว่า คุณนายของเรานี้มีความสงบแสงยม
 สัภาพเรียบร้อยจริงหรือสนใจทำนอ เราควรทดลองให้เห็น
 จริง แล้วจึงแกล้งนอนทนสาย นางเวเทหิกาเห็นนางกาฬี
 เป็นดังนี้จึงถามว่า แม่กาฬีทำไมเธอจึงนอนทนสาย ไม่สยาย
 หรือ นางกาฬีตอบว่ากิฉันไม่สยายมิไค้เจ้าคะ คุณนาย นาง
 เวเทหิกาโกรธนางกาฬีสัยหน้าค่านางกาฬีว่า นางด้อยกเมอ
 ไม่ช่วยใช้ทำไมจึงนอนทนสาย ชั่วช้าจริง ๆ นางกาฬีก็คิดว่า
 คุณนายของเรามีความโกรธอยู่ภายใน มิใช่ไม่มีความโกรธ
 เราจะต้องทดลองให้ยังขึ้นไปอีกสักหน่อย วันรุ่งขึ้นนางกาฬี

ก็แสดงอาการเช่นนั้นให้ยิ่งกว่าวุ่นก่อน นางเวเทหิกาเห็นเข้า
ก็โกรธจันทวันด้วย ความสับสนได้ก็พาคนนางฟ้าลงไปทักษณะ
แตกเลอะไหลโซม นางกาฬิงหาไปหาคนบ้านใกล้ชิดกัน
ช่วยเหลือ แล้วพูดว่าจงเถิดคนทั้งหลายยกย่องกันนักหนา
ว่า คุณนายของดิฉันเป็นคนสภาพเรียบร้อย แต่ความจริงก็
เป็นอย่างนี้ และคงแน่นอนมา คนทั้งหลายก็กลับเล้าโลมกันว่า
นางเวเทหิกาเป็นคนร้ายไม่สภาพเรียบร้อย ดังนี้

๕. เรืองนสอนให้รู้ว่า ความสภาพเรียบร้อยนั้นต้องทำ
ทั้งทางกายและทางจิตใจ ถ้าทำสภาพแต่ภายนอก ส่วนภายใน
นั้นเสียก็ไม่ใช่ได้ ยิ่งกว่านั้นถ้าจะเปรียบกับคนที่มีลักษณะดังเช่น
ที่ท่านกล่าวว่า “รูปชั่วตัวดำ แต่น้ำใจดี” หรือว่า “ปากร้าย
ใจดี” แล้วก็สักคนเช่นนั้นไม่ได้ คนที่มีลักษณะเป็นคนหน้าเนอ
ใจดีสอนนั้นเป็นที่ไม่น่าไว้วางใจเลย และเป็นคนที่น่ากลัวที่สุด ส่วน
คนที่รูปชั่วตัวดำแต่น้ำใจดี หรือคนปากร้ายใจดีนั้น เป็นคนที่ไว้วาง
ใจได้ หรือน่าเคารพนับถือกว่าคนที่ปากร้ายและใจไม่ดี เพราะ
คนปากร้ายใจดีนั้นไม่ทำคนใหม่แวมมีภัยกับใคร ๆ เลย

๒๖. ความสงขลียงมนเป็นคุณสำคัญ ที่ทำให้คนเป็น
คนงตงามได้อย่างแท้จริง แต่ต้องเกิดด้วยน้ำใสใจจริง และ

เป็นคุณธรรมที่เกิดขึ้นจากความอดทน หรือความอดทน
ในเมื่อประสบกับอารมณ์เหล่านั้น การทำใจได้เช่นนั้น ย่อมเป็น
ความมั่งคั่งมาด้วยกันทั้งสองฝ่าย คือทั้งตนเองและคนอื่น พงเห็น
จึงร้องต่อไป

เรื่องที่ฆราวาส

๒๗. มีเรื่องเล่าว่า ครั้งโบราณมีเด็กชายคนหนึ่งชื่อ
ท้าวท้าว เป็นโอรสของพระเจ้าแผ่นดินแคว้นโกศล ครั้งหนึ่ง
พระเจ้าพรหมทัต พระเจ้าแผ่นดินแคว้นกาสี ยกทัพมารบจับ
พระเจ้าโกศลกับพระอัครมเหสี ซึ่งเป็นพระชนกชนนีของท้าว
ท้าวท้าว แต่ท้าวท้าวหลบหนีไปได้ไม่มีใครจำได้ วันหนึ่ง
เขาจะประหารพระชนกชนนี เมื่อเขาเห็นพระชนกพระชนนี
แล้ว นำเข้าตะแคงแกง ประชาชนมุงคอยู่ ท้าวท้าวก็มา
ชุมนุมคนในหมู่คน พระชนกชนนิกทอดพระเนตรเห็น แต่ต่าง
ฝ่ายต่างไม่แสดงให้ใครรู้ เพราะเกรงจะถูกจับประหารด้วย ก่อน
ที่เขาจะลงดาบ พระชนกจึงขอเวลาครี้ออกมาลอบ ๆ ว่า อย่า
เห็นยาวดีกว่าสั้น อย่าเห็นสั้นดีกว่ายาว เหวไม่ระงับด้วยเหว
เหวย่อมระงับด้วยความไม่มีเหว ท้าวท้าวก็ยินยอมคำสอนนั้น
กำหนดใจไว้ได้แม่นยำ คิดแก่กันอยู่ตลอดเวลา จึงไปสมัคร

อุบายความซำงของพระเจ้าพาราณสี ทฆาวุกุมารมีศิลปะทาง
 คึกคึกเป็นพิเศษ พระเจ้าพรหมทัตทรงสคัย โปรคให้เข้าไป
 รัชการในราชสำนัก ทฆาวุกุมารตั้งใจปฏิบัติราชการ มี
 ความคึกความชอบ ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยเป็นพิเศษ
 โปรคให้เป็นตำแหน่งสารถขยรตพระทง

๒๘. วันหนึ่งพระเจ้าพรหมทัต ทรงรตพระทงมทฆา-
 วกุมารเป็นสารถ เสด็จประพาสป่าลานอ ทฆาวุกุมารเห็นช่องท
 จะแกแค้นไค จึงแกล้งขยรตพระทงหลกจากหม้ออำมาตย
 ไปคาลมล้าง จนพระเจ้าพรหมทัตทรงเห็นขยอ้อน จึงโปรค
 ให้พักรอนไคริมไม้กลางป่า ขยรตหลกทคึกของทฆาวุกุมาร
 ทฆาวุกุมารไคช่องทจะล้างแค้น จึงชกพระขรรคจากฝัก หมาย
 จะปลงพระชนมพระเจ้าพรหมทัต แตนกลดคาสอนของพระชนก
 ไค ก็ระงับไว้สอคพระขรรคเข้าฝักตามเดิม คึกแค้นขนมอาช
 กชกชอกเงอขนมหมายจะแทงพระคชอก นกลดคาสอนของพระ-
 ชนกไคอกก็ระงับไว้สอคพระขรรคเข้าฝัก ทำอย่างนง ๓ ครั้ง
 พระเจ้าพรหมทัตทคทงพระสยบเช่นนั้น แล้วทคทพระทยตน
 ทคทพระเนตรเห็นดังนั้น ก็ทรงคทพระทย จึงทรงชกถามทรง
 ทราบความว่า ทฆาวุกุมารเป็นราชคัตรจะแกแค้นแทนพระชนก

ชนนของเธอเอง พระเจ้าพรหมทัตตรัสขอชีวิตไว้ ต่างให้สยบ
ปฏิญาณต่อกัน แล้วท้าวกุมารจึงนำเสกข์กลับพระนคร พระเจ้า
พรหมทัตพระราชทานแคว้นโกศลคืนพร้อมกษัตริย์ของคหณ
ให้ท้าวกุมารครอบครอง เมื่อพระเจ้าพรหมทัตสวรรคตแล้ว
ท้าวกุมารปกครองแคว้นกาฬลोक ท้าวกุมารได้พระมเหสี
กับแคว้นกาฬลोक ใต้เป็นพระเจ้าแผ่นดินของแคว้นทั้งสอง นเพราะ
ออกท้าวไว้ไ้ไม่ผลุนผลัน แสวงหาการสุภาพเรียบร้อยเป็นปรกติ
ถึงกล่าวมานี้

๒๙. เทก ๆ จึงท้าวกุมารเป็นตัวอย่างเด็ก แม้มีความ
แค้นอย่างแสนสาหัส ก็ยังออกใจไว้ได้ ช่างให้สยบแก่ศัตรู
เพราะออกใจไว้ได้และให้สยบแก่ศัตรูนั้นเอง จึงได้เป็นพระเจ้า
แผ่นดินถึงสองแคว้น จึงเกิดความอดทนและความสงขยสงขม
มีคุณถึงอย่างนั้น จึงควรทำให้เกิดมีขึ้นในตัวของตัวเอง

๓๐. ขรรมะ ๒ ขัน พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่าเป็นโสภณ
ขรรมะ เป็นขรรมะทำให้คนงาม หมายความว่า ใครปฏิบัติตาม
ขรรมะ ๒ ขันได้ ก็เป็นคนงาม ถึงรูปจะชั่วตัวจะกำอย่างไร
ก็งามได้ เข้าท่านของถึงกล่าวข้างต้นว่า “ถึงรูปชั่วตัวดำ แต่
น้ำใจดี” พอพูดถึงความงาม ใคร ๆ ก็ต้องการทั้งนั้น เพราะ

ความงามเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่ง ซึ่งมีอยู่แก่คน สัตว์ สรรพ
 และสิ่งของ เช่นที่เคยพูดกันว่า คนงาม สัตว์สวยงาม บ้าน
 เรืองรองงาม ต้นไม้ต้นงาม ทุกคนก็อยากให้ตนเองงาม
 มีสัตว์เลื้อยก็อยากให้สัตว์เลื้อยงาม มีบ้านเรือนก็อยากให้บ้าน
 เรืองงาม มีสิ่งของก็อยากให้สิ่งของงาม เมื่อใดมีคนใครชม
 ว่างามก็พอใจ

๓๑. โยราธท่านว่า “ใ้งามเพราะชน คนงามเพราะ
 แต่ง” คำนี้แสดงให้เห็นว่า ความงามนั้น เกิดขึ้นตาม
 ธรรมชาติ คือเป็นเช่นนั้นอย่าง ๑ เกิดขึ้นเพราะคนตกแต่ง
 อย่าง ๑ ความงามที่เกิดขึ้นตามธรรมชาตินั้น จะเป็นไฉนทั้งนี้
 ในคน คนที่เกิดขึ้นแล้ว จะเป็นชาติใดภาษาใดก็ตาม มี
 รูปพรรณสัณฐานไม่สูงนักไม่ตํานัก ไม่คํานักไม่ฆวนัก ไม่
 อ้วนนักไม่ผอมนัก มีผิวพรรณเหมาะสมกับเชื้อสายและแก่ภูมิ
 ประเทศที่เกคนั้น มีร่างกายสมส่วนคงน จักว่างามตาม
 ธรรมชาติ

๓๒. ในสัตว์ สัตว์มีชนิดต่าง ๆ เช่นสัตว์ ๒ เท้า สัตว์
 ๔ เท้า ถ้าผู้มีเท้ามาก สัตว์ไม่มีเท้า บางชนิดบินไปได้ในอากาศ
 บางชนิดเดินไปบนพื้นดิน บางชนิดอยู่ใต้ดิน บางชนิดอยู่ในน้ำ

สัตว์ทางประเภทเหล่านี้ ทศวรรมีขนขาวก็ขาว ทศวรรมีขนสั้นก็สั้น
 ทศวรรมีขนอ่อนก็อ่อน ทศวรรมีขนแข็งก็แข็ง ทศวรรมีส้อย่างใด
 ก็เป็นอย่างนั้น เช่น แดง ดำ ขาว เหลือง เขียว หรือประสมกัน
 ตามชนิดนั้น ๆ สัตว์ทมิฬปร้างสัณฐานตามชนิดของมัน และ
 ควรแก่ภูมิประเทศในถิ่นที่เกณนั้น อย่างนี้เรียกว่า สัตว์งามตาม
 ธรรมชาติ

๓๓. สถานที่ พนทบางแห่งเป็นทราย บางแห่งเป็นท่ง
 บางแห่งมีป่าไม้มาก บางแห่งมีป่าไม้น้อย บางแห่งเป็นท้องทุ่ง
 บางแห่งเป็นโขดเขา บางแห่งเป็นเว้าวงคกเคียวเป็นค้งเป็นแคว
 บางแห่งเป็นทกอน บางแห่งเป็นทลุ่มมีนาขัง บางแห่งเป็นถา
 บางแห่งเป็นชะงอก บางแห่งเป็นแม่น้ำลำคลอง บางแห่งเป็น
 ทะเลกว้างใหญ่เว้งว้าง บางแห่งเป็นเกาะแก่งโกรกธาร บาง
 แห่งเหมาะแก่การเพาะปลูก บางแห่งเหมาะแก่การอยู่อาศัย
 บางแห่งเหมาะแก่การค้าขาย บางแห่งเหมาะแก่การเลี้ยงสัตว์
 พนทอันเหมาะแก่กิจการนั้น ๆ อย่างนี้เรียกสถานงามตาม
 ธรรมชาติ

๓๔. ในสิ่งของ สิ่งอันเกิดขึ้นตามธรรมชาติสำหรับบำรุง
 ความสุขของมนุษย์และสัตว์อันอยู่บนพื้นโลกนั้น ย่อมมีทาง

ชนิดต่างพรรณ เช่นต้นไม้ทั้งไม่มีผล ไม่มีผล ไม่มีแก่น
 ไม่มีแก่น ไม่มีดอก ไม่มีดอก ไม่มีใหญ่ ไม่มีเล็ก ไม่มีขึ้นต้น
 ไม่เลื้อย ไม่ต้น ไม่เถา ไม่เครือ เหลือเพื่อสักที่จะพรรณนา
 อันผลไม้นี้ต่างชนิดต่างพรรณ มีรสเปรี้ยว มีรสหวาน รส
 ขม รสเผื่อน รสฝาด บางชนิดก็เป็นอาหารของคนและสัตว์ บาง
 ชนิดก็เป็นพิษ ต้นไม้นั้นเหมาะแก่พืชพันธุ์ของมัน อย่างนี้เรียกว่า
 งามตามธรรมชาติ

๓๕. ความงามตามทกลาวมาน จึงเป็นความงามตาม
 ธรรมชาติ แม้งามอย่างนั้นแล้ว ก็ยังไม่เห็นพอใจของคน
 ทั้งหลาย เพราะอย่างนั้นคนทั้งหลายจึงพยายามปรับปรุงแก้ไข
 แปลงแก้ไข ให้มีความงามเพิ่มจากธรรมชาติขึ้นอีก โดยวิธี
 อนุโลมตามธรรมชาติบาง ฝืนธรรมชาติบาง ความงามที่เกิดจาก
 การตกแต่งเพิ่มเติมขึ้นจากธรรมชาติสร้างมานี้ เรียกว่าความ
 งามเพราะแต่ง จึงจึงเป็นความงามอันคนผู้มีความเจริญจะต้อง
 ทำให้มันให้เป็นขึ้น

๓๖. ความจริงความงามเพราะแต่งนี้ มิใช่จะจำกัดอยู่
 แต่เพียงคนเท่านั้นที่ตกแต่ง ถึงอย่างนั้นก็ตกแต่งด้วย
 เหมือนกัน บ้านเรือนจะงดงามก็เพราะเจ้าของบ้านปลูกได้ลักษณะ

และตกแต่งประกอบด้วย จึงจะเรียกว่าบ้านงาม คนไม่ระงาม
ก็ห้องอาศัยการรคนาพรวนกินและคักต่อตกแต่งประกอบด้วย จึง
จะงามยงชน พนทระงามกคองจกการบำรุงและตกแต่งเข้า
ประกอบด้วย ทุกสิ่งทุกอย่างคองตกแต่งประกอบทงนั้น

๓๗. เด็ก ๆ คงเคยเห็นเปลือกไม้หรือนกต่างชนิดมันใช้ชั้น
ของมันตามร่างกายทั่วไป การทสีควมันทำเช่นนั้น นั้นแหละ
มันแต่งตัวของมัน ถ้ามันไม่ทำเช่นนั้น ขนมันก็จะเขยอนเประ
เลอะเทอะหรือรุงรังไม่น่าดู อย่างที่เรียกว่า “ไก่ตกร้า”
หมายความว่าหมกความสวยงาม แต่เมื่อมันทำอย่างนั้นแล้ว
ก็แลดูงดงามขึ้น ทำให้น่าดูน่าชมมากขึ้น ขอตทำให้ที่น่าดูน่าชม
มากขึ้นเป็นความงามเพราะแต่ง

๓๘. คนเราก็เช่นเดียวกัน ห้องอาศัยการตกแต่งช่วย
ธรรมชาติมากขึ้น จึงจะงดงาม การแต่งมี ๒ อย่าง คือ แต่งนอก
อย่าง ๑ แต่งในอย่าง ๑ แต่งภายนอกให้งามเรียกว่ารปงาม
เป็นความงามภายนอก แต่งใจให้งามเรียกว่าใจงาม เป็นความ
งามภายใน

๓๙. การแต่งกายให้งาม ก็ยังมี ๒ ชั้น แต่งกายภายนอก
เช่น แต่งผมให้เรียบร้อย ตามความนิยมของกาลเทศะควรคัก

กักตัก ควรถักตักตัก ควรถักโกนโกน ควรถักกักกัก ควรถักเล้ากักเล้า
 ควรถักมุ่นมุ่น ควรถักหวักหวัก หรือแต่งกายส่วนอื่นด้วยเครื่องอย่าง
 อื่น ควรถักขยับขยับ ควรถักเบียดเบียด นุ่งห่มตามควรถักแก้แพศและด้วย
 ประทับประคองร่างกายด้วยเครื่องประคอง ท่างชนิดตามสมควร
 ให้เหมาะแก่แก้แพศและด้วย อย่างนี้จึงเป็นการแต่งกายภายนอก

๔๐. การแต่งกายอย่างนั้น ถึงจะแลดูงดงามเพียงไรก็
 จักเป็นความงามภายนอกเท่านั้น ยังไม่เป็นการเพียงพอ จะต้อง
 แต่งกายภายในให้งดงามต่อไปอีก เช่นต้องฝึกตัวให้เกินให้เกิน
 ให้หนักให้หนัก ให้พักจาปราศรัยให้ถนัดระบียบ ชดเชยเกินเมื่อ
 ฝึกใหญ่เกินส่วนทางจะต้องหลักทางให้ ชดเชยเกินไม่ยืนขวางทาง
 คนอื่น ชดเชยเกินไม่เกินสะกดสัน ชดเชยเกินเห็นผู้ใหญ่มากต้องลกรับ
 ไม่ควรนั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ ต้องรทนงของตน ไม่พูดเสียงดังให้
 เขาคัง เป็นการรบกวนคนอื่น พูดแต่ถ้อยคำที่อ่อนหวานนมนวล
 ต้องหุต้องใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพเรียบร้อย อย่างนี้จึงเป็น
 ความงามทางกายภายใน

๔๑. ความงามอันเป็นภายในคือใจงามนั้น เป็นความงาม
 อันแท้จริง และเป็นเหตุให้กายภายนอกงามตามไปด้วย ความ
 งามภายในคือใจงามนั้น ต้องอาศัยการฝึกหัดตั้งแต่ยังเป็นเด็กอยู่

อย่างนั้น เพราะถ้าปล่อยจนโตเป็นผู้ใหญ่เสียแล้ว ก็แต่งยาก และ
 มักจะไม่สำเร็จได้ โบราณว่า “ไม้อ่อนคักง่าย ไม่นักคักยาก”
 เพราะฉะนั้นเด็ก ๆ ต้องฝึกหัดแต่งกายแต่งใจของคนให้งามไว้
 แต่ยังเป็นเด็กอยู่อย่างนั้น โตเป็นผู้ใหญ่จะได้เป็นคนมีรูปงามและ
 ใจงาม ซึ่งรวมเรียกว่าคนงาม และคนจะงามได้เพราะธรรมะ
 ๒ ข้อดังกล่าวนี้ออกมาแล้วข้างต้นนแล

๔๒. เด็กได้อ่านเรื่องธรรมทำให้จำแนกมาตลอดแล้ว คง
 เห็นได้แล้วว่าคนที่จะเป็นคนงามได้นั้น จะต้องงามทั้งนอกทั้งใน
 งามทั้งตามธรรมชาติและทั้งปรุงแต่ง จึงจะถือว่าเป็นคนงามอัน
 แท้จริง และเมื่อกำหนดลักษณะของความงามโดยวิธีนี้ ก็จะแบ่ง
 คนที่งามและไม่งามออกได้เป็น ๔ ประเภท คือ

- (๑) งามนอก ไม่งามใน
- (๒) ไม่งามนอก งามใน
- (๓) ไม่งามนอก ไม่งามใน
- (๔) งามนอก งามใน

คนบางคนที่มีรูปร่างถูกส่วน เจ้าของยังตกแต่งประคบ
 ประคองด้วยเครื่องประดับตามควรแก่เพศและวัย อาศัยการฝึกหัด
 ศึกษามารยาทสุภาพเรียบร้อย เป็นที่ตอ้งตาต้องใจของคนทั้ง

หลาย แต่จิตใจของคนคนนั้นเลี้ยว คิดแต่อาฆาตมากร้ายเขา
ไม่เห็นอกคนอื่น เขาแต่ระไกรใจเข้าว่า ใครจะทุกข์ยากอย่างไร
ไม่นำพา หากทางย้ายคนทั้งหลายให้เคอะคร้อ คนเช่นนั้น
ลักษณะก่งททานกล่าวไว้ว่า “หน้ามือใ้เลื้อ” จักเข้าในประ-
เภททว่างามนอก ไม่งามใน

๔๓. คนบางคนมีรูปร่างขี้เหร่ไม่สมประกอบ ไม่เป็นที่
ต้องตาต้องใจของคนทั้งหลาย แต่จิตใจงกงามมีศีลมีธรรม มี
ความเมตตากรุณาคนทั้งหลาย ช่วยทุกข์บำรุงสุขของคนทั้ง
หลายไม่เลือกหน้า คนเช่นนั้นลักษณะก่งททานกล่าวว่า “รูปชั่ว
ตัวดี แต่น้ำใจ” หรือว่า “ปากร้ายใจดี” จักเข้าในประเภท
ที่ว่าไม่งามนอก งามใน

คนบางคนมีรูปร่างไม่งาม กิริยาท่าทางก็เกะกะตึงตัง
ปากก็ร้ายใจก็อกหักเหี้ยมโหด ไม่เป็นที่ต้องตาต้องใจของคนทั้ง
หลาย ประพฤติตนเป็นพาลเถร เทียบเกะกะระราน ทำความ
รำคาญเคอะคร้อให้แก่คนทั้งหลาย คนเช่นนั้นจักเข้าในประเภทที่
ว่าไม่งามนอก ไม่งามใน

คนบางคนทรยศพรณสัจฐานงงามสมส่วน ทั้งตบแต่ง
ประคัลภ์ประคัลภ์ด้วยเครื่องประคัลภ์สมแก่เพศและวัย กิริยามารยาท

สภาพเรียบร้อย พุทจากไฟระอ้อนหวานนั้นมันวล ล้วนแต่ต้อง
 ตาค้องใจของคนทั้งหลาย จิตใจก็มีเมตตาปราณีเห็นอกเห็นใจคน
 ทั้งหลาย คอยช่วยทุกข์บำรุงสุขคนทั้งหลายไม่เลือกหน้า หา
 ขยายแต่จะให้เป็นที่ประโยชน์แก่คนทั้งหลาย คนเช่นนั้นจักเข้าไป
 ประเภทที่ว่า งามนอก งามใน

คนซึ่งมีลักษณะดังกล่าวมานี้ ประเภทที่ ๑ และที่ ๓
 ไม่จัดว่าเป็นคนงาม ประเภทที่ ๒ จัดว่าเป็นคนงามได้ ประเภท
 ที่ ๔ จัดว่าเป็นคนงามที่สุด

๔๔. เด็ก ๆ วิทยาลัยแล้ว จึงพยายามฝึกหัดตนด้วยวิธี
 ต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว เช่นในเวลาช่วยใช้ก็อดทนต่อความช่วยใช้
 ไม่ทำตนให้เป็นที่หนักใจของหมอและผุ้พยาบาล บอกอาการตาม
 เป็นจริง เจ็บน้อยกว่าเจ็บน้อย เจ็บมากกว่าเจ็บมาก ตามความ
 เป็นจริงเท่าที่ตนเองมีความรู้สึก ทำใดที่คนหมอก็จะประจบยา
 ใ้ได้ถูกต้องตรงกับโรคที่เป็น ความช่วยใช้ก็หาใช่ได้เร็วไม่ต้อง
 ทนทรมานอยู่นาน อาการอย่างนั้นนับเป็นความงามประเภท ๑

ในเวลาเมื่อต้องทำงานตามหน้าที่ ตงตนแต่การเล่าเรียน
 ศึกษา ก็พยายามฝึกหัดตนให้มีความอดทนต่อความขัดข้อง
 ต่าง ๆ อดทนต่อคำสั่งสอน ทำตามบทเรียนที่ครูอาจารย์สั่งสอน

อบรม ไม่เห็นแก่ความหิวกระหายร้อนเย็น เห็นแก่การงานเป็น
 ของหน้า พยายามอดทนไปจนกว่าการงานนั้น ๆ จะสำเร็จ เมื่อ
 อดทนได้เช่นนั้น การเล่าเรียนก็สำเร็จ ใ้วิชาความรู้มาเป็นสมบัติ
 ของตน เมื่อโตขึ้นก็เป็นคนมีความรู้ ใช้ความรู้นั้นประกอบกา-
 รงานหาเลี้ยงตนและครอบครัวของตนต่อไป อธิการอย่างนี้จึงถือว่า
 เป็นความงามอย่าง ๑

๔๕. ในเวลาเมื่อเราอยู่ร่วมกัน ความกระทบกระทั่งใน
 ระหว่างกันก็อาจมีขึ้นได้ไม่ว่าทางใดก็ตามทั้ง ตั้งต้นแต่อยู่ในบ้าน
 ร่วมพี่น้องน้อง มาอยู่โรงเรียนร่วมเล่าเรียนร่วมเล่นกัน เมื่อ
 ประกอบการงานก็รวมเพื่อนกัน เมื่อถูกกระทบเช่นนั้น ก็อาจต้อง
 อดทนถึงใจระโกธบ้าง ก็ควรขยิบขยิบทำตบ แมเพียงเท่านั้น
 ก็สามารถระงับการทะเลาะวิวาทแตกราวไว้ เมื่อทำไต่คั่นแล้ว
 พึงพยายามทำกริยาภาววาจาให้สละภาพเรียบร้อย ทำไต่คั่น
 ก็เป็นการเพิ่มความสามัคคีให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น นับว่าเป็นความ
 งามอย่างขบถเยยม เด็ก ๆ จึงพยายามหัดตนให้เป็นคนงามทั้ง
 แด่ทั้งเป็นเด็กอยู่อย่างนั้น เมื่อเป็นผู้ใหญ่จะเป็นคนงาม คนทั้ง
 หลายมีความมั่งคั่งงามเป็นสมบัติแล้ว เกิดในสกุลใดก็ทำสกุลนั้น
 งาม เกิดในบ้านใด ก็ทำให้บ้านนั้นงาม เกิดในเมืองใด

ก็ทำให้เมืองนั้นงงาม เกิดในชาติใดประเทศใด ก็ทำให้
 ชาตินั้นประเทศนั้นงงาม เกิดมาในโลกก็ทำให้โลกงาม

ความงามทั้งกล่าวมานี้ เกิดมาได้เพราะตนประพฤติตาม
 หลักธรรม ๒ ข้อ คือ ขันติ ความอดทน ไสฺรจະ ความสงบเสงี่ยม

ข้อควรกำหนด

๒๒
ขันต

ความชกทน

ໂຕຣ້ຈະ

ความสงบสุข

๔
อารมณ์

ส่งของขวัญให้แสดงอาการทาง ๆ เช่น ขวัญให้รัก
ให้ซึ้ง ให้เกียจคร้าน ให้ขยัน เป็นต้น

ทุกขเวทนา

ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ที่เรารับรู้
ว่าเป็นเช่นนั้น หรือให้ลืมหืมตาไป

อธิวาสนขันธ์

ชดใจได้ คือไม่โกรธตอบ ไม่ทำตอบ
ไม่พกตอบ

พาสเกอเร

ทำให้คนจนเดือดร้อนโดยไม่สมควร

๔ ๐ ๔ ๖
เบนตาเบนสัน

ทำอะไรทำจริง ๆ เช่น เวียนจริง ๆ จนนึก

สงคราม

๒
รบกน

เทวดา

๕ ๔ ๕

๗๗ชาวสวรรค์พากันนั่ง

๑๙๖

๔๑. ๕
อักษรอาฬภร

๗ ๘
ท้าวสกกะ

เรียกว่าราชองครักษ์ ท้าวไปว่าพระอินทร์

របៀបចិត្ត

๕
ช่อราชานองพวงอศร

มาตลี

ขอเทวคาทาหนาทชบรตพระทนต์ของพระอินทร์

เทพสารถิ

ตำแหน่งเทวคาตชบรตพระทนต์ของพระอินทร์

อุตสาห์

กรียาททำด้วยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย

ให้ทุกข์

ให้ร้าย

พระปุลณะ

ขอพระเถระองค์หนึ่งที่เป็นสาวกของ

พุทธกาล

พระพุทธเจ้า เป็นตัวอย่างของพระทศกถน

สุนาปรันตปะ

หมายถึงเวลาที่พระพุทธเจ้ายังมีชีวิตอยู่
ขอแคว้นเล็ก ๆ ในปัจฉิมทิศนบทิศอินเดียโบราณ

เวเทหิกา

ขอหญิงมงามคนหนึ่ง

กาฬิ

ขอสาวใช้ของนางเวเทหิกา

ครั้งโบราณ

หมายถึงเวลาที่ผ่านมาแล้วนาน ๆ ก่อนผู้
พูดอย่างนี้กรอจบผ่านไปแล้ว

ทีฆาวุ

ขอลูกชายพระเจ้าโกศล

โกศล

ขอแคว้นโบราณในอินเดีย

พรหมทัต

ขอพระเจ้าแผ่นดินแคว้นกาฬิ

กาฬิ

ขอแคว้นโบราณในประเทศอินเดีย

ชนก พ่อ ชายผู้ให้กำเนิดลูก
 ชนนี แม่ หญิงผู้ให้กำเนิดลูก
 ทอดพระเนตร ทอดตา ลมตากู กรียาทูกู
 เวร กรียาทูกูใจว่าจะทำตอให้ได้
 ศิลป ความชำนาญในวิทยาการอย่างใดอย่างหนึ่ง
 พิณ ซอเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งมีสาย

คำถามเพื่อทดสอบ

๑. เราปรารถนาความงาม มีธรรมะบทไหนบ้างที่จะช่วยให้
 เรารามกันได้
๒. ท่านว่า คนงามเพราะแต่ง นั้น ต้องแต่งอย่างไรจึงจะงามได้
๓. ขันติ คืออะไร ในการเล่าเรียนจะใช้ขันติได้อย่างไรบ้าง
๔. คำว่า ทนลำบาก นั้น หมายถึงทนอย่างไร
๕. คำว่า ทนตรากตรำ นั้น หมายถึงทนอย่างไร
๖. คำว่า อคติ นั้น หมายถึงอคติอย่างไร
๗. เราเห็นของทนทาน เราอยากกิน แต่ยังไม่ถึงเวลากิน
 เราอคติไว้ไม่กินก่อน จะเรียกว่าอคติ ในข้อนี้หรือไม่
 เพราะเหตุไร
๘. ทิฆมวูกุมาร ไ้ฟังพ่อสอนว่าอย่างไร

๘. ท้าวภูมมาร ทำอย่างไรจึงได้ครองเมือง

กิจกรรม

ควรควรพาเด็กไปวัดฟังเทศน์ ในคราวที่ต้องใช้เวลา
นาน ๆ บ้าง หรือให้เด็ก ๆ นั่งฟังโอวาทของพระที่เรานับถือ
มาเทศน์ที่โรงเรียนในเวลานาน ๆ บ้าง

ควรพาเด็กเดินทางไกล ที่ต้องใช้ความอดทนเป็นพิเศษบ้าง
ให้เด็กรู้จักทนฟังคนอื่นพูดบ้าง ให้ทนฟังคำคำคำ
ของคนอื่นบ้าง

ควรชี้แจงให้เด็กรู้จักคำว่า อดเปรี้ยวไว้กินหวาน

บทที่ ๔

ธรรมคัมภีร์ของโลก

๑. หิริ ความละอายใจ

๒. โอตตัปปะ ความเกรงเป็นผิด

หิริโอตตัปปะ ธรรม ๒ อย่างนี้ เรียกว่า ธรรมเป็น
โลกบาล หมายความว่า เป็นธรรมที่คัมภีร์ของโลก

อธิบาย

๑. หิริ คือ ความละอายแก่ใจ ไม่ชอบการประพฤติก
ชั่ว ให้รู้สึกขบะแหยงต่อความชั่วร้าย เหมือนเราเกลียดชัง
ของโสโครกไม่กล้าแตะต้อง หิริมี ๒ อย่าง คืออย่างสันติและ
อย่างไม่สันติ หิริอย่างสันติหรืออย่างแทนน ไต่แกการนถถ
การกระทำชั่วเท่านั้น ก็ละอายใจ เพราะเห็นว่าเป็นสิ่งเลวทราม
ไม่อยากข้องเกี่ยวเลยทีเดียว ไม่สนใจว่าใครจะรู้เห็นหรือไม่
อย่างนั้นเรียกว่า หิริแท้ เป็นชั้นสูง ดีมาก และให้ความคัมภีร์ของ
คนมีให้ทำชั่วได้ ไม่ว่าต่อหน้าหรือลับหลัง ส่วนหิริอย่างไม
สันติหรืออย่างไม่แทนน คือ เมื่อนถถจะทำชั่ว แต่คิดว่าจะ
เกิดผลไม่ดีแก่ตนก็ไม่ทำ เพราะถ้าทำไปใคร ๆ เขารู้เข้าก็จะ

ของอโยธยาเขา คงน่เรียกว่าหรืออย่างไม่แท้หรืออย่างไม่สนิท
 เพราะเหตุว่าทำไม่ทำชั่วเช่นนั้น เพราะยังอายคนอยู่ ไม่ได้
 รังเกียจหรือขะแหยงความช้วนจริง ๆ เวลาใดที่รู้แน่ว่า
 ไม่มคนจะจับได้ ก็คงจะทำความช้วนนั้น ถึงแม่ว่าจะเป็นหรือ
 ไม่นสนิท ก็ยังคิดว่าคนทำไม่มีความละอายอะไรเลยเลย นั้จะ
 ทำชั่วอะไร ก็ทำไปไ้หมด เหมือนกับสัตว์เดรัจฉาน

๒. โอดตปปะ คือ ความเกรงกลัว ไ้แก่ความ
 เกรงเป็นผิด ไม่กล้าทำสิ่งที่เป็นบาปทุจริต ให้รู้สึกหวาดหวั่น
 ต่อความชั่วร้ายเลื้ยหาย ท่านเปรียบไว้ว่า เหมือนคนรักชีวิต
 เห็นพิษแล้วยอมสะกั้กลัวฉนั้นใด คนมีโอดตปปะก็ยอมสะกั้
 กลัวต่อบาปฉนั้นนั้น โอดตปปะมี ๒ อย่างเหมือนหรือ คือ อย่าง
 สนิทและอย่างไม่สนิท โอดตปปะอย่างสนิทหรือที่แทนนั้น คือ
 เมื่อนกกลัวความชวักกลัวตกเดียว โดยมิต้องนกกลัวผลของความ
 ชวหรือโทษตกที่จะไ้รับเพราะบาปทุจริตนั้น โอดตปปะที่แท้
 หรืออย่างสนิทนั้น จึงควาเป็นเช่นนี้ อาจไ้ความคุ้มครองคนไม่
 ให้ทำชั่วไ้ ไม่ว่าต่อหน้าหรือลับหลัง โอดตปปะที่ไม่แท้หรือ
 อย่างไม่สนิทนั้น ไ้แก่การทนจะทำชั่ว เช่นลักขโมยทรัพย์
 เขา โกงเขา ทำร้ายเขา หรือเป็นชู้กับลูกเมียเขาเป็นต้น กลัว

ว่าจะมีคนรู้เห็นจับได้ คุณจะร้องรับโทษที่ตกตึกตกระวางเสียชื่อเสียง จะต้องได้รับความลำบาก อย่างนี้เรียกว่าโศกตปฺปะณันตัม เพราะผู้ประพฤตินี้ไม่ได้เกรงต่อความชั่วที่จริง ๆ หากแน่ใจว่าไม่มีคนจับได้คงจะประพฤตชั่วนั้น ๆ ถึงแม้จะเป็นโศกตปฺปะณันตัมที่ไม่สนิทกับกิเลส เพราะยังเหลือความกลัวอยู่ก็ยังนับว่ามีเครื่องคุ้มครองไม่ให้ทำความชั่วไปโดยง่าย จิตว่าเป็นคนที่ยังมีน้ำใจอยู่ คือรู้จักเกรงรู้จักกลัวมองเห็นอะไรที่ควรและไม่ควร คิดว่าคนทุกคนในใจบาป ไม่รู้จักบาปบุญคุณโทษ ไม่คิดกลัวอะไรเลย จึงจะทำชั่วอะไรก็ทำไปตามใจ

ความกลัวที่เป็นโศกตปฺปะณันตัม ได้แกกลัวต่อสิ่งที่เป็นบาป หรือชั่ว ไม่หมายถึงความกลัวบางอย่าง เช่น กลัวผี กลัวสัตว์ร้ายต่าง ๆ เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่ใช่ความชั่วหรือบาปอย่างใด เราจะกลัวหรือไม่กลัวก็ไม่มีความสำคัญอะไร

หรือโศกตปฺปะจะเกิดขึ้นได้ก็โดยเรารู้จักบุญและบาปดี ถ้าเราไม่ทราบว่าอะไรเป็นบาป คือเป็นผิดหรือทเรียกว่าความชั่วแล้ว เราก็ไม่ระวังภัยสิ่งนั้น ๆ ลูกของพ่อแม่ที่เป็นโจรคอยเที่ยวปล้นสะดม ลักขโมยทรัพย์สินของผู้อื่นอยู่เสมอ บ่อมเห็นไปว่าความประพฤตินั้นนั้นไม่ผิดร้ายเสียเลย เพราะเห็นการกระทำ

นั้นอยู่เรื่อย ๆ มาในที่สุดก็เป็นโรยร้าง ขาปั่นนุกง่าย ๆ ก็คือ
ความไม่ต่าง ๆ เช่นการให้ทุกข์แก่กัน การเอาโรคเอาเปรียบ
กัน การเบียดเบียนกัน ผลของขบถคือความเคียดชังกัน ทุก
โทษต่าง ๆ ไม่มีความสุข ก่อให้เกิดความชิงชังต่อกัน ขบ
ถคือความชั่ว เรียกตามคำสอนทางศาสนาว่า ทุจริตแบ่งออกเป็น
๓ อย่าง คือ

๑. ประพฤติชั่วด้วยกาย เรียกว่า กายทุจริต จำแนก
ไว้เป็น ๓ ประการ ได้แก่

ก. ข่มขืน หรือทารุณฆาต การฆ่าหรือทำลายชีวิต
ของกันและกันให้ถึงแก่ความตาย เป็นความผิดทั้งทางฝ่ายบ้าน
เมืองและทางศาสนา เพราะเราทุกคนรักชีวิตรักความสุข
เหมือนกัน เพียงแต่เวลาเจ็บไข้ไม่สบาย เราก็อยากหายเร็ว ๆ
ถ้าใครขมเราว่า โรคนี้ร้ายแรงถึงตาย เราก็จะต้องรู้สึกไม่
สบายใจ เพราะกลัวตาย และถ้าหมอบอกเราว่า จะต้องเสีย
อวัยวะบางส่วนจึงจะรอดชีวิต เราก็เต็มใจยอมเสียสละเพื่อให้
ชีวิตอยู่ต่อไป เมื่อเราต่างคนก็รักตัวรักชีวิต เช่นนี้แล้ว เรา
ทำลายชีวิตเขาหรือทารุณเขาหรือการเบียดเบียนเขา นับว่า
เป็นขบถไม่ควรทำ

จ. การลักหรือฉ้อโกง เขาของคนอื่นมาเป็นของตน
 นอกจากชีวิตแล้ว ทรัพย์สินกันว่าเป็นสิ่งตกคนรัก
 และหวงแหนมาก ใครเป็นเจ้าของย่อมไม่ยอมให้คนอื่นมา
 เอาไป เมื่อไม่ได้ยกให้ เจ้าของทรัพย์สินสมบัติทุกคนจะพยายาม
 ป้องกันรักษาทรัพย์สินของตนไว้ ไม่ยอมให้ใครมาล่วงละเมิด
 กรรมสิทธิ์ของตนได้ ฉะนั้นการแย่งเอาทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่น
 จะเป็นโดยฉ้อโกงทรัพย์สิน หรือใช้กำลังอำนาจขู่เข็ญ หรือฉ้อโกง
 ด้วยวิธีการใดๆ ก็ตาม นับว่าเป็นการกระทำชั่ว ไม่ควรประพฤติก

ค. การประพฤติผิดในกาม

นักเรียนยังเป็นคนดีอยู่คงจะไม่เข้าใจในเรื่องความประพฤติ
 ผิดของคน กายทุจริตชอบ หมายถึงการล่วงเกินหญิงหม
 เาของหรือสามแล้ว และหญิงที่อยู่ในความปกครองดูแล การ
 ลวนลามหรือเกี้ยวพาราสีของหรือสามแล้ว ถือว่า เป็น
 การเหยียดหยามดูหมิ่น ไม่เคารพสิทธิ์ของชายผู้สาม ถือกัน
 ว่าเป็นการทำผิดกรรมเนียมประเพณี ทำให้เกิดการแตกร้าง
 วิวาทกัน เพราะชายผู้เป็นสามย่อมไม่ยอมให้ผู้อื่นทำเช่นนั้น
 สามจะต้องพยายามทุกอย่างที่จะไม่ยอมให้ภรรยาของตน ถูก
 ดูหมิ่นหรือถูกแย่งชิงตัวไป แม้หญิงอื่นๆ ที่ยังไม่ใคร่เป็นของใคร

คือ ไม่ใช่เป็นภรรยาใคร แต่หญิงนั้น มีผู้ปกครองคือพ่อแม่ หรือญาติผู้ใหญ่ ตามประเพณีถือว่า ผู้ปกครองย่อมเป็นใหญ่เหนือหญิงนั้น ถ้าประสงค์จะไต่ไปเป็นคู่ครอง ก็ต้องสู้ขอ บอกกล่าวให้ผู้ปกครองยินยอมตกลงเสียก่อน นิยมว่าเป็นการเคารพให้เกียรติต่อกัน การไม่ปฏิบัติตามประเพณี ถือว่าทำผิด เป็นการทำชั่วอย่างหนึ่งไม่ควรทำเลย

๒. ประพฤติชั่วควรวาจา เรียกว่า วจิทริต จำแนกไว้เป็น ๔ ประการ ได้แก่

ก. พกเท็จ คือ การพูดที่ไม่ตรงกับความจริง เช่น เห็นแล้วพูดว่าไม่เห็น ร้อยพูดว่าไม่ร้อย เป็นต้น

ข. พกส่อเสียด เป็นคำพดพิทังใจจะให้ผู้อื่นเจ็บใจเพื่อให้แตกร้างกันในระหว่างผู้พูดเองกับผู้ฟัง หรือระหว่างคนอื่นกับผู้ฟัง ผู้พูดมีความประสงค์จะยุแหย่ให้เกิดการบาดหมางใจในระหว่างกันและกัน คำพดนั้นอาจเป็นเท็จหรือตรงกับความจริงก็ได้ทั้งนั้น แล้วแต่ผู้พูดประสงค์ให้เกิดผล คือความสะเทือนใจมากน้อยเพียงใดเท่านั้น

ค. พกคำหยาบ เป็นคำกล่าวต่าง ๆ ตามแต่ผู้พูดจะนำมาใช้ซึ่งไต่ขึ้นแล้วระคายหูไม่น่าฟัง ไม่เป็นที่น่ายินดียิ่งแก่สภาพชนทางปวง

ง. พกเพื่อใจ คือการพกที่ไม่มีประโยชน์แก่ผู้ฟังเลย
 เช่น เขาเรื่องเหลวไหลไร้สาระที่ไม่มีใครต้องการจะฟังมาพก
 คำพูดทักกล่าวมาทางหมคนั้น เป็นลักษณะทจริตทางวาจา หรือ
 เรียกว่าพูดชว การพูดชวเป็นคำพูดที่มั่วแต่โทษหาประโยชน์มิได้
 เพราะคำพูดบางอย่างทำให้หลงเชื่อ บางอย่างทำให้เกิดความ
 เว้าชาน้ำใจ บางอย่างทำให้รำคาญเพราะไร้สาระทำให้เสีย
 เวลาฟัง คำพูดนั้นแม้เป็นคำจริง แต่ผู้พูด พูดผิดเวลาผิดที่
 ผิดคน เช่นคุยกันในเวลาเรียนหรือเวลาครูสอน ถึงเรื่อง
 จะจริงจะก็อย่างไร ก็จัดเป็นเพื่อใจ จักว่า เป็นความชว
 อย่างหนึ่ง เป็นบาปไม่ควรทำ

๓. ประพฤติชวด้วยใจ เรียกว่า มโนทจริต จำแนก
 ไว้เป็น ๓ ประการ ได้แก่

ก. โลภอยากได้ของผู้อื่น ความจริงเราทุกคนย่อม
 มีความอยากได้ของกันทางนั้น คือ อยากจะมีสิ่งนั้น อยากจะ
 มีสิ่งนั้นตามใจชอบ แต่การอยากได้นั้น ควรจะเป็นการชวนชวน
 หาเอาเองด้วยความชอบธรรม ถ้าอยากได้ของของคนอื่น แต่ตัว
 เองไม่คิดที่จะสร้างสรรหรือทำใหม่ขึ้นด้วยตนเอง ก็นับได้ว่าเป็น
 ความอยากได้ที่ชว เพราะเมื่อไม่คิดแสวงหาสิ่งที่ต้องการอย่าง

หมอนชวนชวายนามาไต่ ก็ต้องคิดละเมียดกรรมสิทธิ์ของผุ้
 กับการลักขโมย หลอกหลวงหรือข่มขู่เอาด้วยพลละอำนาจ
 ความโลภอยากได้ของผุ้คนอื่นเห็นต้นเหตุนี้ให้ทำชั่ว นับได้ว่า
 เป็นความผิดชั่วอย่างหนึ่ง

ข. พยาบาทปองร้ายผุ้ ความผิดผูกใจเจ็บคอย
 หาโอกาสที่จะแค้นแค้นซึ่งเรียกว่า พยาบาทตนเป็นการจองเวรเอา
 เรืองกันไม่รู้จักจบสิ้น สาเหตุเกิดมาจากความฉุนโกรธหรือ
 ความไม่พอใจ แล้วผูกใจเจ็บต่อกัน คนเราถ้าอยู่ร่วมกันด้วย
 การจองเวรคอยอาฆาตพยาบาทกันแล้ว ก็จะไม่มีความสุข
 เพราะต่างฝ่ายต่างคอยปองร้ายเป็นศัตรูกันอยู่ตลอดเวลา หาก
 มีอะไรเกิดขึ้นก็จะไม่มีใครคิดช่วยเหลือให้แก่กัน มันจะ
 คอยหาเหตุมาให้หนักยิ่งขึ้นแทน เหตุนี้ความผิดพยาบาท
 ปองร้ายผุ้ จึงนับว่าเป็นบาปทางใจอีกประการหนึ่ง

ค. เห็นผิดจากคลองธรรม ได้แก่ความเห็นผิด
 ต่าง ๆ อันทำให้คนทำผิดใ้ทำบาปประการ เช่นเห็นค้เป็นชว
 เห็นชวเป็นค้ เห็นชอบเป็นผิด เห็นผิดเป็นชอบ เห็นชกเขย
 ว่าค้ เห็นว่าค้เขาไ้เป็นค้ เห็นว่าทำร้ายเขาไ้เป็นค้ เห็นว่า
 ลักเขาไ้เป็นค้ ทั้งนี้เป็นต้น จักเป็นผิด คนที่เห็นผิดจาก

คลองธรรมจะไม่ได้รับความสำเร็จ เพราะมีแต่ความผิดพลาด
ในการทำอะไร ๆ ทุกอย่าง จักว่าเป็นความชั่วทางใจ
อย่าง ๑

ส่วนบุญอันเป็นสิ่งตรงกันข้ามกับบาป นั้น มีผลเป็นความ
สุขใจไม่เกิดกรรม บุญคือความดี เรียกตามคำสอนทางศาสนา
ว่า สุจริต คนที่มีหัวใจตกยั้งประระละหายไม่กล้าประพฤติกความ
ชั่วคงกล่าว แต่จะประพฤตสุจริตซึ่งตรงกันข้ามกับทุจริต มี ๓
อย่างเหมือนกัน คือ

๑. ประพฤติชอบด้วยกาย เรียกว่า กายสุจริต ได้แก่
การละเว้นทุจริตทางกาย ทั้ง ๓ อย่างนั้น คือ ไม่ฆ่าสัตว์หรือ
ไม่ทำร้ายผู้อื่น ไม่ลักขโมยของใคร และไม่เป็นชู้กับลูกเมีย
ของใคร

๒. ประพฤติชอบด้วยวาจา เรียกว่า วาสุจริต ได้แก่
การละเว้นทุจริตทางวาจา ทั้ง ๔ อย่างนั้น คือ ไม่พูดเท็จ อัน
ทำให้ขาดความเชื่อถือของคนทั้งหลาย ไม่พูดใส่ร้ายหรือยุยง
ให้เพื่อนแตกกัน ไม่พูดคำหยาบซึ่งระคายหูไม่มีใครอยากฟัง
และไม่พูดเหลวไหลซึ่งเป็นเหตุให้ไม่มีใครเคารพนับถือ

๓. ประพาศชอบด้วยใจ เรียกว่า มโนสุจริต ใ้แก่
การละเว้นทุจริตทางใจ ทั้ง ๓ อย่างนั้น คือ ไม่อยากได้ของ
ของคนอื่นมาเป็นของตน ไม่พยายามคิดปองร้ายคนอื่น และ
เป็นคนมีความคิดเห็นในทางที่ถูก คือเห็นตรงไปตรงมาตาม
เป็นจริง เช่น เห็นชั้วว่าชั้ว เห็นผิดว่าผิด เห็นชอบว่าชอบ เห็น
ความเกียจคร้านว่าไม่ดี เห็นความขยันว่าดี เป็นต้น

นักเรียนทุกคนคงมีจิตใจอย่างเดียวกันอยู่ข้อหนึ่ง คือ
รักประเทศชาติของเรา และอยากช่วยให้ประเทศเราเจริญ
รุ่งเรือง ถ้านักเรียนทุกคนพร้อมใจกันทำดี ก็จะเป็นผลดีแก่
บ้านเมืองมาก เพราะการช่วยตัวเองด้วยการประพฤติตนดีนั้น
เป็นทางคืออย่างหนึ่งที่จะช่วยบ้านเมืองของเราได้ นักเรียนต้อง
มีหัวใจตกตะปบเสมอไป ไม่ว่าในโรงเรียนหรือชีวิตทางบ้าน
นักเรียนอาจเป็นคนขยันหมั่นเล่าเรียนดี แต่ถ้าวาดหัวใจตกตะปบ
ชอบทุจริตอยู่เสมอ ก็ต้องถูกลงโทษหรือถูกขับไล่ออกจาก
โรงเรียน ชีวิตภายในบ้านก็เหมือนกัน ถ้าทุกคนมีหัวใจตกตะปบ
แล้ว บ้านก็มีความสุขความสงบ เพราะไว้ใจกันใ้ทั้งหมด
ไม่มีการเบียดเบียนคกโกงกัน ไม่ลักขโมย ต่างก็ช่วยเหลือ
เชื่อฟังพาอาศัยกันด้วยความสงบใจ ถ้าทุกบ้านเมืองเช่น

เช่นนั้น โลกก็จะเป็นสุขยิ่ง เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัส
 ว่า ขรรมะ ๒ ขอน คือ หิริ ความละอายใจ โสกะตัปปะ ความ
 กลัวบาปกลัวผิด เป็นขรรมะคุ้มครองโลกไว้ได้

ข้อควรกำหนด

หิริ

อายขาย ละอายใจ

โอตตปฺปะ

กลัวผิด กลัวบาป

บาป

ความชั่วทุกชนิด

บุญ

ความดีทุกชนิด

ทุจริต

ประพฤติชั่ว ทำบาป

สุจริต

ประพฤติดี ทำบุญ

ใจบาป

ใจชั่ว ใจร้าย ใจต่ำ

ใจบุญ

ใจดี ใจสูง

กลัวผี

กลัวกลัวอะไรก็กลัว กลัวมืดบ้าง กลัว

เงยบบ้าง กลัวสิ่งไม่มีตัว

ปล้นสะดม

คุมพวกมิจฉาจรกรรมขโมยตั้งแต่ ๓ คนขึ้นไป

แย่งชิงสิ่งของของคนอื่นด้วยความบังอาจ

(ปล้น) ขโมยโดยวางยาให้หลับ (สะดม)

กรรมสิทธิ์

สิ่งที่ยกถือเป็นเจ้าของ เป็นของตัว

บุ๋มเข็ญ

ใช้กำลังหรืออำนาจบังคับ

ฉ้อโกง

ลักเอาเป็นของตัวโดยฉ้อโกง

พูดส่อเสียด

ยุยงให้เขาแตกร้างกัน

ประเพณี

วิวาทกัน

ธรรมนิยม

เคารพสิทธิ์

พูดหยาบ

พูดเพื่อเจ้อ

คลองธรรม

ประเทศชาติ

ชาติ

สิ่งที่ทำกันสืบ ๆ มาเป็นเวลานาน

ทะเลาะกัน ทู่มเถียงกัน

สิ่งที่ทำกันอยู่เป็นปรกติ

รู้ว่าเป็นของคนอื่น แล้วไม่ล่วงละเมิด

ใช้คำพูดที่ไม่น่าฟัง

พูดผิดกาละเทศะ คำพูดนั้นจริงก็ได้

เท็จก็ได้ ตกได้ ไม่ตกก็ได้ พูดผิด

ผิดคน ผิดเวลา ผิดเรื่อง จักเป็นพูด

เพื่อเจ้อทงนนั้น เช่นนักเรียนคุยกันใน

ห้องเรียน กำลังคร่ำสอนเป็นต้น

ทางทลก ทชอบ ทจริง ทแท้

ตัวเรากับตนของเราโดยส่วนรวม

คือ ภาษา วัฒนธรรม การทำมาหา

เลี้ยงชีพ พนแผนคน คนเชื้อสายเคียว

กันเป็นต้น แต่ละอย่างเป็นชาติ

คำถามเพื่อทดสอบ

๑. โลกบาล แปลว่าอะไร หมายความว่าอย่างไร
๒. หิริ คืออะไร จะทำชั่ว อายคน เป็นหิริหรือไม่
๓. โสติดังอะไร คืออะไร กลัวตำรวจจับ เป็นโสติดังอะไรหรือไม่
๔. ทำอย่างไร เรียกว่าฆ่าสัตว์
๕. ทำไมฆ่าสัตว์จึงเป็นความชั่ว
๖. ทำอย่างไร เรียกว่าลักทรัพย์
๗. ทำอย่างไร เรียกว่าประพฤตินิคมในกรม
๘. พศบท คือพศบทอย่างไร
๙. พศบท เพื่อเอาตัวรอด เป็นความชั่วหรือไม่
๑๐. พศบทเสียค คือพศบทอย่างไร
๑๑. พศบทหายค คือพศบทอย่างไร
๑๒. พศบทเจอ คือพศบทอย่างไร
๑๓. ทำอย่างไร เรียกว่า ทำดี
๑๔. พศบทอย่างไรเรียกว่าพศบท
๑๕. คคืออย่างไรเรียกว่าคคค
๑๖. ทว่า เห็นชอบตามคลองธรรมเน คือเห็นอย่างไร

บทที่ ๕

ทฤษฎีหมักดองประโยชน์

ประโยชน์ปัจจุบัน

๑. คำว่า ทฤษฎีหมักดอง อ่านว่า ทิก ณะ ท้า มี ัก ณะ
แปลว่า ประโยชน์อันบุคคลจะพึงเห็นได้ หมายความว่า ประ-
โยชน์ปัจจุบัน คือทำเมื่อไรก็ได้เมื่อนั้น มี ๔ อย่าง คือ

- (๑) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น
- (๒) อารกขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา
- (๓) กลฺยาณมิตฺตตา ความเป็นผู้มีเพื่อน
- (๔) สมชวตา ความเลียงชวตตามสมควรแก่กำลัง
ทรัพยากรหาได้

อธิบาย

เรื่องอันเป็นมูลเหตุให้ พระพุทธเจ้า ทรงแสดง หลักธรรม
หมวดคนตงน ครองพุทธกาลมีเจ้าชายแห่งโกถยวงค์ของคหณงพระ
นามว่า เจ้าทมนาน เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้าทนต์โครธาราม
ทรงกบิลพลก กราบทูลว่า เธอเป็นคฤหัสถ์ ต้องครอบครอง
เหยาเรือน เลียงลูกเลียงเมีย ต้องแสวงหาทรัพย์เพื่อจะนำมา

เลี้ยงกัน ขอให้พระพทเจ้าทรงแสดงธรรมอันเป็นประโยชน์ใน
ปัจจุบันและในภายหน้า พระพทเจ้าจึงทรงแสดงประโยชน์ปัจจุ
บัน ๔ และ ประโยชน์ภายหน้า ๔ ประการ ดังหัวข้อธรรม
ที่ไคยกชนกล่าวแล้วนั้น

ประโยชน์ปัจจุบันไค้แก่

- (๑) ทรพย์
- (๒) ยศ
- (๓) ไม้ตรี
- (๔) ความผาสุก
- (๕) ภริยา

คำว่าทรพย์ในที่นี้ หมายถึงเสาธงของพลเอกเขาไค้ แบ่งออก
เป็น ๒ อย่าง คือ โลกทรพย์ ไค้แก่อาหารเครื่องเลี้ยงชีวิต
เครื่องนุ่งห่ม คือผ้าผ่อนท่อนสะไบ สำหรับปกปิดร่างกายกัน
ร้อนกันหนาวอันมีตามฤดูกาล และป้องกันความละอาย เหย้า
เรือนเคหสถานที่อยู่อาศัย สำหรับป้องกันแดดฝน ลมร้อนลม
หนาวอันมีอยู่ตามธรรมชาติ ยาสำหรับรักษาโรคและป้องกัน
โรคภัยไข้เจ็บอันเกิดแก่ร่างกาย ตามธรรมดา นออย่าง ๑ อีก
อย่าง ๑ เรียกว่าอนทรพย์ ไค้แก่สิ่งที่ใช้เป็นมัตราสำหรับ
แลกเปลี่ยนโลกทรพย์ เช่นเงินตรา นออย่าง ๑ ทรพยนตเป็น

กำลังที่จะช่วยให้สำเร็จกิจการต่าง ๆ ได้ เช่นการเลี้ยงตน เลี้ยงพ่อ
เลี้ยงแม่ เลี้ยงลูกเมีย สงเคราะห์ญาติมิตร ให้ทานบำเพ็ญ
บุญ แบ่งถวายเป็นราชพลี เช่นเสวยภาชีอาหาร สำหรับขบถกันอัน
ตรายอันเกิดแต่เหตุต่าง ๆ และให้สำเร็จกิจอย่างอื่น ๆ ตามกำลัง
ทม กวดยเหตุจนทรัพย์จึงเป็นของในโลกพึงปรารถนาขงนิก จึงขอ
ว่าเป็นประโยชน์ปัจจุบันอย่าง ๑

๒. ยศ คือความยกย่องนับถือปรากฏในประชุมชนแบ่ง
ออกเป็น ๒ คือ ชอเสียงที่โคมชนเพราะความประพฤติดีประพฤติ
ชอช ซึ่งเรียกว่าเกียรติยศ อย่าง ๑ ความเป็นใหญ่ในหมู่คน ซึ่ง
เรียกว่าอิสริยศ หรือปรีวารยศ อย่าง ๑ ยศนี้เป็นส่วนที่จะ
อำนวยความสะดวกแก่ความเคารพนับถือของประชุมชน จึงเป็นเหตุปรารถ-
นาของคนและเป็นสมบัติของโลก มีมากเท่าไร ย่อมอำนวยความสะดวก
ประโยชน์มากเท่านั้น คนผู้มียศย่อมปรากฏในชุมนุมชน คนทวง
เงินทรวนเพี้ยอันปราศจากเมฆหมอกปรากฏในท้องฟ้าฉะนั้น ยศ
เป็นผลอันจะพึงปรารถนาในลำดับแห่งทรัพย์ นับเป็นประโยชน์
ปัจจุบัน อย่าง ๑

๓. ไมตรี คือความเป็นมิตรสนิทสนมกับคนอื่น ๆ ทั้ง
คนในและคนนอก ชื่อว่ามีไมตรี ตามปรกติเราต้องอยู่ร่วมกับ
คนทั้งหลายทั้งคนแต่ครอบครัวของเราเอง เช่นพ่อแม่ญาติพี่น้อง

เพื่อนฝูงบ้านใกล้เรือนเคียง ผู้ร่วมเรียนร่วมงานกันตลอดถึง
 ร่วมโลก คนที่อยู่ร่วมกันเช่นนั้น ถ้าไม่มีไมตรีต่อกันแล้ว ก็
 เท่ากับอยู่คนเดียว เป็นคนไม่มีมิตร คนไม่มีมิตรเมื่อมีธุระ
 เกิดขึ้น ถ้างานนั้นเหลือกำลังตน ก็ไม่มีทางทำให้สำเร็จไป แต่
 คนมีมิตร เมื่อมีธุระเกิดขึ้น ถึงงานนั้นจะใหญ่โตปานใด ก็อาศัย
 มิตรเป็นผู้ช่วยทำให้สำเร็จไปได้ ด้วยเหตุนี้ไมตรีจึงเป็นทรัพย์ารณ
 นาของคนทั่วไป และขอว่าเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นอย่าง ๑

๔. ความฉลาด คือความอยู่เย็นเป็นสุข ความที่ว่าง
 ภายและจิตใจไม่มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน ความหาโรคมิได้
 เป็นความฉลาด ความฉลาดเป็นมูลอันสำคัญของผู้บุคคลที่คิดจะ
 ตั้งตัวในโลกนี้ เพราะความไม่มีโรคทำนุว่าเป็นลาภอันประเสริฐ
 อยู่แล้ว ถึงแม้จะไม่ได้ก็ไม่ต้องเสีย ความไม่มีโรค จึงเป็นทาง
 มาแห่งโรคที่พึงโดยตรง ฉะนั้นความฉลาดจึงเป็นทรัพย์ารณา
 ของคนทุกคน ความฉลาดจึงเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นอย่าง ๑

๕. ภาระ คือหนาทของบุคคลผู้เกิดมาในโลกจำต้อง
 ทำ เช่นต้องประกอบการทำงานหาเลี้ยงตนและครอบครัว เป็นคน
 ต้องมีงาน งานนั้นเป็นชีวิตของคน และยังต้องเป็นคนกตัญญู
 กตเวที คือรู้จักคนและทำตอชย ดังที่ควรทำแก่บิดามารดา

ครูอาจารย์ ญาติมิตร หรือแก่คนที่มอบการคุ้มครองแก่ตนทั่วไป โดยฐานเป็นบิดามารดาเป็นครูอาจารย์ เป็นผู้ใหญ่เหนือเขา ก็ต้องทำหน้าที่โดยฐานเช่นนั้น เช่นสังเคราะห์ลูกเมียหรือศิษย์ เป็นต้น โดยฐานเป็นคหบดี คือหัวหน้าครอบครัว ก็ต้องสังเคราะห์คนในครอบครัวโดยควร สังเกตเห็นว่าหน้าที่ของคน นับเป็นประโยชน์ปัจจุบันประการ ๑

๖. ประโยชน์ปัจจุบันทั้ง ๕ ประการทั้งกล่าวมานี้ จะสำเร็จได้ด้วยธรรมะ ๔ ประการ คือ

- (๑) ความหมั่นหาทรัพย์
- (๒) ความรักษทรัพย์
- (๓) ความมมเพอนก
- (๔) ความเลียงชีวิตแต่พอสมควร

๗. หลักธรรมข้อที่ ๑ คือ อุฏฐานสัมปทา แปลว่า ถึงพร้อมด้วยการลดขน หมายความว่า มีความหมั่น ความหมั่นมีอยู่ ๒ ทาง คือทาง ๑ หมั่นทำความดี อีกทาง ๑ หมั่นทำความชั่ว ในทันทีไม่ประสังศิเอาหมั่นทำความชั่ว เพราะความชั่วให้ผลเป็นทุกข์ ในทันทีประสังศิเอาหมั่นทำความดีเท่านั้น เพราะความดีให้ผลเป็นสุข โดยเฉพาะหมายถึงหมั่นหาทรัพย์ คือ

ต้องหมั่นทำแต่การงานทุกอย่างเดียว การงานชนคนมีตัวอย่าง
เช่น การเล่าเรียน การค้าขาย การช่างต่าง ๆ หรือการงาน
อย่างอื่นเช่นทำไร่ทำนา เป็นต้น ถึงแม้การงานนั้นจะดีไม่มีโทษ
แล้ว ผู้ทำก็ต้องรู้ว่า ควรทำเวลาใดจึงจะเหมาะสม ควรทำที่
ไหนจึงได้ผลดี เช่นพ่อค้าขายผ้า ก็ต้องรู้ว่าเวลานั้นเป็นฤดูอะไร
ฤดูฝนก็ต้องขายเสื้อฝน ฤดูร้อนก็ต้องหาเสื้อผ้านอนบาง ๆ ไปร้อง ๆ
มาขาย จึงจะมีคนซื้อ ไม่ใช่หาเสื้อสักหลาดหนา ๆ มาใส่ร้าน
ไว้ ร้านขาย ถ้าไปตั้งอยู่ในป่าในดง จะมีใครเขาไปซื้อ
ต้องตั้งอยู่ในที่มีคนมาก ๆ จึงจะขายดี การค้าขายก็ไม่ใช่สัก
แต่ว่าซื้อของมาใส่ร้านไว้เต็ม ๆ แล้วนั่งขายไปเท่านั้น ต้องหมั่น
ตรวจดูราคาสินค้าจะขึ้นหรือลงอย่างไร เราควรจะขายเท่าไรจึง
จะเหมาะ ต้องคอยหมั่นติดต่อกับคนอื่น ๆ จะได้ว่าเขาชอบ
เขาต้องการของสิ่งไหนมาก เราจึงไปซื้อมาขายเช่นนั้น เป็นต้น
การค้าขายของเราจึงจะเจริญเพราะความหมั่น

๘. ผู้ที่จะทำการช่างต่าง ๆ เป็นต้นว่า ช่างเงิน ช่างทอง
ช่างเหล็ก ช่างไม้เหล่านี้นั้น ก็ต้องถือความหมั่นเป็นสิ่งสำคัญเช่น
เดียวกัน เวลามีคนเขามาจ้างให้ทำอะไร ก็ต้องรีบทำให้เขา
ตามกำหนด ถ้าไม่หมั่น ปล่อยทิ้งไว้เวลาเขามาเอาของไม่ได้

ตามต้องการ เขาก็ก้มกราบและตะโกน คราวหลังเขาก็ไม่
มาว่าจ้างให้ทำอีก ผลประโยชน์ที่จะได้ก็เสียไป ถึงเวลาว่างก็
ต้องหมั่นหัดทำอยู่เสมอ จึงจะมีความชำนาญ ทำให้ได้คล่อง-
แคล่ว ทั้งยังต้องหมั่นเค้นแก้ไข ทำให้ฝีมือในการช่างนั้นดีและ
เจริญขึ้นไปโดยลำดับอีก

๙. ส่วนผู้ที่ไม่ได้ค้าขาย ไม่ได้ทำงานของตัวเอง เช่น
พวกลูกจ้างตามบริษัทห้างร้านต่าง ๆ หรือพวกลูกจ้างประเภทอื่น
คนเหล่านี้บางคนอาจจะคิดว่า ทำงานให้เขาพอเสร็จไปวันหนึ่งๆ
ก็แล้วกัน ไม่ได้คิดว่าจะต้องหมั่นหรือขยันทำงานให้ดีขึ้นเลย
บางคนกลับเอาเปรียบเสียอีก เวลาไปทำงานช้าหน้อยๆ คิดว่าไม่
เป็นไร ถึงเวลาเลิกเป็นต้องเลิกตรงเวลาเสมอ ไม่ยอมทำงาน
เกินเวลาที่กำหนดไว้เลย กลัวจะเสียเปรียบ คราวเอาเปรียบ
เขาไม่คิด เพราะคิดเห็นว่า จะหมั่นทำงานให้มากหรือให้ดีขึ้น
ก็ไม่เห็นจะได้เงินมากขึ้น หรือบางคนบางคน ใดเท่าไรก็เท่านั้น
ขยันน่ะเอง พอเวลานายเขาจะเลือนจะขนเงินเดือนให้ สักวัน
ใดหมั่นทำความดีความชอบไว้เลย เขาจะให้อย่างไรก็ได้ มีหน้า
ซ้ำเวลาเขาจะคิดคนออก เขาก็ก้อยกจะไล่ตัวออกเสียด้วย เพราะ
เขาเห็นว่า ตัวไม่มีความขยันขันแข็งพอ เปลืองเงินเปล่าๆ
สำหรับคนที่หมั่นทำงานจริง ๆ ไม่คิดว่าเป็นงานของตัวเองหรืองาน

ของคนอื่น ก็คงได้รบผลดีตอบแทน บั้นไม้ไผ่ ขั้หนาหรือขบตอ
ไปคงได้แน่นนอน เพราะทำกีย้อมไม้ดีเสมอ

๑๐. ในเรื่องคนหมั่น มีเรื่องเล่าว่า มีเด็กหนุ่มคน
หนึ่งไปสมัครทำงานที่บริษัทค้าขายแห่งหนึ่ง ผู้จัดการตกลงรับ
เขาไว้ที่คลองคู เด็กคนนั้นถามว่า “ท่านจะให้ผมทำงานอะไร
ครับ” ผู้จัดการบอกอยู่ในใจว่า เด็กคนนั้นเต็มทีจริง จะถามหา
งานต่างๆ เท่านั้นเอง แต่พอให้งานไปทำ เด็กคนนั้นก็คง
หน้าตังการับทำงานเสร็จ แล้วกลับไปถามผู้จัดการว่า “งานที่ท่าน
ให้ทำนั้นเสร็จเรียบร้อยแล้วครับ ท่านจะให้ผมทำงานอะไรอีก”
พอได้งานไปรับทำงานเสร็จแล้วก็กลับมาของานอีกทุก ๆ คราวจน
ผู้จัดการออกปากชม และเลื่อนเงินเดือนให้อย่างงาม เด็กคนนั้น
ได้รบผลเห็นทันตา เพราะเป็นคนหมั่น นี่เป็นตัวอย่างที่เตือนใจ
ให้เราจำไว้ว่า เราจะทำธุระหน้าที่ใด ๆ ก็ตาม ต้องยึดความ
หมั่นเป็นหลักเสมอ จึงจะได้รบความสุขความสำเร็จในกิจการ
นั้น ๆ

๑๑. เรื่องที่เล่ามานี้ตามเรื่องก็ดูเหมือนเป็นเรื่องและธุระของ
ผู้ใหญ่ แต่ความจริงเด็กก็ควรจำไว้บ้าง ไม่เป็นของเสียหาย
หรือหนักหนาอะไรเลย โบราณท่านว่า “รู้ไว้ชั่ววาโล่ข้านยก
หาม” เราเตรียมตัวไว้ก่อนนั้นแหละดี เพราะเมื่อเรานเสร็จ

แล้ว เราจะต้องมีหน้าที่ทำอะไรอย่างไหน ก็จะทำให้เหมาะและ
 ถูกต้อง ไม่ให้ใครติเตียนได้เลย ส่วนเวลานี้เรายังเรียนอยู่
 ภาระหน้าที่ของเราคือการที่ศึกษาเล่าเรียน ในการศึกษาเล่าเรียน
 นี้ ที่แรกเราต้องเข้าใจเสียให้ถูกต้องว่า ทำไมเราจึงต้องมีหน้าที่
 ศึกษาเล่าเรียน เขามักจะเข้าใจกันว่า การศึกษาเล่าเรียนนั้นให้อาณัติ
 ออกเขียนหนังสือได้ก็เพียงพอแล้ว แต่ความจริง เท่านั้นยังไม่
 พอ การศึกษาเล่าเรียนต้องมุ่งไปทางที่จะอบรมสติปัญญาของคน
 เราให้ฉลาดขึ้น จะได้รู้ว่าจะอะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว
 อย่างแน่นอน ไม่ใช่แค่เพียงนึกคะเนเอาว่า นี่เป็นความดี นี่เป็น
 ความชั่ว เพราะอาชญากรรม ทุจริต ทุจริต ทุจริต เมื่อรู้แน่นอนแล้ว
 เราจะทำหน้าที่ของเราได้ถูก และมีประโยชน์บรรพบุรุษ เราไม่
 อยากทำอะไรผิด อยากได้ผลได้ประโยชน์ต่างๆ เราจึงต้องอดทน
 ศึกษาเล่าเรียนให้มีความรู้สติปัญญาฉลาด รับผิดชอบชั่วดี เรียนเสียแต่ยัง
 เป็นเด็ก โตขึ้นเรียนไม่ได้สะดวก เพราะจะต้องเป็นห่วงการทำ
 มาหากินของตนเอง ด้วยไม่มีใครเขาเลี้ยงเราตลอดไปจนตาย
 คนที่ไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแต่เด็กหรือมาช้าก็เหลวไหลเสีย โต
 ขึ้นรู้สึกตัวอยากเรียน แต่จะกลับตัวเป็นเด็กไม่ได้อีกแล้ว เสีย
 ต้องกลายเป็นคนโง่ หรือทำงานที่หยายๆ เพราะไม่มีความรู้ติดตัว
 เราจึงควรตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้เต็มที่ เราจึงต้องคอยหมั่นทบทวน

แต่ยังอ่อน ๆ อยู่ คิดได้ง่ายกว่าเมื่อก่อนแล้ว เพราะเวลาแก่งัดกันมันแข็ง กัดแรงเข้าก็เลยหัก คนเราก็เช่นเดียวกัน ต้องอบรมให้เขาเรียนหาวิชาความรู้เสียแต่เด็ก เพราะสั่งสอนได้ง่าย โทษนี้จะได้อะไรบ้าง

๑๒. เวลาเรียนเราจะเรียนให้ใครสัก กตองอาศัยความหมั่นความขยันเป็นเครื่องอดทน ศัตรูตัวสำคัญของความหมั่นความขยันนั้น ก็คือความเกียจคร้าน เราต้องเรียนให้เขาใจมันก่อน จะไ้กระวังไม่เข้าใกล้มัน เวลาเราจะทำงานอะไรความเกียจคร้านมักมาชวนให้เราเลิกทำงานเสมอ และคอยแนะนำให้เราอ้างว่า หนานักขาง รอนักขาง เย็น - ค่าแล้วขางยังเข้าอยู่ขาง ระบายนักขาง แล้วก็ไม่ทำการงาน ถ้ามันมาชวนให้เราอ้างเช่นนั้นแล้ว อย่าไ้ทำตามมันเลย มันเป็นศัตรูทรายกาชของเรา เราเกลียดมันสักปรี๊ดและเป็นโรคเรื้อนเพียงใด เราก็ควรเกลียดความเกียจคร้านเพียงนั้น หรือยิ่งกว่านั้นอีก ไ้มันออกไปให้พ้น อย่าเข้าใกล้มันทีเดียว

๑๓. พอพูดถึงความเกียจคร้าน นักองคำชองเต็ก - หนุ่ม ๆ คนหนึ่งไ้ เขาสอบชั้นเตรียมอุดมไ้ แล้วพูดว่า "เราขยันมาหลายขแล้ว คราวนี้เราขเกียจไ้ละ หมกการเรียนแล้ว" เราอ่านกว่า ไ้ทุกคนนพุทพุท เพราะคำว่า "หมก

การเรียนนั้น ผลตกตึกคนนั้นควาชนทเรียนมาเขนชนท
 สังกศ หมคเซตกันเพียงนึน เปลาไมไชเซ่นนึนเลย ความรู้
 ทสังกวาชนทเรียนมานนยงมอกมากมาย ผตยงเรียนสงชนไป
 กยงมอเห็นว าวยงไมมีความรู้เพียงพอ ยงตองเรียนกันเรื่อย
 ไป แตถาเขาว่า “ คราวนเขาชเกยจไคละ ” นนก็พอจะถูกกวา
 คอหยคพกเสยที แตไมไชหมคเลย เหมือนกับคนเกินทางข้าม
 ทะเลทราย หรือข้ามทุ่งนาอันกว้างใหญ่ตองทนลำบาก พอเกิน
 ไปถึงทรมเขา ก็หยคพกผอนร่างกายเสย หาความสบายข้าง
 เลกนอย แลวเตรยมควเกินทางตอไปใหม่ ถาผนนั้นวไปหยค
 แก่ตรงนึน ทำไมจะไปถึงทหมายไค

๑๔. การเล่าเรียนไมไชไปเรียนแตที่ โรงเรียนเท่านั้น
 เวลากลบมายานกตองหมนผกผนตนเองอยุ่เสมอ วิชาความรู้จ
 จะแตกฉาน ครวท่านใหการบ้านมาทำที่บ้านบ่อยๆ เพื่อทำสงไปใน
 วันรุ่งชน นนแหละเป็นการอบรมใหเกิกรู้จักหมนทงทางโรงเรียน
 และทางบ้านคกันไปจึงจะเป็นผลดี มีคพขของเราถาหยคไชหยค
 ลยเสย ก็มกมสนมชนเกะกินไขมิก ทำให้เสยคมไปฉนไก
 ถาเราหยคขยนเสย ก็มคตวศตรคคความเกยจครวณเขามาทน
 ท ทำใหการงานเลื่อมลงไปฉนนั้น เพอนเขาหมนเรียน เขา

ก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ เรามัวแต่ขเกยๆ เค้นซ้ำ ๆ หรือหยกเลยเรา
ต้องอยู่ลาหลัง ไม่ทันเขาเท่านั้นเอง มีหน้าซ้ำเรายังเขินตัว
คอยถ่วงรั้งความเจริญไม่ให้เขาคืบหน้าไปได้อีก เช่นพอ
ทศวรรษสอนบทเรียนต่อ แต่เราไม่เข้าใจ เพราะไม่ได้ตั้งใจเรียน
เสีย ครกก็ต้องกลับมาสอนให้ใหม่อีก เสียเวลาเขาไปเปล่า ๆ อย่า
เข้าใจว่าเพียง ๑๐ หรือ ๑๕ นาทีเท่านั้นไม่เป็นไร คิดดูให้
จะเห็นว่า นักเรียนในชั้น ๔๕ คนเสียเวลาคนละ ๑๐ นาที
รวมทั้งหมดไม่ใช่่น้อย อีกอย่างหนึ่งเราควรนึกถึงครุฑทาทอง
สอนเราอย่างว่า ท่านตั้งใจดีต่อพวกเราเพียงไร ท่านอดล่าหลัง
สอนเราจริง ๆ รักเราทวหน้าให้ความรักแก่เราเต็มที แนะนำให้
เราเป็นคนดี เช่นนั้นแล้วเราจะปล่อยให้ความตั้งใจของท่านไม่
มีผลเจียวหรือ เราต้องเคารพและเชือฟังท่าน ตั้งใจเรียนจริง ๆ
จงระคิ คิดเช่นนั้นอยู่เสมอแล้ว เราจะไม่นึกเกยคร้าน และ
หมั่นเรียนเต็มที แต่ก็ไม่ใช่ทำตามคำบอกน อย่างเดรตรง เขา
ว่าให้หมั่นก็หมั่นกันอย่างเขาเป็นเขาตาย ไม่ล้มหลมตาไม่
เวลากินเวลาอนอะไรกัน หมั่นเช่นนั้นไม่ประโยชน์ กลับให้
โทษเสียอีก เราจะต้องหมั่นให้เหมาะ คือจักเวลากลางวันเป็น
เวลาเล่าเรียน เวลาช่วยผู้ปกครองทำงานที่ตัวพอจะทำได้ และ
ออกกำลังกายบ้างตามสมควร เวลากลางคืนต้องจักเป็นเวลา

นอน เก๋ๆ ต้องนอนให้เต็มตา ราวๆ กันละ ๘ ชั่วโมงเป็น
 เหมาะที่สุด ควรกำหนดเวลานอน เช่นนอนตั้งแต่ ๓ ทุ่มถึง ๕
 ก่อนย่ำรุ่งของวันใหม่ตอน ก่อนนอนควรสวดมนต์ แลนกดงงาน
 ที่ใดทำแล้วในวันนั้นว่ามีอะไรบกพร่องบ้าง ถ้ามีก็ตั้งใจว่าจะไม่
 ให้มีในวันต่อไป ระลึกถึงคุณบิดามารดาครูบาอาจารย์ตลอดถึง
 พระรัตนไตรยพอหลับ เราต้องทำใจให้สบายจะเป็นคนค
 มีความสุขความเจริญทั้งร่างกายและจิตใจพร้อมทั้งการ
 เฝ้าเรือนควย

๑๕. เยาวชนสังเกตเด็ก นักเรียนคนใดหมั่นเรียนมี
 วิชาดี ทำการงานสะอาด มีความประพฤติเรียบร้อย ไม่เหลว
 ไหล นักเรียนคนนั้นย่อมได้รับความยกย่องชมเชยจากครู บาย
 ที่ครูก็ให้รางวัล บางทีก็ให้เป็นหัวหน้าในการงานบางอย่าง
 ช่วยเหลือครูและนักเรียนทั้งหมด นั่นแหละคือผลของความค
 เห็นได้ทันอกทันใจ ทันเวลาเราออกจากโรงเรียน ผลของความ
 หมั่นในเมื่อเรากำลงเฝ้าเรือน ทำให้เรามีความรู้ความฉลาดคึก
 คักอยู่ จะไปทำงานทำที่ไหน ก็ไถ่ง่ายเพราะมีความรู้ก็ จะคิด
 ทำการค้าขาย ก็จัดการได้ถูกต้อง เพราะฉลาดอยู่แล้ว ในไม่
 ช้าก็รวยเงินรวยทอง เหมือนกับคำสุภาษิตท่านสอนไว้ว่า

“อย่าเก็บงานการเรียนเร่งสุดสัปดาห์ มัวหาเหมือนม-
 ทรพยอยู่บนบัลลังก์ จะตกถิ่นฐานโลกคงไม่แคลน ถึงกับคนก-
 พยยังประทังตน” ขอนเป็นความจริงที่เคยพบ เราในความรักเท่า
 เทียมแก่สรรพคนทุกทิศทั่วเวลาเราถูกทักขไคยากก็อาจช่วยให้
 เอาตัวรอดมาได้ไม่ล้มจมทันที ทั้งช่วยให้เรามองมทรพยชน
 ออกจากใจ เมื่อเรามทรพยแล้ว เราก็มองความสุข สามารถขอเครื่อง
 ใช้ ของกินต่าง ๆ ได้โดยบริบูรณ์ ได้บำรุงเลี้ยงตัวเราเอง เลี้ยง-
 บิดามารดา เลี้ยงบุตรภรรยา ทั้งช่วยเหลือญาติมิตร เพื่อนรับ
 แจกทำบุญ และเลี้ยงอายุอากร ใช้หนี้ให้กับประเทศชาติที่เราได้
 อาศัยอยู่เป็นสุข เมื่อเราสามารถหาหนทางเลี้ยงตัวและครอบครัว
 คราวนี้ ทั้งช่วยเหลือผู้อื่นได้เช่นนี้แล้ว เราก็คงมีความสุขสม-
 มัคคคือความผ่องแผ้วเหมือนเขา สิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลเกิดจากความ
 ความหมั่นเป็นต้นเหตุ มทรพยสันดานนั้นว่าเป็นประโยชน์ในปัจจุบัน
 ที่คนต้องประสงค์ยอมสละเราไต่ด้วยความหมั่น เพราะฉะนั้นพระ
 พุทธเจ้าท่านจึงทรงสอนว่า เป็นประโยชน์ปัจจุบัน ประการ ๑

๑๖. หลักธรรมอันเป็นประโยชน์ปัจจุบันข้อที่ ๒ คือ
 อารกขสัมปทา แปลว่า ถึงพร้อมด้วยการรักษาตัว คือรักษา
 รักษาทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความหมั่นนั่นเอง มทรพยที่เรา
 มีอยู่นั้นหลายอย่างด้วยกัน และมัวรักษาหลายอย่างด้วย

เช่นเสื้อผ้า เสร็จหนึ่งหมื่นทอนจะขาดหรือขาดไปก็ได้ ก็ต้องรู้จัก
 ถนอม ถนอมใช้ไม่ให้สกปรกหรือเปื้อนอะไรมากเกินไปที่ไม่สมควร
 สิ่งอะไรที่จะเป็นสนิมได้ เช่นของใช้ที่เป็นโลหะต่าง ๆ เช่นเหล็ก
 เช่นทองเหลืองเป็นต้น เวลาเรายังใช้มันอยู่ ก็ต้องคอยขัดถู
 ไม่ให้สนิมจับ แล้วรู้จักเก็บงำไม่ทิ้งกรำฝน หรือเก็บไว้ในที่แฉะ
 เสร็จเงินเสร็จทองและสิ่งของที่มีราคามาก ๆ ต้องรู้จักระวัง
 ไม่วางทิ้งไว้ประเจิดประเจ้อ เก็บไว้ในที่มั่นคง เพราะเวลาเราพลบ
 ใจผู้ร้ายอาจย่อหน้าหยิบลักขโมยไปได้ ของที่ระแวกได้ เช่น
 ถ้วยชาม และเครื่องแก้ว เวลาจะจับมาถือ ก็ต้องระวัง ไม่ให้พลัด
 พลาดจากมือ เสร็จของใช้ที่ยังพอใช้ได้ไม่เสีย แต่ชำรุดเล็กน้อย
 เช่นโต๊ะเก้าอี้ที่หักล้ม ต้องจัดการบูรณะซ่อมแซม และตกแต่ง
 กลับให้เป็นของใช้ได้อีก ไม่ใช่ชำรุดหน้อยก็ทิ้ง ก็ต้องรู้จักเสีย
 ภาย เพราะไม่ใช่ได้มาเปล่า ๆ ต้องซื้อต้องหาเขามาทำนาน
 พระพุทธเจ้าท่านทรงชักชวนไว้ว่า บ้านไหนเรือนไหนตระกูลไหน
 จะร่ำรวยเพียงไร ถ้าไม่รู้จักเสียค่างของ เวลาหายก็ไม่หา เวลา
 ชำรุดก็ไม่ซ่อมแซม ตระกูลนั้นก็คงคงอยู่ไม่ได้นาน ต้องเสื่อม
 ลงไป เพราะฉะนั้นต้องรู้จักรักษาทพยสินที่มีอยู่รู้จักถนอมใช้

รู้จักเก็บ รุ้จักซ่อมแซม ให้มีสภาพเป็นปรกติอยู่เสมอ ของ
 นนกระคงทนถาวร

๑๗. เงินทองที่เราหามาได้ด้วยความหมั่นน เป็นของ
 สำคัญนัก เพราะหาได้ด้วยความยากเหลือเกิน กว่าจะได้สักบาทสอง
 บาทต้องทำงานเสียอย่างอาบเหงาต่างน่ายาแทบล้มแทบตายทีเดียว
 เพราะฉะนั้นเมื่อได้มาแล้ว จึงต้องเก็บรักษาให้ดี บางคนคิดเช่น
 นี้เหมือนกัน แต่มักคิดมากเกินไปจนผิดหมด เขาว่าทรัพย์
 เกิดลำบาก ไม่เหมือนกับน้ำในมือทรายที่ไหลมาเสมอไม่รู้จัก
 จยจกสิ้น ตกชนมาแล้วประเดี๋ยวก็ไหลมาใหม่ไม่เกิดครอน แต่
 ทรัพย์หมดเปลืองไปทุกทีๆ เขาได้มาแล้วก็เก็บรักษาไว้ ไม่ใคร่
 จะยอมเอาออกไปใช้ เพราะกลัวจะหมดเสีย เสียผาตชอบมาก
 ไม่กล้าจะสวมใส่ กลัวมันเขอนมันเก่า ใส่เก็บไว้จนกินตัวเป็นรู
 ในที่สกปรกใช้ไม่ได้ การเก็บทรัพย์ไม่ยากใช้เช่นนั้น ไม่ใช่เป็น
 การรักษาที่ถูกต้องตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเลย เป็นการ
 กระทำที่ผิด ไม่มีประโยชน์ มีแต่โทษ เราควรคิดว่า เราได้
 ลงทุนลงแรงไปมากเพียงใด จึงได้ทรัพย์นั้นมา ควรที่จะเอา
 ทรัพย์นั้นมาใช้จ่ายสอย ช้อข้าวปลาอาหารมากินให้อิ่มหนำ
 สำราญ ช้อสิ่งของต่างๆ ที่ต้องการใช้มาใช้ และใช้ด้วยความ
 ระมัดระวัง รู้จักเก็บ รู้จักถนอม และรู้จักซ่อมแซม เช่นนี้

แล้วจึงจะมีความสุขสบาย ก็มักยกโทษให้คนอื่นไป ไม่ใช่
เก็บรักษาไว้จนเป็นเครื่องขัดขวางความสุขความสำราญของตัว
เอง ทรมานจิตใจมาจะเจริญและให้ความสุขแก่เจ้าของ ก็เพราะ
เจ้าของรู้จักรักษาและรู้จักจ่ายใช้ การจ่ายใช้เป็นของสำคัญที่
เราจะต้องจำและรู้ไว้ ไม่ใช่ที่เราต้องการสิ่งนั้นสิ่งใดแล้ว
ขอเอามาใช้เอามากินเรื่อย ๆ เราต้องคิดว่าเราจ่ายไปนั้นสมควร
กับที่เรามาได้หรือไม่ เรื่องการจ่ายทรัพย์สินต้องจ่ายให้สมควร

๑๔. ทรมานจิตใจด้วยความหมั่นนั้น มักจะเป็นอัน
ตรายไปด้วยภัยต่างๆ เช่น ถูกไฟไหม้ ถูกน้ำท่วม
ถูกโจรผู้ร้ายแย่งชิงไป เหล่านั้นเป็นต้น เราจึงจำต้องคิดป้องกัน
ภัยเหล่านั้นไว้ให้ดี ในสมัยโบราณ ใครทำความผิดที่เป็นอก-
จกรรม มีโทษหนัก บางคราวถึงกับถูกประหารชีวิต ไม่แต่
เท่านั้น ทรมานสมบัติของผู้นั้น ยังต้องถูกริบเป็นของหลวงอีก
ด้วย ส่วนในสมัยทวารวดี คนที่ทำความชั่ว ทุจริต ผิดกฎ-
หมายบ้านเมือง ก็ถูกจับตัวไปพ้องศาลลงโทษ และถูกปรับให้
เสียทรัพย์สินตามกฎหมาย ทรมานจิตใจก็ต้องเป็นอันตรายไป
นั้นแหละคือภัยที่ถูกริบ เพราะฉะนั้นการที่จะระวังรักษาทรัพย์สินของ
เราไม่ให้ถูกริบไปได้นั้น คือมุ่งทำความดี เว้นความชั่วความผิด

กฎหมายแผ่นดินให้แก้ชาก แต่การที่จะระวังรักษาไม่ให้ทรัพย์สิน
ของเราเป็นอันตรายไปได้ โดยถูกไฟไหม้ ถูกน้ำท่วมและถูก
โจรผู้ร้ายแย่งชิงไปได้ ก็ควรฝากธนาคารไว้ไม่ยากนัก ก็จะ
ได้กล่าวในข้อ ๑๘ ต่อไป

๑๘. บางคนแนะนำว่า เมื่อเรากลัวโจรผู้ร้าย ก็ควร
ทำอย่างที่เขากล่าวกันมาว่า “ลอมรวกวยเขยวงา” แต่ไม่ใช่
เขาเขยวปลางาข้างหรืออะไรต่ออะไรมาทำเป็นรวเช่นนั้น เขา
หมายความว่า “ให้ไหม้ไฟเพื่อเผื่อแผ่แก่เพื่อนบ้านที่ใกล้เคียง
จะได้ไม่มีใครขโมยเอา เมื่อมีภัยจะได้ช่วยกัน วิถีเหล่านั้นฟัง
ดูก็เหมือนกัน แต่อย่างนั้นมันคงจริง เพราะถ้าเกิดไฟปล้น
เพื่อนบ้านอาจไม่อยู่ ไม่มีใครช่วยกัน หรือหนียตัวก็คงสโรว
ไม่ไหว ไรก็เอาทรัพย์สินไปไกลอก สมัยนั้นตลาดการค้าทรัพย์สิน
มักไม่เก็บเงินไว้ในบ้าน เพราะเห็นว่าเป็นภัยและไม่มียะโยชน์
เขานำไปฝากคลังออมสิน ธนาคารออมสินของรัฐบาล เมื่อฝาก
ในนั้น ย่อมปลอดภัยที่สุด อันตรายถึงกล่าวแล้วไม่สามารที่จะ
ทำอะไรได้ เพราะรัฐบาลเองเป็นผู้รับประกัน และมีใช้ว่าจะ
เก็บไว้ให้เราเปล่า ๆ เขาเอาไปทำประโยชน์อย่างอื่นอีก แล้วเขา
ก็เพิ่มให้เรา ที่เรียกว่าดอกเบี้ย เป็นอันว่า เมื่อฝากเงินในธนาคาร
แล้วเป็นปลอดภัยที่สุด และจะได้ดอกเบี้ยเพิ่มจนทุก ๆ ปี อีกด้วย

ไม่ทำให้เดือดร้อน ถ้าเก็บวันละ ๑ สตางค์ เกือบหนึ่งกเย็น
 ๓๐ หรือ ๓๑ สตางค์ บัณฑิตก็ไต่ตัง ๓๖๕ สตางค์ ถ้าเก็บ
 ใ้วันละ ๕ สตางค์ เกือบหนึ่งกเย็น ๑.๕๐ หรือ ๑.๕๕
 บัณฑิตก็ไต่ประมาณ ๑๘.๓๐ บาท ถ้าหมิ่นประหยัคเรื่อย ๆ ไป
 กว่าระออกจากโรงเรียน ก็จะมีเงินทออยู่ ในออมสินเป็นจำนวนไม่
 น้อย เมื่อเรียนสำเร็จแล้วออกไปทำงานมีรายไ้เป็นของตนเอง
 ก็เก็บไว้เสียวันละ ๑ บาท เงินก็จะเพิ่มจำนวนขึ้นโดยลำดับ เงิน
 จำนวนนี้เราจะไ้ใช้ในคราวจำเป็นจริงๆ ก็จะไม่ต้องหิวยืมใคร
 รงถอหลกว่า “รายไ้ไม่สำคัญเท่ารายเหลือ” ไ้เท่าไรใช้หมด
 ก็คงไม่มออยู่นั่นเอง แต่ถ้าให้เหลือแล้วลงเหลือน้อย ก็ยังชอ
 วาม เมื่อเรารรักษาทรัพย์ไ้เช่นนี้ ทรัพย์นั้นแหละจะบันกาลให้
 ไ้สิ่งทีประสงค์ และจะบำบัคอันตรายอันเกิแก่เทตต่าง ๆ ไ้
 ทั้งจะไ้ทำบุญให้ทานต่อไปอีกด้วย เพราะฉะนั้น พระพทเจ้า
 ท่านจึงทรงสอนว่า การรรักษาทรัพย์ เป็นประโยชน์ปัจจุบัน
 ประการ ๑

๒๒. ประโยชน์ปัจจุบันชอ ๓ คือ กลุยาณมิตตทา
 แปลว่า ความเป็นผมเพอนค หมายความว่า คบคนค อดบาย
 ว่า คนเราอยู่ในโลกแต่คนเดียวมไ้ไ้ ทั้งแต่เกิมา เราคอง
 อดคยพอแม่ หรือผูน เช่น พ บำ นัว อา นู บำ ทา ขาย เลียง

คมก่อน จนเราเติบโตใหญ่ขึ้น สามารถจะเคลื่อนไหววิ่งเล่นได้
 ในที่ต่าง ๆ ใต้เองเราจึงค่อย ๆ พยปรยรู้จักกับคนอื่นมากขึ้นทุก ๆ
 ที่ ในชั้นแรกก็เป็นแต่เพียงเห็นเขาก่อน ต่อมาไปพบคนที่เรา
 เคยเห็นนั้นอีก เราทักเรียกและจำเขาได้ เกิดพุดจาไต่ถามอะไร
 กันเล็ก ๆ น้อย ๆ พอสนิทสนมเข้า ก็ไปมาหาหนึ่บ่อย ๆ เวลามี
 เรื่องหรืออะไร ก็เล่าสู่กันฟัง ขอความคิด ความเห็น ขอ
 ความช่วยเหลือ ให้ช่วยกระทำการสิ่งโน้นสิ่งนี้ ในที่สุดเมื่อต่าง
 พอใจกันมากขึ้น ก็รวมมือกันทำภาระงานต่าง ๆ ไปเที่ยว
 คุยกัน กินด้วยกัน นอนด้วยกัน คลาย ๆ ภัยเป็นกัน ๆ เคียว
 กัน อากาารทช่วยกันทำการงาน และกินนอนเที่ยวเตร่ด้วยกัน
 เรียกว่า คบค้าสมาคม คนอื่น ๆ ที่เราคบค้าสมาคมนี้แหละ
 มักจะเป็นผู้ชักจูงนิสัย ใจคอของเรา ให้เปลี่ยนแปลงจากสภาพ
 หนึ่งเป็นอีกสภาพหนึ่งได้ ดังมีคำพังเพยว่า “เข้าฝูงหงส์ก็
 หงส์ เข้าฝูงกาเป็นกา” จึงจำไว้เถิดละใจเป็นเครื่องเตือนใจ
 ให้เลือกคบแต่คนดี เมื่อเราคบคนดี คนนั้นแหละจะชักจูงให้
 เราเป็นคนดี

๒๓. การคบคนเป็นเรื่องสำคัญนัก ท่านว่า เหตุที่จะชัก
 ให้ชั่วให้คนนั้น นอกจากตัวเราเองแล้ว เหตุภายนอกก็คือเพื่อน
 นี้แหละ และความปรารถนาของคนเรา ก็มักจะอ่อนไหวไปตามเพื่อน

ทศกัณฐ์ มีสหายชื่อว่า “คยพาลพาลพาไปหาผล คยบัณฑิต
 พาไปหาผล” และมีคำสร้อยว่า “คยคนใดก็เป็นเช่นนั้น”
 (ย เว เสวติ ตาทีโส) กว่ายเหตุนต้องรู้ว่าใครดีใครไม่ดี ลักษณะ
 ของเพื่อนไม่มี ๔ จำพวก

- (๑) คนปอกลอก
- (๒) คนคิดแต่พูด
- (๓) คนหัวประจบ
- (๔) คนชักชวนในทางฉิบหาย

ลักษณะของคนปอกลอกนั้น มีทสี่งเกดใดคอง

- (๑) คิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว
- (๒) เสียให้น้อยคิดเอาให้ได้มาก
- (๓) เมื่อมกยแกตวจรบทำจของเพอน
- (๔) คยเพอนเพรารเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว

ลักษณะของคนคิดแต่พูดนั้น มีทสี่งเกดคอง

- (๑) เกยเอาของทลวงแล้วมาปราศรัย
- (๒) อ้างเอาของทยังไม่มีมาปราศรัย
- (๓) สรเครารหควยสิงหาประโยชน์มิไค
- (๔) ออกปากฟังมิไค

ลักษณะของคนหัวประจบนน มีทสี่งเกดก้งน

- (๑) จะทำชวักค้อยตาม
- (๒) จะทำคักค้อยตาม
- (๓) ต่อหน้าว่าสรวรเสรีญ
- (๔) ลับหลังตงนินทา

ลักษณะของคนชักชวนในทางฉิบหายนน มีทสี่งเกดก้งน

- (๑) ชักชวนคมนาเมา
- (๒) ชักชวนเที่ยวกลางทณ
- (๓) ชักชวนให้มัวเมาในการเล่น
- (๔) ชักชวนเล่นการพนัน

ลักษณะของคนชั่ว หรือมทรชั่ว เพื่อนชวนน เช่นค้งทกล่าว
มาน ถ้าใครคยแล่วกลายเป็นอย่างนน ก็มแต่ความเลื่อมโดย
ประการท้งปวง ถ้าย้งไมไ่ค้งทงตัว ก้ตงตัวให้เป็นหลักฐานไมไ่
ถ้างหลักฐานอยู่แล่ว ก้ตองล่่มลงในทสี่ก เพราะฉะน้น
เราจึงไมไ่ควรรคยเล็ยเป็นอันชาค

๒๔. เพื่อนค มีทรคณน ท่านกำหนดลักษณะไว้ค้งน

- (๑) มีทรมือปการะ
- (๒) มีทรร่วมส่วร่วมทุกข์

(๓) มิตรณะประโยชน์

(๔) มิตรมีความรักใคร่

ลักษณะของมิตรมีอุปการะนั้น มีทสังเกตใดดังนี้

(๑) ยื้อกันเพื่อนผู้ประมาทแล้ว

(๒) ยื้อกันทวยสมบัติของเพื่อนผู้ประมาทแล้ว

(๓) เมื่อมีภัยเป็นทพองพังกไ้

(๔) เมื่อมีธุระช่วยออกทพยให้เกินกว่าทออกปาก

ลักษณะของมิตรร่วมสุขร่วมทุกข์นั้น มีทสังเกตใดดังนี้

(๑) ขยายความลับของตนแก่เพื่อน

(๒) บิดความลับของเพื่อนไม่ให้แพร่่งพราย

(๓) ไม่ละทิ้งในยามวิบัติ

(๔) แม้ชีวิตก็อาจสละแทนไ้

ลักษณะของมิตรณะประโยชน์นั้น มีทสังเกตใดดังนี้

(๑) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว

(๒) แนะนำให้ตั้งอยู่ในความดี

(๓) ให้ฟังสิ่งทยังไม่เคยฟัง

(๔) บอกทางสวรรค์ให้

ลักษณะของมิตรมีความรักใคร่นั้น มีทสี่งเกิดได้ดังนี้

- (๑) ทุกข์ ทุกข์ด้วย
- (๒) สุข สุขด้วย
- (๓) โศกเลิยงคนทอดเคยนเพอน
- (๔) วัชรองคนทพุดสรรวเลิยงเพอน

ผู้ปรารณาทะกั้วให้ไ้ในโลก ควรจำไว้จะได้เลือกคบไ้
ตามปรารณา การคบคนเป็นบัจยอนสำคัญทสี่กทะทำให้เรา
เราเสียไ้ เพราะฉะนั้นพระพทอเจ้าทานจงทรงสั่งสอนไว้ว่า
ความมเพอนค เป็นอุบายจะไ้ไ้ไ้ประโยชนบัจยอนเป็นประการ ๑
๒๕. อรรมะเป็นเทกไ้ ประโยชนบัจยอน ๔ คอ
สมชวคา แปลว่าเลยงชวคสมาเสมอ หมายความว่าเลยงชวค
แต่พอสสมควรไม่มากไม่น้อย ไม่ผุคเคองนั้ ไม่ฟมฟายนั้
ขยายความว่า การเลยงชวคฟมฟายน้อย่างไร การเลยงชวค
ฟมฟายนนคอ การจ่ายทรวพเกินกว่าทหามาไ้ ความจริงมิใช่
แต่เท่านั้น ถึงไม่จ่ายเกินกว่าทหามาไ้ จะจ่ายให้เสมอตัว หรอ
น้อยกว่าก็ตาม แต่ถาเกินความจำเป็นไป ก็เรยกว่าฟมฟายทงสน
สมมติว่าเราไปพยคนมะม่วงเขาตนทนง มีผลเต็มตน เราอยาก
กิน เราไ้โคนตนหรือลานกงลงมา แล้วเกบกนแค่เพียงเลกน้อย

แล้วทงผลมะม่วงทเหลอนนโหเสยไปเปเล่ๆ นกเรยกว่ากนฟุ่ม
ฟ่าย หรอกนครงทงครง ก็เบนกนฟุ่มฟ่ายเหมอนกน

๒๖. การจ่ายทรัพย์สินไปน้อยกว่าทหามาได้ ก็ยังพอทำเนา
ส่วนคนที่ทหามาได้เท่าไร ก็จ่ายใช้สอยไปจนหมดจนสิ้นนอย
รายใหญ่ ถึงเขาจะมีความสุขในการที่ได้จ่ายใช้ทรัพย์สินนั้นก็จริง
แต่ทหาความสุขตลอดไปไม่ เพราะจะเป็นอย่างโบราณว่า “ทา-
เขากนค่า” ถ้าเขารวนโคหาไม้ได้ คำนั่นนก็ตองอก เมื่อไม่
มีเงินไว้สำรองเพ่อจ่ายเช่นนั้นแล้ว จะได้ความสุขความเย็นใจ
ไหนดเล่า เราไม่ควรเป็นคนคิดสั้น ตอนกถึงแต่เฉพาะหน้าเท่า
นั้น ควรคิดให้ยาวออกไปบ้างว่า อาจมีเหตุต่าง ๆ เกิดขึ้นโดย
ไม่รั้ว เช่นป่วยเจ็บ หรือได้รัยอันตรายโดยรัยกันทันคว่น
หรือเวลาเราแก่ตัวลง ทำมาหากินต่อไปไม่ได้แล้ว เราจะไป
เอาทรัพย์สินไหนมาใช้ มีหน้าชาเวลาตายลงไป ยังเอาทกข้มา
โยนให้ลูกหลานของคนอก จึงจำเป็นต้องเตรียมตัวเผื่อไว้
สำหรับเวลาเช่นนั้นบ้าง คือไม่จ่ายทรัพย์สินจนหมดสิ้น ตองเก็บไว้
บ้างเสมอ ๆ แต่บางคนก็เตรียมตัวเผื่อไว้จนเกินไปจนเป็นเบียด
กรอ ตนออกทนอยาก การทำเช่นนั้นกไม่มีประโยชน์ เพราะ-
ทรัพย์สินเป็นเครื่องบำรุงตนให้ได้ความสุขสำราญ ถ้าไม่ทำประ-
โยชน์เช่นนั้นแล้วทกข้ก็ไม่มีทรัพย์สินอยู่เลย มัวปล่อยให้ชีวิตผก

เคื่องอยู่เรื่อย ๆ แล้วจะไปรับความสุขเมื่อไรกัน บางทีเลยตาย
เสียก่อนก็มี

๒๗. การเลี้ยงชีวิตของคนเรานั้น ควรให้เป็นไปทาง
พอเหมาะพอควร คือไม่ให้ผลเคื่องนักหรือฟุ่มเฟือยนัก รู้จัก
กำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ใช่จ่ายบริโภคจนหมดสิ้น ถ้าหาได้
น้อยก็กระหม่อมกระหม่อมเลี้ยงตน อดของฟุ่มเฟือยต่าง ๆ เสีย
ถ้าหาได้มากก็ค่อย ๆ เชยบการเลี้ยงชีวิตให้มากขึ้น พอให้ได้
รับความสุขความสำราญตามกำลังทรัพย์นั้น แต่ควรแบ่งเก็บไว้
เป็นทุนสำรองตามส่วน เมื่อมีเหตุการณ์ฉุกเฉินขึ้น เช่นเจ็บไข้
เป็นต้น จะได้ใช้จ่ายไม่ต้องหยิบยืมใคร ทำได้เช่นนั้นก็พอมี
ความสุขใจตามควร สำหรับนักเรียน ในเวลากำลังเรียนอยู่นี้
ก็ยังไม่มีความเคื่องร้อนอะไรนัก เพราะการจ่ายทรัพย์เลี้ยงชีวิต
มีได้ตกเป็นธุระหน้าที่ของเรา พ่อแม่เป็นผู้รับผิดชอบทั้งสิ้น แต่
ก็มีเวลาที่เราจะต้องจ่ายใช้เองบ้าง เช่นเวลาไปโรงเรียน พ่อแม่
ให้สตางค์ไปเป็นค่ารถ เป็นค่าอาหารกลางวัน และซื้อเครื่อง
เรียนเล็ก ๆ น้อย ๆ เวลานั้นแหละเราจะต้องรู้จักว่า สิ่งใดเป็น
ของจำเป็น สิ่งใดไม่จำเป็น สิ่งที่ไม่จำเป็นก็ไม่ควรขอ ใช้จ่าย
แต่พอควร ถ้าเหลือก็เก็บหอมรอมริบไว้ เช่นฝากออมสินเป็นต้น

นานเขาก็มามากขึ้น อย่างหม่นว่นน้อย จงคปลวกเป็นตัวอย่าง
 มันค่อย ๆ ขนคินขนมากทีละน้อย ๆ นานเข้าก็ยังเป็นจอมปลวก
 ใหญ่ เป็นที่อยู่ของมันได้อย่างสบาย เราเป็นคนแท้ ๆ จะยอม
 แพลปลวกเขาทีละตัวหรือ นกให้คิ ถ้ายังไม่ได้คิ เราก็ควรจะ
 เริ่มหัดเก็บไว้เสียแต่เดี๋ยวนี้ จะได้เคยชิน และไม่วุ่นวาย
 เมื่อเรียนสำเร็จแล้ว อย่างว่าไปนกว่า ทรัพย์สินสมบัติของพ่อแม่
 มากแล้ว เราไม่ต้องหาอีก ถึงท่านจะมีให้เรา ก็เป็นเพียงทุน
 ส่วนหนึ่งเท่านั้น ส่วนเราต้องพยายามกระหมื่นกระหม่อม
 ทรัพย์ไว้เป็นต้นทุน ด้วยกำลังของเราเอง จะได้สมทบทวีมากขึ้น
 แต่มีคำหมายความว่า จะสอนให้ไปนั่งคินงูทนนทิวโหยจนเสีย
 ท้อง ไม่ยอมซื้อสมศปายากๆ อาหารอะไรกินเลย ถ้าเป็นอย่าง
 นั้นเรียนอะไรได้ ต้องดูความพอเหมาะพอควร ถึงสุภาษิตสอน
 หญิงกล่าวว่า

“มัสถิงพึงประจบให้ครบบาท อย่าให้ขาดสิ่งของต้อง-
 ประสงค์ แม้มันน้อยใช้น้อยค่อยประจง อย่าทำลงให้มากจะ
 ยากนาน” สุภาษิตบทนี้มีใช้แต่เฉพาะผู้หญิงเท่านั้นทั้งกองทัพบก
 แม้ความจริงควรทำตามกันทุกคน การเลี้ยงชีวิตโดยทำนองนี้
 จัดว่าเป็นการเลี้ยงชีวิตพอสมควรไม่มากไม่น้อย หรือไม่ฟุ้ง-

ฟ่ายนั้และไม้เขี้ยกกรอนั้ หรือไม้ผกเคองนั้ เป็นไปโดยพอ
 เหมาะพอคื แม้จะไ้ไ้น้อยไ้มากออย่างไ้ ก็สามารเลียงชฟไ้
 ออย่างเป็นสุขสำราญ ซื่อว่าป่ะโยชนั้บัจจุบันนั้บุคคลฟง
 คอ้งการไ้โดยทอานั้ เพราะฉะนั้พระพททเจ้าจงทรวงแ้คังว่า
 สมชวทาความเลียงชวิตตามสมควร เป็นธรรมทไ้สำเร้
 ป่ะโยชนั้บัจจุบันป่ะการ ๑

๒๘. คนทกคน เมอเกคคามชวตออยู่ จำคองหว้งป่ะ-
 โยชนั้บัจจุบัน คอ้งการคังตนไ้ไ้ในโลก สมบัตขของโลกอนไ้คซอ
 ว่าป่ะโยชนั้บัจจุบันนั้ คอ ทรพย ยค ไมตรี ความผาสก
 และกรณยะ สมบตทง ๕ อย่างนั้เป็นสมบตขของโลก อนั้เกคมา
 ในโลกจำคองหว้ง ถ้าปราคจากสมบตทง ๕ นั้แล้ว ย่อมหว้ง
 ความสุขไ้ยากนั้ สำหรับคนทไ้เป็นคฤหัสถ์ คนครองเรือน และ
 สมบตทง ๕ อย่างนั้ กมีไ้เกคชนเอง หรือมีไ้เกคชนไ้คด้วย
 ลำฟงความนั้คค หรือมีไ้เกคชนไ้คด้วยความอนนวรองขอ
 หรืออนนยาน แต่สมบตเหล่านั้จะเกคไ้คไ้แต่คด้วยการป่ะกอบการ-
 งานเท่านั้น การป่ะกอบการงานนั้แล้ว คอ้งอาศัยหลักธรรม
 อนไ้คซื่อว่าป่ะโยชนั้บัจจุบัน ๔ ป่ะการ คอ ๑. ความหม่น

๒. การรักษาทรรพย์ ๓. คบคนดี ๔. เลี่ยงชั่วพหุสมควร
 เมื่อตงตนอยู่ในหลักธรรม ๔ ขอนี้ก็จะเป็นทางที่จะให้สำเร็จ
 ประโยชน์บ้างบนใจ เมื่อใดประโยชน์บ้างบนใจชอว่าตงตนใด
 ในโลก ไม่เสยบทเกิดมาในโลก และเป็นความสวัสดิคของผู้
 ชาติอยู่ในโลก

ข้อควรกำหนด

โกถียวงศ

วงศ์กษัตริย์เชื้อสายพระเจ้าอโศกกาทรราช ฝ่าย
ข้างธิดา เป็นคู่กับศากยวงศ์ ซึ่งเป็นฝ่ายบุตร
ของเจ้าชายองค์หนึ่งในฝ่ายโกถียวงศ
สิ่งที่ใหญ่เป็นเจ้าของมีความปลื้มใจ สิ่งที่ดี
เขาได้

ถิ่นฐาน
ทรัพย์

ทิฏฐธัมมิกัตถะ
รัฐบาล

ผลประโยชน์ที่เห็นได้เฉพาะหน้า
ของการปกครองบ้านเมือง, คณะบุคคลที่ใคร่
เลือกให้ปกครองบ้านเมืองในชั่วระยะเวลาหนึ่ง

คันโฬิ

ต้นไม้ชนิดหนึ่ง ประเภทไม้เนื้ออ่อน เดิม
เรียกกันว่าไม้อสัถยะ พระพุทธเจ้าได้นั่ง
ตรัสรู้ใต้ต้นไม้ ดังแต่นั้นมากเรียกกันว่า
ไม้โพธิ์หรือคันโฬิ แปลว่า ต้นไม้ที่พระพุทธ
เจ้านั่งตรัสรู้ หรือไม้ตรัสรู้

สักการ

ทำพศกัตถ์ด้วยความสำนึกในบุญคุณของท่าน

บุชา

ทำพศกัตถ์ด้วยตั้งใจสนองบุญคุณท่าน

คนพาล

คนที่ทำผิดพศกัตถ์ผิด, คนทำลายประโยชน์
ตนเองและประโยชน์คนอื่น, คนทำความ

เคอกรอนให้ตนเองและคนอื่น, คนที่ไม่รู้จัก
ผิดชอบชั่วดี

บัณฑิต

คนททาคพคคคคคค คนททาประโยชน์ตนและ
ประโยชน์คนอื่น, ทำทชวยททชขบารงสชของ
ตนและคนอื่น, คนททททผิดชอบชั่วดี

มิตร

คนททความรักใคร่กันสนทนสนม

รายเหลือ

หมายถึงคนจะตงตัวได้ต้องให้เหลือ จะไค
มากหรือน้อยไม่เป็นประมาณัก ข้อสำคัญ
เมอหาไคมาแล้วต้องให้เหลือ

กัลยาณมิตร

มิตรแท้ เพื่อนแท้

ปาปมิตร

มิตรเทียม, เพื่อนเทียม, หรือเทียมมิตร

คำถามเพื่อทดสอบ

๑. ทำไมพระพทเจ้าจงทรวงแสดงประโยชน์ปัจจุบัน
๒. ประโยชน์ปัจจุบัน มีก้อย่าง ใดอะไรบ้าง
๓. ทำไมจึงเรียกคุณธรรมเหล่านั้นว่า ประโยชน์ปัจจุบัน
๔. ความขบ้น คือทำอย่างไร เด็กมาเรียนททวันเรียก
ว่าขบ้นหรือไม่
๕. ในทณบ ไม่ค้อยจะเรียน ไปขบ้นจนแต่งเอาทายบ
ทำเช่นนี้จะเรียกว่าขบ้นไคหรือไม่

๖. เป็นคนจะต้องขยันอย่างไรบ้าง
๗. การรักษาทพย คือทำอย่างไร
๘. เอาเงินไปฝังดินไว้ จักเป็นรักษาทพยได้หรือไม่
๙. รักษาทพยอย่างไรจึงจะถูกต้อง
๑๐. คลังออมสิน คืออะไร เป็นของใคร ฝากเงินไว้กับ
คลังออมสิน จะชื่อว่ารักษาทพยได้หรือไม่
๑๑. เพื่อนท คือเพื่อนเช่นไร มิอะไรที่จะช่วยให้รู้ได้ว่า
เป็นคนท
๑๒. คบเพื่อนท ต้องปฏิบัติอย่างไร
๑๓. เพื่อนชว คือเพื่อนเช่นไร มิอะไรเป็นทสังเกตุได้
๑๔. คบเพื่อนชว เสียหายอย่างไร
๑๕. เราเอง ควรจะเป็นเพื่อนทหรือเพื่อนชวของเขา
๑๖. เลียงชวทอย่างไร จึงจะท
๑๗. จะใช้ทพยอย่างไร จึงจะถูก
๑๘. เราเก็บเงินทพอมแม่ให้ประจำวันไว้วันละ ๑ สตางค์
จะทใหม่ และชื่อว่ารักษาทพยหรือไม่

กิจกรรม

ควรจัดทำงานที่เหมาะสมแก่นักเรียนในชั้นของตนทำ
เพื่อฝึกให้ขยัน

ควรควบคุมให้เด็กได้ฝึกเงินกับคลังออมสิน วันละ ๕
สตางค์หรือ ๑๐ สตางค์ ควรคอยทบทวนบ่อยเสมอ เพื่อ
ให้เด็กรู้จักเก็บทรัพย์ ต้องคอยตรวจเครื่องเล่นเรียนของเด็ก
ให้เด็กรู้จักรักษาของ

ควรจัดเด็กในชั้นให้สมัครกัน แนะนำให้รู้จักช่วยกันในงาน
ทควร และให้รู้จักคบคน

ควรควบคุมการใช้จ่ายของเด็ก ไม่ควรปล่อยให้ไป
ตามความมั่งมั่งของอุปกรณ์ เช่น ตกเตือนให้รู้จักใช้ของทควร
แก่เด็ก อย่าให้เงินภาวะของเด็กจนกลายเป็นอวดความมั่งมั่งไป

บทที่ ๖

อธิบายมุข

อธิบายมุข แปลว่า เหตุเครื่องฉวย หวอดกันเทศชน
นำไปสู่ความเสียหาย หมายถึงว่า ถ้าผู้ใดชนประพฤติกตาม
แนวทางพระบวรไวชาลงน กิระตของดงแก่ความขบยเสียหาย
หมด พระพุทธเจ้าท่านทรงจำแนกเหตุแห่งความฉวยไวเป็น
๒ หมวด ๆ หนึ่งมี ๔ ประการ อีกหมวดหนึ่งมี ๖ ประการ

อธิบายมุข ๔

๑. ความเป็นนักเลงหญิง
๒. ความเป็นนักเลงสุรา
๓. ความเป็นนักเลงการพนัน
๔. ความคบคนชั่วเป็นมิตร

อธิบายมุข ๖

๑. กมณาเมา
๒. เทยวกลางคน
๓. เทยวคการเลิน

๔. เล่นการพนัน

๕. คบคนชั่วเป็นมิตร

๖. เกียจคร้านทำงาน

ขยายความ

ขยายมุข ๔ มีข้อแตกต่างจากขยายมุข ๖ เพียงประการเดียวคือความเป็นนักแสดงหญิง จะได้อธิบายเฉพาะหมวด ๔ ประการโดยลำดับดังต่อไปนี้

๑. ความเป็นนักแสดงหญิง

การเป็นนักแสดงชนิดนี้ไม่เป็นสิ่งที่น่าอับอายดังที่คนทั่วไป
ประพจน์เลย นักแสดงหญิงมักมีนิสัยชอบไปในทางหลอกลวง
ทำลายความบริสุทธิ์ของหญิง และบางทีกลางผลาญทรัพย์
สมบัติของหญิงที่ตกเป็นเหยื่อคนด้วย ผู้ประพจน์เช่นนี้ ย่อมไม่
เป็นที่ไว้วางใจของคนทั่วไป เพราะเขากลัวว่าจะไปทำ
เลวร้ายแก่ลูกสาว หลานสาว หรือญาติพี่น้องหญิงของเขา
เข้า นอกจากนั้นนักแสดงหญิงจะต้องใช้จ่ายทรัพย์มาก เช่นจะ
ต้องบำรุงหญิงที่ตนหมายมั่นและต้องแต่งตัวให้ดูฉลาดสะกด
ตา บางคราวนักแสดงหญิงอาจไ้รับอันตรายเป็นแรงเนื่องจาก

ไปเกาะเกาะหญิงที่เจ้าของเขาหวงแหนอยู่ หรือได้รับอันตราย
จากญาติของหญิงที่ถูกทำลายความบริสุทธิ์ ไปผูกใจเจ็บแค้น
ทำร้ายเขา ล้วนแต่เป็นเรื่องรอนใจทงสน การเป็นนักเลง
ผู้หญิงจึงเป็นทางชั่วที่ไม่ควรประพฤติเลย

๒. ความเป็นนักเลงสุรา พระพุทธเจ้าทรงจำแนก
โทษไว้ ๖ สถาน คือ

(๑) เสียทรัพย์ ทรัพย์สมบัติต่าง ๆ มิได้เกิดขึ้นเอง
เราต้องแสวงหามาด้วยความยากลำบาก จึงควรใช้ทรัพย์แต่ใน
สิ่งที่จำเป็นประโยชน์ การใช้ทรัพย์ซอณาเมาไม่เรียกว่าเป็นสิ่งที่
สมควร เพราะน้ำเมามิไทยมากดังจะได้อธิบายในลำดับต่อไป
การอ้างว่าการดมน้ำเมา เป็นการชกแจงให้รู้จักคบค้าสมาคมกัน
หรือเป็นการช่วยขจัดทุกข์ร้อนต่าง ๆ ให้หายไป นับว่าเป็นการ
เข้าใจผิด เพราะการสมาคมก็ดี การขจัดทุกข์ร้อนให้หายไป
ก็ดี ไม่จำเป็นต้องใช้น้ำเมาเป็นสิ่งช่วย เราอาจวิสาสะสมาคมกัน
หรือหาทางหย่อนใจให้หายทุกข์ได้ด้วยการพบปะพูดคุยปราศรัย
กัน เลี้ยงอาหาร หรือท่องเที่ยวหย่อนใจไปในที่ต่าง ๆ ที่สมควร
ก็ใช้ได้ ทั้งยังจะช่วยให้ได้รับความรื่นรมย์ ดีกว่าดมน้ำเมา
เป็นอันมาก

(๒) ก่อการทะเลาะวิวาท นำมาทำให้ผู้คุมขาดสติ ไม่รู้จักผิดชอบชั่วดี ขาดความยับยั้งชั่งใจ คนธรรมดาบางคราว เมื่อถูกขู่เข็ญที่ไม่อาจอดกลั้นความโกรธไว้ได้ขู่ไปแล้ว หากคนนั้นเข้ามาเข้าไปด้วยก็จะยิ่งหนักหนักแน่นแน่นระงับโทสะไว้ไม่ได้ นำให้เกิดการทะเลาะวิวาทถึงกับเสียชีวิตลงตามที่เคยมี

(๓) เกิดโรค คนที่คนนั้นนำมามากเกินไปจะนำไปให้เกิดโรคต่าง ๆ ได้ เช่น โรคลำไส้ และโรคหัวใจ เป็นต้น เพราะจิตใจที่ขุ่นอยู่ในนั้นนำมาโทษอย่างร้ายแรงแก่ร่างกาย ยิ่งผู้ร่างกายอ่อนแอมีโรคซ่อนประจำอยู่แล้ว การที่คนนั้นมาจะทำให้โรคนั้น ๆ กำเริบมากขึ้น อาจร้ายชากกว่าเดิม หรือซ้ำเติมให้ร่างกายทรุดโทรมมากขึ้นจนประกอบอาชีพต่อไปไม่ได้

(๔) ถูกตีเคียน คนที่ชอบคนนั้นมาเป็นนิสัย ย่อมถูกตำหนิตีเคียน เพราะนำมาทำให้เป็นคนหยาบช้ำไม่รู้จักละอาย กลายเป็นคนชอบหาเรื่องชวนทะเลาะวิวาท ทำให้ไม่มีใครเคารพนับถือ

(๕) ไม่รู้จักอาย นำมาทำให้ผู้คุมกลายเป็นคนหน้าทึบ กล้าประพฤติในสิ่งที่ไม่ควรประพฤติ เช่น อาจทำการที่

นำละอาบใจได้ เช่นกล่าวถ้อยคำหาขายชาติเขาไม่พอกันข้าง
ทำกริยาหาขายโลนเปลืองเครื่องนุ่งห่มข้างเป็นต้น ถ้ามีใครคิด
นำเอาเข้าไปแล้วก็คงไม่มีใครกล้าทำเช่นนั้น

(๖) ทอนกำลังปัญญา ได้กล่าวแล้วว่าพิษของอัล-
กอลฮอลในน้ำเมา บ่อมทำให้ร่างกายอ่อนแอทรุดโทรมไป เมื่อ
เป็นเช่นนั้นกำลังของสมองก็เสื่อมโทรมตามลงไปด้วย ผู้คน
นำเมาย่อมขาดสติที่จะสามารถฟังหรือเรียนรู้อะไรได้ ความคิด
ไตร่ตรองหาเหตุผลทั้งหมดไป การที่จะอบรมตนให้เฉลียวฉลาด
ซื่อสัตย์สุจริตในกิจการงานของตนก็คงจะทำได้ไม่ตลอด
เพราะมีแว่นตามเมากับสรวอยู่เรื่อยไป สดกทำกิจการงานก็จะไม่มี
เจริญขึ้นอย่างใดเลย ถ้าเป็นข้าราชการหรือลูกจ้างก็คงจะต้อง
ถูกไล่ออกเพราะหย่อนความสามารถ

๓. ความเป็นนักเลงการพนัน จำแนกโทษไว้ ๖
สถาน คือ

(๑) เมื่อชนะย่อมก่อเวร ธรรมดากการพนันย่อมต้อง
มีใครบ้างมีเสียบ้าง แต่ผู้เล่นทุกคนอยากได้อย่างเดียวกัน
ถ้าผู้เล่นการพนันเล่นได้สุมใจ ก็ละใจชวนให้อยากเล่นต่อไป

ส่วนผู้เล่นเสียก็เกิดความอาฆาตมุ่งหมายจะเอาชนะแก้มือให้ไ้
เป็นการก่อเวรกันขึ้น

(๒) เมื่อแพ้ย่อมเสียตายทรพยทเสียไป ผู้เล่นการพนัน
ที่เสียไปย่อมเกิดความอาฆาตมานานะเล่นต่อไป เพราะเสียตาย
ทรพยทเสียไป ถ้ายังเล่นไปยงเขาเนอชาคทุนไปอีกก็จะหมกมุ่น
หนักเข้า คือเล่นการพนันไม่มีเวลาหยุดจนนำไปสู่โทษประการ
ที่ ๓

(๓) ทรพยยอมฉิบหาย เมื่อเล่นการพนันเสียเรื่อยไป
เงินทองก็หมดสิ้นจำต้องขายสิ่งของหรือทรพยสมบัติ เพื่อจะ
ไ้เอาเงินมาเล่นแก้ตัวต่อไป ทรพยสิ้นเงินทองจึงฉิบหาย
ทำให้เกิดความเศร้าเสียใจแก่ตัวเอง และนำความลำบากมาสู่
ครอบครัว

(๔) ไม่มีใครเชื่อถอยคำ ใคร ๆ ย่อมรู้ตัวกันแล้ว
ว่านักเลงการพนันไม่มีทรพยสมบัติเป็นหลักฐาน เพราะมีการ
เสี่ยงไ้หรือเสียอยู่ตลอดเวลา ถ้างคราวไม่มีเงินจะเล่นก็มัก
จะเที่ยวขโมย ใ้ยบายล่อหลอกต่าง ๆ ใ้ไ้เงินมาหรือเอา
ทรพยสมบัติไปขายบ้างจำนำบ้างองบ้าง เพื่อเอาเงินมาเล่นต่อไป
นักเลงการพนันจึงไม่มีใครเชื่อถอยไ้เต็มที เพราะเขากลัวว่า
จะทำให้เขาพลอยหมดเนอหมดตัวไปด้วย

(๕) เป็นท่หม่นประมาทของเพอน เมื่อไม่มีใครเซอถอถยคำ ก็คงจะคบค้าสมาคมกับใครไม่ได้ เพอนฝูงก็คงจะคบหม่นคู้แคลนท่ตนออกห่างไม่กล้าคบหา เพราะกลัวจะถูกล้อหลอกหยิบยืมเงินทองไปเล่นการพนันแล้วไม่ไคคืน ฉะนั้นถ้าไม่ชยภาให้ใครคู้หมิ่นว่าเราเป็นนักเลงการพนันท่มันสยัลลยแผลงแล้ว เราก้ต้องไม่เล่นการพนัน

(๖) ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย ไม่ว่าจะเป็นชายโสคหรือหญิงสาว ถ้าเป็นนักเลงการพนันแล้วก็ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย เพราะนักเลงการพนันรักษาทรัพย์ไว้ไม่ได้ จะพาให้ครอบครัวบ่นขหมคเนอหมคตัว

๔. ความคบคนชั่วเป็นมิตร จำแนกโทษคามบุคคลทคยไว้ ๖ สถานคอ

- (๑) นำให้เป็นนักเลงการพนัน
- (๒) นำให้เป็นนักเลงเจ้าชู้
- (๓) นำให้เป็นนักเลงเหล้า
- (๔) นำให้เป็นคนลงเขาค้วยของปลอม
- (๕) นำให้เป็นคนโกงเขาซ่งหน้า
- (๖) นำให้เป็นคนหัวไม้

เรามีไต่อยู่ลำพังคนเดียวในโลก จะต้องมีการพบปะคบหา
สมาคม หรือเกี่ยวข้องกับผู้อื่นบ้างนอกจากพ่อแม่และญาติพี่น้อง
บุคคลประเภทที่กล่าวนี้ได้แก่มิตรสหาย ความคุ้นเคยกับมิตร
สหายย่อมเชยชมนานมาทีละเล็กละน้อย ๆ จากการพบปะไต่ถาม
กันมาลงจนซอซอให้ช่วยเหลือกันบ้าง ต่อมาเมื่อต่างพอใจ
กันมากขึ้น ก็ชักนำร่วมงานกันบ้างกินนอนหรือเที่ยวเตร่ด้วยกัน
บ้าง รวมเรียกว่าการคบหาสมาคม อันเป็นเหตุขั้นแรก ที่ชักพา
ให้นิสัยใจคอของตนและกันเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้ โดย
ฝ่ายใดมีกำลังใจ มากกว่าอีกฝ่ายหนึ่ง ก็ค่อยตามไต่
เข้าภายหลังว่า “คุณพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตท่านพาไป
หาผล” ถ้าคบคนชั่วคนชวย่อมชักพาผู้คบตนนั้นไปทำชั่วด้วย
เช่นคบบัณฑิตเลวการพนันก็ชวนเล่นการพนันด้วย คบบัณฑิตสุรา
ก็ระชวนคบบัณฑิตด้วย คบบัณฑิตหัวไม่ก็ระชวนให้ชอบทำเอะอะ
ระรานด้วย เป็นต้น

ข้อควรกำหนด

อบายมุข

เหตุเครื่องฉิบหาย, เหตุแห่งความ
เสื่อมโทรม, เหตุแห่งความชั่ว, เหตุ
แห่งความล้มจม, ปากทางแห่งความ
เสื่อมเสีย, ช่องทางที่ทำให้เสีย

ความเป็นนักเลงหญิง
นักเลง

เที่ยวผู้หญิง, ทำลายหญิง, เจ้าชู้
ทำอย่างใดอย่างหนึ่งจนตกเป็นนิสัย
เช่นนักการพนัน ตีการพนัน คนเก่ง
เช่นนักเลงโต นำไปใช้ในทางยกย่อง
กัม เช่นนักเลงหนังสือ คอสนใจใน
เรื่องหนังสือจนตก นักเลงกล้วยไม้
นักเลงลายคราม เป็นต้น

นักเลงสุรา

คนติดเหล้า

นักเลงการพนัน

คนติดการพนัน

คบคนชั่วเป็นมิตร

คบเพื่อนชั่ว

เที่ยวกลางคืน

เที่ยวไปในเวลาค่ำคืน ไม่หลับนอน

เที่ยวดูการเล่น

ชมหรสพจนติด ขาดไม่ได้

คำถามเพื่อทดสอบ

๑. ขยายมุข ค่ะอะไร
 ๒. คนที่ตกอยู่ในห้วงของขยายมุข จะเป็นอย่างไร
 ๓. คมนามามีโทษอย่างไร
 ๔. การทะเลาะวิวาท เกิดจากอะไรได้บ้าง
 ๕. เล่นการพนัน มีโทษอย่างไร
 ๖. คนที่มั่งมีเพราะเล่นการพนันมีหรือไม่
 ๗. ทำไมคนจึงชอบเล่นการพนัน
 ๘. ไปแข่งม้า ชอบดูเล่นม้า เป็นการ เล่นการพนันหรือไม่
 ๙. คบคนชั่วเป็นมิตร มีโทษอย่างไร
-

บทที่ ๗

สัปปริสัทธิธรรม ๗

สัปปริสัทธิธรรม แปลว่า ธรรมะของสัตตบรรพ ธรรมะ
ของคนดี ธรรมะของผลดี สัมบัตผลดี หมายความว่า คนใดได้
สัตตบรรพ หรือผลคนดี ต้องมีธรรมะ ๗ ขอนเป็นหลักแห่ง
ความประพฤติของตน หรือผลดีต้องทำตามธรรมะ ๗ ขอน

สัปปริสัทธิธรรม ๗ คือ

๑. ฐัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ
๒. อิตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล
๓. อิตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักตน
๔. มัตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ
๕. กาลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักกาล
๖. ปริสัณญตา ความเป็นผู้รู้จักประสมชน
๗. ปุคคัลลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเลือกคน

อธิบาย

๑. ฐัมมัญญตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ หมายความว่า
คนฉลาดได้เห็นอะไร หรืออะไรๆ ใด ๆ ประจักษ์แก่ตน แม้เพียง

เล็กน้อยก็ขอมะพิจารณาเห็นตลอดไปในส่วนที่ปกปิดไว้แต่ซ่อน
 ซ่อน คือเห็นย้อนหลังเข้าไปหาเหตุของสิ่งที่ปรากฏนั้น เช่น เห็น
 ดอกกุหลาบที่เขายักใส่แจกันไว้ ก็รู้ได้ว่าเขาเก็บมาจากต้น
 กุหลาบ แต่ก็ได้เห็นกระแนของวิชาใญ่ข้อย ก็รู้ได้ว่าคน
 ขกพร่องในวิชานั้น ต้องทกขเพราะความขากน ก็รู้ได้ว่า
 เพราะตนเกียจคร้านหรือเพราะไม่รู้จักเก็บหอมรอมริบไว้ หรือ
 เหมือนคิงทพระพรตเจ้า ทรงพบความแก่ ความเจ็บ ความตาย
 ก็ทรงค้นคว้าจนทรงพบว่า ตายมาจากเจ็บ เจ็บมาจากแก่ แก่
 มาจากเกิด ความเป็นตน ความมีว่า สิ้นมาแต่เหตุอนัน เช่น
 ทกขมาแต่เหตุไม่เกิด สขมาแต่เหตุเกิด เป็นตน หรือว่า ความ
 สขมาแต่เหตุสข ความคมาแต่เหตุค เป็นตน หรือเช่น เด็ก
 ษานหนึ่งสขออก เพราะเล่าเรียน เด็กโตเล่าเรียนเพราะมีคร
 ษอน เช่นนี้เป็นตน การรู้จักสวหาตนเหตุเช่นนี้ เรียกว่า
 วจกเหตุ

คนบางคนไม่ทำเช่นนั้น เมื่อตองตกทกขไคยยาก หรือ
 เมื่อตนทำคแล้ว แต่มองไม่เห็นค ก็มักจะทไคยคพายว่า
 เพราะคนโน้นแกล้ง คนนั้นแกล้ง คนนั้นขค คนนั้นกน ขางราย
 ไคยคนไม่ไค้ ไพลไค้ ไคยคสางเทวดา ขางคนสำคัญคคคคเห็น

ไปว่า ทำแล้วไม่ได้อะไร เพราะไม่รู้จักผลนั่นเอง แต่ถ้าม
เมื่อเราใคร่สิ่งใด ได้เห็นสิ่งใด ที่ประจักษ์แก่ตนแล้ว สบาย
สวาทคนเคา ก็ย่อมจะพบได้ว่า สิ่งนั้นมาจากเหตุอะไร เมื่อ
รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นผลมาจากเหตุอย่างนั้น ความรู้อย่างนั้น เรียกว่า
วิเวก คุณธรรมข้อนี้เป็นคุณสมบัติของผู้ค้อย่างหนึ่ง คือผู้ค
ยอมยกค้อย่างน

๒. อุตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักผล หมายความว่า
คนผู้มีความฉลาด เมื่อได้เห็นสิ่งใดหรือรู้สิ่งใด อันประจักษ์
แก่ตนแล้ว ก็พิจารณาเห็นได้ว่า สิ่งนั้นจะมีผลเป็นอย่างไร เช่น
เห็นต้นมะม่วง ก็รู้ได้ว่าจะต้องออกผลเป็นมะม่วง ถ้ารู้ละเอียด
ลงไปว่า เป็นมะม่วงชนิดใด ก็ย่อมรู้ละเอียดลงไปเช่นเดียวกัน
ว่า จะมีผลเป็นอย่างไร ๆ หรือเช่นนั้นก็เรียนชยนิเรียน ก็รู้ได้
ว่าจะมีความรัก ถ้าชยนิเรียน ก็รู้ได้ว่า ไม่มีความรัก หรือ
เมื่อตอบชยนิถามถูก ก็รู้ได้ว่าจะได้คะแนนมาก ถ้าตอบผิด ก็
รู้ได้ว่าจะไม่ได้คะแนน เป็นต้น ความรู้ที่ว่า สิ่งนั้นจะมีผล
เป็นอย่างไร หรือว่าทำดีจะได้ ทำชั่วจะได้ หรือว่าทำ
ใดก็ ทำชั่วได้ชั่ว ดังนั้น เรียกว่า วิเวก คุณธรรมข้อ
นี้เป็นคุณสมบัติของผู้ค้อย่างหนึ่ง คือผู้ค่านยอมยกคอกเห็นอย่างน

๓. อัตตัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักตน หมายความว่า รู้จักตัวของตัวเองว่า เป็นคนมีชาติสกุลอย่างไร มีศรัทธาบรรพชา ศักดิ์เพียงใด มีทรัพย์สมบัติและบริวารอย่างไร มีความรู้ความสามารถเพียงใด เมื่อรู้ว่าตนมีคุณสมบัติเพียงเท่านั้น จะประกอบกิจการใดเพียงใด ก็จะประกอบกิจการใดได้ถูกต้อง พอสมควร แก่คุณสมบัติอันมีอยู่ในตน ทำให้พอดีพองาม การงานที่ทำก็จะได้ประโยชน์สมประสงค์

ถ้าไม่รู้อย่างนี้ ก็ไม่สามารถจะประกอบกิจการงานได้ถูกต้อง การงานที่ประกอบไม่เหมาะแก่ภาวะของตน ก็ย่อมจะไม่ได้ผลตามที่ควรหรือไม่ได้ผลเลย ยิ่งกว่านั้นกลับจะทำให้เกิดโทษ หรือเสียผลที่ควรจะได้ หรืออย่างนั้นอีกทำให้เสียเวลาเปล่า เช่นนักเรียนทลสมคิดว่าเขื่อนนักเรียน ไม่ตั้งใจเรียน แต่กลับไปตั้งใจทำในเรื่องที่ไม่ใช่หน้าที่ของนักเรียน ทำให้เสียผลการเรียน หรือบางคนเป็นคนยากจน แต่ทำเป็นคนมั่งมี เขาอย่างที่เขาจะมี ต้องเกิดครอนภายหลัง เขาคำว่า “เห็นช้างขี้ขี้ตามช้าง” ก็ต้องเป็นอันตรายแก่ตนเอง นี้เพราะไม่รู้จักตน ไม่เป็นการสมควรเลย

เมื่อนักเรียนรูภาวะของตนว่า ตนเป็นนักเรียน มีหน้าที่ต้องเรียนให้รู้ดี ไม่มัวเมาอย่างอื่น ย่อมตั้งใจเรียน ความ

รู้จักใคร หรือคนทั้งหลายรู้อาจะของตนว่าเป็นอย่างไร ทำให้
เหมาะแก่ภาวะ ดังที่โบราณว่า “นกน้อยทำรังแต่พอตัว”
เช่นนกย่อมจะไ้ความสขกายสขใจ นเพราะรู้จักตน ความ
รู้จักตนจึงเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของผุ้

๔. มตัตถัญญตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายถึง
ความว่า ในการประกอบกิจการต่าง ๆ ของตนต้องรู้ประมาณ
เช่นในการแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีพตักต้องรู้ประมาณในการ
แสวงหาวิชาความรู้ก็ตั่งรู้ประมาณ ในการแสวงหาความร
นั้น เช่นนักเรียนเรียนอยู่ในชั้นไหน ก็ควรแสวงหาความร
ให้เหมาะแก่ชั้นนั้น และต้องให้ไ้ความรู้ในทางที่ชอบ มิใช่
โดยทางทุจริต เช่นลอบคคของคนอื่นในเวลาสอย แอบคเพื่อน
ในเวลาสอยเป็นต้น ซอว่าเข่นวิชาความรู้ผุ้ค ผุ้หาความร
ต้องตงใจเลาเรียนคศึกษา ต้องจำไ้ ต้องคล่องปาก ต้องชน
ใจ ต้องเข้าใจ ความรที่ไ้จริงจะเป็นความรแท้ และความร
นั้น ต้องไ้จากครและจากการพนิจพิจารณาของตน ถ้าย
คคเองไม่ไ้ ก็ต้องเอาตามคร แต่ต้องหคคคให้ไ้คด้วย
เพราะครจะอยกับเรา เฉพาะเมอเรายังอยโรงเรียนเท่านั้น
คณนจงตองหคคคไ้ให้เข้าใจคด้วย นซอว่าหาความรในทาง
ที่ชอบคควร

ในการแสวงหาเครื่องเลี้ยงชีวิตนั้น ท่านแนะไว้ ๓ วิธี
 คอ ๑. ต้องรู้ประมาณในการหา ๒. ต้องรู้ประมาณใน
 การไถ่มา ๓. รู้ประมาณในการกินการใช้ ในการหา
 ต้องรู้ว่าหาอย่างไรจึงจะถูก ขอนกำหนดได้จากการงาน การ
 งานที่ชอบนั้น คอ กสิกรรม การไถ่การนา พาณิชยกรรม
 การค้าการขาย อุตสาหกรรม การทำของสำเร็กรูป
 หัตถกรรม การช่างต่างประเภท ฤทธิกรรม การรับจ้างด้วย
 สัตย์ปศุสัตว์และด้วยแรงงาน หรือการงานใดที่ไม่ผิดกฎหมาย
 การงานเหล่านี้ชื่อว่าเป็นการงานชอบ ผู้แสวงหาเครื่องเลี้ยง
 ชีพ ต้องแสวงหาจากการเหล่านี้ เมื่อแสวงหาอย่างนี้ ชื่อว่า
 รู้ประมาณในการหา ในการประกอบกิจการงานเหล่านี้ ผู้ประกอบ
 ยังต้องรู้ประมาณในการไถ่มา คอเมื่อจะรับผลของงานนั้น
 ก็ต้องรู้ประมาณว่า ที่ใดผลนั้นควรหรือไม่ควร ถูกหรือผิด
 เช่นทำไร่ทำนา โกงไร่โกงนา ค้าขายโกงตาชั่ง หรือลวง
 ด้วยของปลอม การจ้างโกงแรงงาน แม้จะไถ่ผล ก็ชื่อว่าไถ่
 มาในทางที่ไม่ชอบ ต่อเมื่อผู้ประกอบ ทำโดยสุจริต ไม่ทำ
 ขยายในการโกงถึงกล่าวแล้ว มีตำแหน่งหน้าที่อย่างไร มุ่ง
 ทำตามตำแหน่งหน้าที่โดยสุจริตใจ ไม่ใช่ตำแหน่งหน้าที่เช่น
 เครื่องบงหน้า สำหรับเบียดเบียนคนอื่น เช่นนั้นชื่อว่ารัก

ประมาณในการไถ่มา คือได้ผลมาโดยทางที่ชอบ ในการกินการ
 ใช้จ่าย ก็ต้องรู้จักกินต้องรู้จักใช้ คือเมื่อจะกินจะใช้ ก็ต้องคิด
 ก่อนว่าของที่จะกินจะใช้นั้น หาไถ่มาจากงานที่ชอบหรือไม่ เป็น
 ของดีหรือของเลว กินแล้วใช้แล้ว ให้คนหรือให้โทษ ถ้าเห็น
 เป็นโทษก็ควรงดเสียไม่ควรกินควรใช้ เมื่อได้พบใจพิจารณา
 แล้ว เห็นเป็นคนจึงกินจึงใช้ และต้องใช้ตามสมควรแก่ฐานะ
 ของตัว ต้องใช้ของที่ดี กินที่ใช้นั้นให้ได้ประโยชน์โดย สมบูรณ์
 อย่างที่ขอเอาเงินเป็นหลักพูดว่า “ต้องใช้ให้มิประโยชน์ตก
 สดางค” ทั้งคำแนะนำตักเตือนของเก่าว่า “มิใช่นอยใช้นอยค่อย
 บรรจง อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน” รู้จักกินรู้จักใช้อย่าง
 ซื่อว่าประมาณในการกินการใช้ พระพุทธเจ้าท่านก็สอนว่า
 “ความรู้จักประมาณยังประโยชน์ให้สำเร็จ” ความรู้ประมาณ
 เช่นนี้ เป็นคุณสมบัติของผู้ดีอย่างหนึ่ง

๕. กาลัญญตา ความเป็นผู้รู้จักกาล คือเวลา หมายความว่า รู้จักเวลา คำว่า กาล เวลา ในที่นี้หมายถึงระยะ
 เวลาในการประกอบขระ คือแยกเป็น ๓ ระยะ คือ ๑. เวลา
 เริ่มต้น ๒. เวลาทำงาน ๓. เวลาเลิก ผู้ประกอบการทำงาน
 ต้องรู้ว่า เวลาเป็นเวลาเช่นไร ประพฤติตนตรงต่อเวลานั้น

แต่เวลาที่สำคัญที่สุดนั้น คือเวลาทำงาน โยราธสอนว่า
 “เมื่อนอบหาวชา เมื่อใหญ่หาทรัพย์” หมายความว่า เมื่อ
 ยังเป็นเด็กต้องเล่าเรียน หาวิชาความรู้ไว้ คือต้องหาความรู้ไว้
 แต่เมื่อยังเป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ต้องหาทรัพย์เลี้ยงตัว ถ้าใครปล่อยให้
 ให่ว่างกาลผ่านวันไป กันขี้ว่าเสียที ทุกคนต้องไม่ละโอกาสเช่น
 นั้น จงระสอว่ารู้จักกาล คนที่ไม่รู้จักกาล มักจะผัดวันประกันพรุ่ง
 ว่าเมื่อนั้นเถอะ เมื่อนั้นเถอะ เวลาที่ล่วงไปไม่คอยท่า มีคำฝรั่ง
 เขาว่า เวลาไม่มีกินในใต้ หมายความว่า ใครจะทำอย่างไร
 ก็ตาม เวลาไม่คอยท่าใครทั้งนั้น เพราะฉะนั้นจึงต้องรู้ว่า
 เวลานั้นเป็นเวลาเรียน เวลานั้นเป็นเวลาทำงาน โยราธท่านก็
 เตือนไว้ว่า “หนนอยรบเร่งพ่าย ตะวันจะสาย ตลาดจะวาย
 สายบวจะเน่า” หมายความว่า ยังเป็นเด็กอยู่ให้รีบเล่าเรียน
 เสีย ปล่อยให้จนโตแล้วเล่าเรียนไม่ได้ แม้จะมีคำปลอบใจว่า
 ไม่มีใครแก่เกินไปจนเล่าเรียนไม่ได้ ท่านหมายความว่า ต้อง
 หาความรู้เพิ่มเติมอยู่ตลอดไป มิได้หมายความว่า เมื่อทำ
 งานแล้วจะหยุดเรียนเลย เพราะการทำงานก็ต้องทำด้วยความ
 รู้ ในขณะทำงานก็ต้องหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อประโยชน์ของ
 งานนั้น มิใช่ว่าเมื่อเด็ก ๆ ไม่เล่าเรียน ไปเรียนเอาเมื่อโต
 แล้ว อย่างนี้จะใช้ได้กี่ไหน ต้องเรียนเมื่อยังเด็ก โตแล้ว

ต้องทำงาน ตามคัมภีรพราหมณ์ท่านแบ่งอายุของคนออกเป็น ๓ ตอน เรียกว่าวัย คือวัยต้น ที่เราเรียกว่า ปฐมวัย เป็นวัยศึกษา วัยกลาง เป็นวัยทำงาน วัยสุดท้าย เป็นวัยโยคะ คือเขารู้ว่าเขาหาความสงบ ท่านแบ่งวัยละ ๒๕ ปี คือตั้งแต่เกิดถึง ๒๕ ปี เป็นเวลาเรียน ต้องเรียนภายในอายุเท่านี้ ตั้งแต่ ๒๖ ปีถึง ๕๐ ปี เป็นเวลาทำงาน ตั้งแต่ ๕๑ ปีไปเป็นเวลาหาความสงบ ตามธรรมเนียมโบราณเขาออกบวชกันในระยะนี้ นี่เป็นคติของพราหมณ์ แต่ก็ยังใช้ได้ คอยู คนที่รู้ว่า เวลาไหนควรทำอะไรแล้วทำสิ่งนั้นให้ทันเวลา ข้อว่ารูกาล คนที่ผัดวันประกันพรุ่งเป็นคนไม่รูกาล คนที่ไม่รูกาลย่อมล่วงโอกาสอันดีของตน ต้องเศร้าโศกภายหลัง เพราะฉะนั้นต้องประกอบธุระให้เหมาะแก่กาล คนที่ประกอบธุระเหมาะแก่กาลย่อมได้ผลสมบูรณ์ ความรู้รูกาลเป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของมนุษย์

๖. ปริสัญญูตา ความเป็นผู้รู้จักประชุมชน หมายถึง ความว่า ตามธรรมชาติของคนทั้งหลาย จะต้องอยู่กันเป็นหมู่เป็นพวกเป็นกลุ่มเป็นก้อน เป็นบ้านเป็นเมืองเป็นประเทศเป็นชาติ และในคนเหล่านั้น ยังร่วมกันในกิจการต่างๆ อีก มากมาย

น้อยบ้าง ตามส่วนแห่งหมื่น ๆ แต่ละกลุ่มนั้น ย่อมมีความผิด
 แผลแตกต่างกันโดยวิธีการงานบ้าง โดยขนบธรรมเนียม
 ประเพณีบ้าง โดยลัทธิพินิจบ้าง โดยชาติบ้าง โดยศาสนาบ้าง
 ความเป็นอยู่ของเรา จำต้องเกยของกับกลุ่มนั้นตามกิจระเทศ
 ชน เช่นต้องเกยของกับหมู่คนเหล่านั้น ด้วยวิธีการงานบ้าง
 ต้องเกยของกับบุคคลต่างลัทธิศาสนาต่างชาติบ้าง ตามแต่
 กิจระเทศนั้น ๆ จะพ่วงมาจน เมื่อมีความจำเป็นเช่นนั้น เราจำเป็น
 ต้องรู้จักว่า ประชมนั้นเหล่านั้นมีความร้ออย่างนั้น มีธรรมอย่างนั้น
 มีขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างนั้น มีความประพฤติอย่างนั้น มี
 ระเบียบแบบแผนอย่างนั้น เมื่อรู้แล้วเราเข้าไปหา เราปฏิบัติ
 ทั่วไถ่ยกต้อง หรือวางทั่วไถ่ยกต้อง เช่นเราเป็นชายหรือเป็น
 หญิง ยังเด็กอยู่จะเข้าไปหาพระ เราต้องรู้ว่า พระท่านมี
 ขนบธรรมเนียมอย่างไร เราจะต้องประพฤติอย่างไรกับท่าน
 ต้องนั่งลุกคุกกลานอย่างไร ต้องพูดอย่างไร เมื่อรู้แล้ว
 เราทำไถ่ยก หรือเช่นเราจะเข้ามาเรียนในโรงเรียนนั้น เรา
 ต้องรู้แล้วว่า โรงเรียนที่เราเรียนอยู่นั้น มีระเบียบแบบแผน
 อย่างไร มีเครื่องหมายอย่างไร แต่งตัวอย่างไร สอน
 อย่างไรเราต้องรู้ก่อนหมดแล้ว เมื่อเราเข้ามาเรียน เราทำได้
 ถูกต้อง

การอยู่ในหมื่นคน มีความจำเป็นมากที่จะต้องรู้จักประสม
ชนนั้ ๆ ถ้าไม่รู้จักกลายเป็นคนขาคคนเถอน หรือมีฉะฉนกกทา
กิจอย่างไคไม่สำเร็จสมประสงค์ แต่ถารัก่อนแล้ว เมื่อมก
ธุระเกิฉนกกทำคนไคถกถอง กิจธุระยอมสำเร็จด้วยคิ ความ
รู้จักประสมชนเช่นน ชอวารู้จักประสมชน ความรู้จักประสม
ชนเป็นคุณสมบัตีย่างหนึ่งของผค

๑. ปุคคัลลัญญา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล หมายความว่า
ว่ารู้จักเลอกบุคคล ชอนเป็นสำคัญในกิจการทั้งปวง ตามปรกคิ
คนเรายอมต่างกันโดยอชยาศัยใจคอบ้าง ด้วยวิชาความรู้บ้าง
ด้วยสติปัญญาความคคิบ้าง ด้วยความสามารถบ้าง ด้วยลทธิ
นิยมบ้าง ด้วยความประพฤตีย่าง เราผู้อยู่ในโลกเล่า เราจะ
อยู่คนเคียวไม่ได้ เราจำเป็นต้องอยู่ร่วมกับคนทั้งหลาย เมื่อ
เป็นเช่นน เราจำเป็นต้องสมาคมคบคากกับคนทั้งหลาย ท่าน
แนะไว้ว่า “เมื่ออยากมั่งมิให้คยพอกค้ำ อยากมีวิชาความรู้ให้
คยนักปราชญ์” โดยนั้เราต้องการอะไร ก็เลอกคบคยบุคคล
เช่นน ยิ่งคนทเป็นหัวหน้างานหรือหัวหน้าของคนด้วยแล้ว
การเลอกบุคคลผู้ประกอบการงานจำเป็นยิ่งนัก ถ้าเลอกบุคคล
ที่ไม่เหมาะแก่การงานแล้ว การงานก็ไม่สำเร็จประโยชน์ด้วยคิ

ข้อใดบุคคลที่เหมาะสมแก่การ การงานจึงจะสำเร็จด้วยดี เช่น
 เรายังเป็นนักเรียนอยู่เช่นนั้น เราต้องการจะเรียนวิชาใด เรา
 ก็ต้องไปหาครูที่มีความรู้ในทางนั้น ขอเรียนกับท่าน เราจึงจะ
 ได้ความรู้สมประสงค์ แต่ถ้าเราไม่รู้จักเลือกครู เช่นเราอยาก
 วิชาเลข แต่เราไปหาครูที่วิชาวาทะเขยน ท่านก็สอนให้เรา
 ไม่ได้ เราก็ไม่ได้ความรู้ ข้อเมื่อใดควรที่เหมาะสมแก่ความ
 ต้องการของเรา เราได้ความรู้ตามความต้องการ

มีเรื่องทพพรณาดึงพระเจ้าจักรพรรดิโคโรณว่า มีจักร
 รัตนะณ ๗ ประการ ทว่ามีจักรรัตนะณนั้น หมายความว่า มี
 คนที่เหมาะสมแก่งาน ใช้งานได้สมประสงค์ทุกอย่าง ถ้าหากจักร
 รัตนะณแล้ว พระเจ้าจักรพรรดิก็นับจักรพรรดิไม่ได้ เพราะฉะนั้น
 การเลือกบุคคลให้เหมาะสมแก่งานจึงสำคัญนัก ถึงเราเฉพาะตัว
 ก็เช่นนั้น ถ้าเลือกบุคคลได้เหมาะ การอยู่ของเราก็ผาสุก
 ถ้าเลือกได้ไม่เหมาะ การอยู่ก็ลำบาก คนที่ทำการต่าง ๆ
 สำเร็จได้ ก็เพราะเลือกบุคคลได้เหมาะ การเลือกบุคคลได้
 เหมาะ ขอว่ารู้จักเลือกบุคคล การรู้จักเลือกบุคคลเป็นคุณสมบัติ
 อย่างหนึ่งของผุ

คุณธรรมทั้ง ๗ ประการนี้ เป็นคุณช่วยให้บุคคลผู้
 ประกอบการงานได้ผลของการงานโดยบริบูรณ์ ผู้ที่ชอบพูดว่า

ทำไม่ได้ หรือผู้ที่มีความคิดเห็นในเรื่องผลของกรรม ว่า
 จะไม่ได้ผลเช่นนั้น หรือผู้ที่ไม่เห็นผลกรรมที่ตนทำ ก็
 เพราะผู้ทำไม่ได้ทำตามหลักของสัปปริสธรรม ๗ ประการ คือ
 ทำโดยไม่ถูกเหตุผล ผิดกาลผิดที่ ผิดเรื่องผิดคน ทั้งไม่รู้
 ฐานะของตน และไม่รู้จักประมาณ เช่นการกระทำเพื่อให้ผลทันตา
 เห็นในชั่วพริบตา ผลของกรรมย่อมเคลือบคลาไป ล้างหายไป
 แต่หาได้ประกอบกรรมคนนั้น ถูกเหตุผล ถูกกาลถูกที่ ถูกเรื่อง
 ถูกบุคคล ถูกฐานะ และถูกประมาณคือพอที่ กรรมที่ขอมจะ
 ให้ผลในทันใดนั้นเอง ที่เห็นง่ายเช่นนักเรียน ตั้งใจเรียนวิชา
 ในช่วงเวลาที่กำหนดให้ นักเรียนก็ย่อมได้ความรู้ในช่วง
 นั้น แต่ถ้าในช่วงนั้น ไปทำเสียอย่างหนึ่ง ก็ไม่ได้
 ความรู้

คุณธรรมทั้ง ๗ ประการ จะช่วยให้บุคคลผู้ประกอบ
 กรรมทั้งคหรือชั่วใดเห็นผลกรรมโดยชัดเจนอีกด้วย เพราะ
 เหตุนี้คุณธรรมทั้ง ๗ ประการ จึงเป็นสมบัติของผู้ดีทั้งหลาย
 มาแล้ว.

ข้อควรกำหนด

สัตว์บุรุษ	คนสังขารบับ, มักเรียกว่า สัตว์บุรุษ คนที่ทั้ง อยู่ในศีลธรรม, ผู้
ธรรมะ	หลักปฏิบัติของสัตว์บุรุษ
ผู้	คนมีศีลธรรม ผู้มีความประพฤติเป็นศีล เป็นธรรม
สมบัติผู้	คุณสมบัติของผู้, หลักธรรมของผู้
รู้จักเหตุ	รู้ว่า สิ่งนั้นแตกต่างกันได้อย่างไร เช่น ประสพสุข รู้ว่าสืบมาแต่การทัก ประสพทุกข์ รู้ว่าสืบมาแต่ การทำชั่ว เป็นต้น
รู้จักผล	รู้ว่า สิ่งนั้นมีผลเป็นอย่างไร เช่น ทำชั่ว จะมีผลเป็นสุข ทำดีจะมีผลเป็นทุกข์ เป็นต้น หรือเช่นปลุกมะม่วง ก็รู้ว่าจะมีผลเป็นมะม่วง เรือนหงส์ก็รู้ว่าจะต้องมีหงส์
รู้จักตน	รู้ว่าเราของตนในขณะนั้นเป็นอย่างไร เช่น เป็นนกเรียน รู้ว่าเป็นนกเรียน นกเรียนต้อง ขยันเรียน เป็นต้น หรือทนาย ๆ เช่น จะขอ ของต้องรู้ทันในกระเป๋าก่อน เป็นต้น

รู้จักประมาณ รู้ความพอเหมาะพอควร ขอนทองกำหนด
 ประมาณเฉพาะตัวคอของใครอย่าง ๑ ต้อง
 กำหนดประมาณกลาง คือเหมาะทั่วไปอย่าง ๑
 ขอนกาคณามาก เช่นเราที่กำลังพอทะ
 ยกของมีน้ำหนักได้ ๑๐ กิโลกรัม เราต้อง
 ยกเพียงเท่านั้น นเป็นประมาณเฉพาะตัว เพราะ
 บางคนอาจมากกว่าหรือน้อยกว่านี้ หรือเช่น
 โรงเรียนกำหนดเวลาเรียนไว้ คอคงแต่ละเวลา
 ๘.๐๐ น. ถึง ๑๕.๔๕ น. ก็เรียนตาม
 เวลานั้น นเป็นประมาณทั่วไป

รู้จักกาล

คือรู้จักเวลา เวลาของชีวิต เวลาของงาน
 ต้องให้เวลาของชีวิตกับงานประสานกัน เช่น
 เป็นเด็ก ต้องเรียน เป็นผู้ใหญ่ต้องหาทรัพย์
 ต้องเรียนในเวลาที่เราเรียนกำหนดให้ ทุกสิ่ง
 ทุกอย่างในโลก ตกอยู่ในอำนาจของกาลเวลา
 ทั้งสิ้น แล้วแต่ละเวลาจะกำหนด ผลไม่เมื่อไม่
 ถึงคราวสุก แม้จะหมักไม่สุก ขนกันก็ขมเผื่อน

เป็นต้น รู้เวลา คือรู้จักประกอบธุระให้เหมาะแก่เวลา

รู้จักประชุมชน รู้ว่าเมื่อเราจะเกี่ยวข้องกับประชุมชนหมั่น เราจะทำอย่างไร จะปฏิบัติอย่างไร ทำได้ถูกต้อง เร็วกว่ารู้จักประชุมชน, รู้จักปรับตัวให้เข้ากับคนทั้งหลายได้

รู้จักบุคคล รู้จักเลือกคน รู้จักใช้คนได้เหมาะแก่งาน

คำถามเพื่อทดสอบ

๑. สัมปรัสนธรรม คืออะไร มีเท่าไร คืออะไรบ้าง
๒. คนเช่นไรเรียกว่าผู้ดี ผู้ดีต้องประกอบด้วยคุณสมบัติเช่นไรบ้าง
๓. รู้จักเหตุ คือรู้อย่างไร ทั้งใจเรียนรู้ว่าเป็นเหตุแห่งการมีความรัก จักเป็นรู้เหตุใดหรือไม่ เพราะเหตุไร
๔. รู้จักผล คือรู้อย่างไร
๕. รู้จักคน คือรู้อย่างไร เราเป็นคนขากจน แต่

ข้อของราคาแพงๆ ใช้อย่างไร ต้องเป็นหนี้เป็นสินเขา

จิตว่ารู้จักตนหรือไม่ เพราะเหตุไร

๖. รู้จักประมาณ คือรู้อย่างไร

๗. คำว่า ประมาณ หมายความว่าอย่างไร เรามีกำลังยกน้ำหนักได้ ๑๐ กิโลกรัม แต่เราจะยกให้ได้มาก ๆ เราก็ยกเสีย ๑๕ กิโลกรัม จิตเป็นคนรู้ประมาณหรือไม่

๘. รู้จักกาล คือรู้อย่างไร คนที่ขยันทำงานให้ทันเวลา เรียกว่ารู้จักกาลหรือไม่

๙. รู้จักประสมชน คือรู้อย่างไร

๑๐. คำว่า เขาเมองตาหลวให้หลวตาตาม หมายความว่าอย่างไร เมื่อทำตามจิตเป็นรู้จักประสมชนหรือไม่

๑๑. รู้จักบุคคล คือรู้อย่างไร

๑๒. คนที่อยากเรียนเลข แต่เข้าไปหาครุฑมความรักในทางขวางไม่ จิตเป็นรู้จักบุคคลหรือไม่

๑๓. คนที่อยากมั่งมี แต่ไปทำราชการและคบกับคนที่มียศตำแหน่งสูง ๆ จิตว่ารู้จักเลือกอาชีพและบุคคลหรือไม่ เพราะเหตุไร

๑๔. ทว่า สัปบุริสธรรม ให้คนรู้จักกรรมคือการกระทำ
ของคนนั้น หมายความว่าอย่างไร จะช่วยให้
อย่างไร
๑๕. คนที่มักจะทำผิด ทำดีไม่ได้ดี ทำชั่วไม่ได้ชั่ว นั้น
จะแก้ไขได้อย่างไร

บทที่ ๘

พุทธศาสนสุภาษิต

๑

อดทนนา โจทยตฺตานํ.

จงเตือนตนด้วยตนเอง

คำว่า ตน ในข้อว่า จงเตือนตน นั้น ใต้แก่ ภาย
วาท ใจ หรือ การทำ การพูด ความคิด อันมีอยู่โดย
ธรรมชาติของคน คำว่า ตน ในข้อว่า ด้วยตนเองนั้น ใต้แก่
จิตใจที่ไตร่ตรองคิดแล้ว พระพุทธเจ้าสอนให้ตักเตือนตัวเอง
คือให้คนทั้ง หลายทำตนของตนให้อยู่ในทำนองคลองธรรม
หรือให้ประครองตัวอยู่ในศีลในธรรม คนที่คอยหักห้ามใจไว้
ไม่ให้ทำความชั่ว บังคับตัวให้ทำแต่ความดี ชื่อว่า เตือนตน
ด้วยตนเอง

ขยายความ

คามปรกตวิรามิผู้ปกครอง ซึ่งเป็นผู้ใหญ่คอยดูแล
ทุกข้อของเรา เช่นเด็ก ๆ มีพ่อแม่ คอยเลี้ยงดู สอนเค
สอนพูด คอยห้ามไม่ให้ทำสิ่งที่ไม่ควรทำ คอยแนะนำให้ทำ

ถึงทศกรทำ เมื่อเด็กโตขึ้นพอจะเรียนหนังสือได้ เด็ก ๆ ก็มา
 อยู่โรงเรียน ที่โรงเรียนมีครูคอยสอนวิชาความรู้ให้ คอย
 ห้ามไม่ให้เด็กเล่นซุกซนเกะกะเป็นพาลเกรว ทั้งพ่อแม่ทั้ง
 ครูบาอาจารย์ ท่านคอยแนะนำตักเตือนว่า ควรทำอย่าง
 ควรพดอย่าง ควรคิดในทางที่ดี จงเขียน จงอ่าน จงขยัน
 เล่นเรียน จงเล่นอย่าง เหล่านล้วนเป็นเรื่องของคนอนาคตที่
 งดงาม พ่อเราจะเล่นเพลิน ท่านก็เตือนให้เขียนให้อ่าน พอจะ
 นั่งเล่น นอนเล่นเพลิน ท่านก็คอยเตือนให้ทำงาน พอจะนอน
 เพลิน ๆ ท่านก็คอยปลุกให้ลุกขึ้นแต่เช้ามด ท่านตักเตือนเรา
 อยู่เช่นนี้ตลอด

แม่เราจะมีพ่อแม่ครูบาอาจารย์ คอยตักเตือน ว่ากล่าวเรา
 อยู่เช่นนี้จริง แต่ยังไม่พอที่จะให้เราทำดี คิดดี มีศีล
 มีธรรมหรือเป็นคนดีได้เสมอไป เพราะเราไม่ได้อยู่กับหน้าพ่อแม่
 แม่ตลอดไป เราไม่ได้อยู่กับหน้าครูบาอาจารย์ตลอดไป เราต้อง
 อยู่หลังท่านบ้าง เราอยู่โรงเรียนอย่างใดก็เพียงเสียดังนั้น
 เท่านั้น แม่เวลาที่อยู่บ้านหรืออยู่โรงเรียนนั้นแล้ว เราก็มักได้
 อยู่ให้พ่อแม่หรือครูบาจารย์เห็นเราอยู่ตลอดเวลา เราต้องอยู่
 อยุ่หลังท่านเหล่านั้นบ้าง นอกจากนั้น พ่อแม่ท่านก็แก่เฒ่าลง

ทกวัน ในที่สุดท่านก็จะต้องตายจากเราไป ในทางโรงเรียนเล่า
เราก็มองจะต้องออกจากโรงเรียนไป เมื่อเป็นเช่นนั้น เราจึงต้อง
คอยตักเตือนตัวเราเอง เมื่อเราก็กตักเตือนตัวเราเองไ้แล้ว เรา
ก็จะไม่พลั้งทำชั่ว พกชั่ว คิดชั่ว เมื่อเราไม่ทำอย่างนั้น
เราก็มองได้ซึ่งทำแต่ส่วนดี

มีเรื่องเล่าว่า ครั้งพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้ายังไม่
นิพพาน มีเด็กชายคนหนึ่ง เป็นลูกเศรษฐีอนาถาบิดาตาย ปล่อยให้
เป็นลูกคนมั่งมี ไม่เข้าเรียน พ่อแม่จะตักเตือนอย่างไรก็ไม่ยอม
ทำ อยู่มาคราวหนึ่ง พ่อจึงให้ลูกไปพึ่งเทศน์ทวด ลูกก็รับคำ
เพราะอยากได้เงินค่าจ้าง พ่อจึงพาไปฝากกับชาวถนนปลาทู
ออกจากบ้านไปทกวัน แต่ไปเล่นอยู่ในวัด ตกเย็นกลับบ้าน พ่อ
มาลงบ้านทวดค่าจ้าง พ่อก็ให้ลูกทกวัน ทำอย่างนั้นอยู่หลายวัน
อยู่มาวันหนึ่งพ่อบอกกับลูกว่า คราวนี้ต้องจำขอรรมบทพระท่าน
เทศน์มาบอกให้ฟังด้วย ลูกก็เอือมระอา ต้องไปทนฟังพ่อ
ให้โคขรรรมมาวันละข้อ เามาบอกพ่อเพื่อไม่ให้ค่าจ้าง
ฟัง ๆ ไปจนอยู่มาวันหนึ่งเกิดรำคาญขอรรมขึ้นมา จึงปฏิบัติตาม
ขอรรมนั้น ๆ รู้สึกมีความสุข มีความสบายมาก รู้สึกว่า
การทบทวนจำเช่นนั้นไม่เป็นการสมควร เมื่อกลับมาบ้าน จึง

ไม่ทวงค่าจ้างจากพ่อเหมือนวันก่อน ๆ ล่วงมาได้ ๒-๓ วัน
 พ่อรู้สึกแปลกใจจึงบอกให้ค่าจ้างแก่ลูกตามเคย แต่ลูกระอาย
 มากไม่ยอมรับค่าจ้างอีกต่อไป เมื่อบอกความจริงให้พ่อฟัง
 พ่อก็ดีใจมาก จึงมอบให้ลูกทำการงานควมคนงานต่อไป
 ฝ่ายลูกเมื่อตกเทศตนเองไ้เช่นนั้นแล้ว ก็ไม่เกียจคร้านอีก
 ทั่วไป

อีกเรื่องหนึ่ง เด็กคนหนึ่งเวลาโรงเรียนปิดภาคเรียน
 เขากลับไปเยี่ยมพ่อแม่ของเขาที่จังหวัดนครสวรรค์ เขากลับ
 พ่อแม่ให้เงินมาตามส่วนที่จำกัด เขาซื้อตัวโดยสรวดไฟ
 คนขายควทอนสัตว์ให้เขาเกินจำนวนพอที่เขาจะใช้จ่ายเป็นค่า
 เดินทางไ้เพียงพอในเที่ยวนั้น เมื่อเขารับออกมาแล้ว เขาเอา
 มาน้ำให้คนอื่น คนขายทอนเกินจริง ๆ ในชั้นแรกเขาคิดจะ
 เอาเป็นประโยชน์ของเขาเสียเอง เพราะเขามีค่าใช้จ่ายจำกัด
 อยู่แล้ว แต่เขากลับคิดขึ้นมาว่า ถ้าเราเอาเสีย คนขายจะ
 เกอตรอนมาก แม่เขาจะไ้ควมพลึงเพลอของคนขายตัว
 เช่นนั้น เขาก็ไม่สบายใจเลย เมื่อนกถึงควมเกอตรอนของ
 คนอื่น เมื่อถึงเช่นนั้น เขาก็ตกลงใจนำเอาส่วนเกินนั้นไปคน
 ให้คนขายตัวกอนทรวไฟระมาถงสถานนั้น คนขายควเห็น

ความซื่อสัตย์สุจริตของเขา จึงแบ่งเป็นรางวัลให้เขา แต่เด็ก
คนนั้นก็ไม่ยอมรับ คนชายตวจึงให้คนซื่อของกินให้เขาสำหรับ
กินในระหว่างเดินทาง เขาต้องยอมรับของนั้น นเพราะเขื่อน
ตัวเองได้

อีกเรื่องหนึ่ง เด็กนักเรียนคนหนึ่งล้มลงนอนใน
ห้องเรียน เขากลับเข้ามาในห้องเรียนในเวลาโรงเรียนเลิกแล้ว
ใหม่ ๆ เขาเห็นนาฬิกาข้อมือของนักเรียนคนหนึ่งล้มไว้ เขา
จะเก็บเอาไปเป็นประโยชน์ส่วนตัวเสียก็ได้ เพราะไม่มีใครเห็น
แต่เขาไม่ทำเช่นนั้น เพราะเขาคงมันอยู่ในความสุจริต จึง
เก็บเอาไปให้ครูใหญ่เพื่อแจ้งหาเจ้าของต่อไป นักเพราะเขา
เตือนตัวเขาได้เอง เขาจึงทำอย่างนี้

การเตือนตัวเองนี้เป็นสำคัญ เพราะคนทุกคนควม
ได้ ย่อมจะทำแต่ความผิดเท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงควรต้อง
ตักเตือนตนเองไว้เสมอ เช่น

ในการศึกษาเล่าเรียน เราจะต้องหักทักเตือนตัวเองไว้
ก่อนจะมาโรงเรียน ก็ต้องเตือนให้ตนตั้งใจ เตือนให้เตรียม
เครื่องเล่าเรียนให้ครบ เตือนให้มาโรงเรียนทันเวลาเรียน
เตือนให้ตั้งใจเล่าเรียน เตือนให้เรียนให้มีความรู้ติดตัว เตือน

ให้รู้จักเล่น เกณฑ์ให้รู้จักระเบียบของโรงเรียนและรู้จักประพฤติ
ความดีความชอบของผู้อื่น เมื่อเทศน์ตนได้เป็นอย่างดีแล้ว
ทุกคน ทั้งมีความรู้ความประพฤติดีด้วย

ในการประกอบกิจการงาน ผู้ทำงานต้องเทศน์ตนเองว่า
ต้องทำงานในเวลาของงาน ต้องทำงานให้แล้วเสร็จตามเวลา
ที่กำหนด ไม่ปล่อยให้งานค้างคั่ง ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง รับผิดชอบ
ทำงานให้เสร็จไปเป็นอย่างดี ของงานนั้น ๆ เมื่อคอยตักเตือน
ตนอยู่เสมอ ข้อมทำงานสำเร็จทุกอย่าง ทั้งได้ผลของงาน
ตามควรแก่การงานนั้น ๆ

ในธรรมจริยา คือการประพฤติธรรม ผู้คอยเตือนตน
อยู่ว่า ควรทำอย่างนี้ ควรพูดอย่างนั้น ควรคิดอย่างนี้ เพื่อ
รักษากายวาจาใจให้เป็นปรกติและตั้งมั่นอยู่ในคุณความดี ก็นั้น
ก็ย่อมจะเป็นผู้ประพฤติดีในทุกสถานและในการทุกเมื่อ

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนคนทั้งหลายให้
ตักเตือนตนเอง

ธมฺมจารี สุขํ เสติ.

ผู้ประพฤติธรรมย่อมอยู่เป็นสุข

คำว่า ธรรม ในสุภาษิตบทนี้ หมายถึงความดี โดยเฉพาะหมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า คำว่า ประพฤติธรรม หมายถึง ทำดี พุคฺคิ คิกฺคิ คำว่า อยู่เป็นสุข หมายถึงมีความสบายกายสบายใจ

ขยายความ

ตามปรกติกคนเราย่อมแสดง ความคิด ความเห็น ของตน ออกทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง คิดด้วยใจบ้าง ที่แสดงออกทางกายเรียกกันว่า ทำ ที่แสดงออกทางวาจาเรียกกันว่า พูด ที่ยังอยู่ในใจเรียกกันว่า คิด ทำพูดคิดของคนนั้นแต่ละเรียกว่า ประพฤติ ความประพฤติของคน ถ้าบุคคลปรากฏแล้วย่อมมีหลายอย่างหลายประการ ถ้าจะพูดเป็นอย่าง ๗ แล้ว ก็มากมาย เหลือจะพูดให้หมดได้ แต่เมื่อกล่าวโดยย่อแล้ว มี ๒ ประการ คือ ประพฤติชั่วอย่าง ๑ ประพฤติดีอย่าง ๑ ตามธรรมกาคคนเรามักจะตกอยู่ในอำนาจของฝ่ายต่ำ คือมักจะทำแต่ในทาง

๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 ก็นั้นเพราะประพาศวาทันน ไม่คิไม่งาม ไม่ควรทำเลย
 เป็นเค็ดชาค

แต่ตามปรกตคนเรา รักสุขเกลียดทุกข์เหมือนกันหมด
 ถ้าปรารธนาสุขรักสุข ต้องประพาศอิธรรม การประพาศอิธรรม
 นั้น ต้องเว้นประพาศวาทันนกล้าวมาแลวนั้นก่อน ถ้ายังเว้นชว
 ไม่ได้ทำคิไม่ได้ เพราะคนชวทำคิไม่ได้ ต้องเว้นชวให้ไค
 ก่อนจึงทำคิไค ประพาศอิธรรม ต้องยกใจให้คิคคิก่อน เมื่อ
 จิตใจคิคคแล้ว จิตใจเช่นนั้น ก็ระยังคยให้กายทำคิ เช่นให้
 ชวช่วยเหลือกัน เมื่อเห็นอกข้างหนึ่งตกตกชกชวช่วยให้พ้นตกช
 ช่วยอิระของเพื่อนกัน ช่วยพ่อแม่ทำงานชาน ช่วยครทำงาน
 โรงเรียน มีสิ่งของพอจะแบ่งกันไค ก็แบ่งกันกินแบ่งกันไช
 ไม่รังแกหญิงชายให้ไคอาย หรือยังคยให้พคคิ เช่นให้พคตรง
 ตามเป็นจริง ทำคคกยอมรบัว่าคค ทำคคกยอมรบัว่าคค เห็นว่า
 เห็น รู้ว่ารู้ ไม่รู้กว่าไม่รู้ พคแต่เรองของคัว ไม่ยอม
 ส่งเสริมให้แตกราวกัน ชักงให้เกิคความพริ้มเพริ้งกัน
 ชักงให้มีความรักไคไรกัน พคแต่คำอ่อนหวาน พคแล้วเป็นพค
 พคในทควรพค ส่งสยักไคถาม พคไคเรองไคราว ทั้งไคเพราะ
 ใจใครเห็นใครชอย ใครไคยไคใครก็ชอย การทำการพค
 อย่างนี้ เรียกว่าประพาศคคิ ผู้ประพาศคคิ ก็คือผู้ประพาศอิธรรม

ผู้ประพฤติธรรมท่านว่าอยู่เป็นสุข ชงหมายความว่า
อยู่เป็นเป็นสุข มีความสะดวกสบายกายสบายใจ อยู่ร่วมกับ
หมู่เขาได้โดยสันตนาใจ

ในการเล่าเรียน โรงเรียนก็พอใจที่นักเรียนประพฤติ
ประพฤติชอบ โรงเรียนก็ใจว่านักเรียนเรียนดี ในการงาน
คนที่เป็นหัวหน้างานก็พอใจว่า ได้คนงานดี ฝ่ายคนงานเล่า
ก็ยินดีว่าหัวหน้างานดี ในครอบครัว หัวหน้าครอบครัว
ก็ยินดีว่ามีคนดีในครอบครัว คนในครอบครัวเล่าก็พอใจว่าได้
หัวหน้าครอบครัวดี ในหมู่บ้าน ในเมือง ในประเทศ ใน
ชาติ เมื่อมีคนประพฤติธรรม หมู่บ้านนั้น เมืองนั้น ประเทศ
นั้น ชาตินั้น ก็ดีชื่อเสียง การอยู่เป็นปรกติสุข

คนประพฤติธรรม อยู่ในบ้านใดเมืองใดครอบครัวใด
บ้านนั้นเมืองนั้นครอบครัวนั้นก็เป็นสุข และคนประพฤติธรรมนั้น
ก็อยู่ได้อย่างเบ็ดเสร็จ ไม่ต้องหลบซ่อนใคร มองหน้าคน
ทั้งหลายได้อย่างเต็มหน้า คนประพฤติธรรมนั้น ไม่ว่าจะอยู่
ในภาวะเช่นไร ในฐานะเช่นไร จะยากจนหรือมั่งคั่งมากตาม
ก็อยู่เป็นสุขทั้งนั้น มีน้อยก็ใช้น้อย มีมากก็ใช้มาก ใช้จ่าย
ตามฐานะของตน ดังตนได้โดยควรแก่ฐานะ ถือว่าอยู่เป็นสุข

คนที่ไม่ประพฤติกิรรมนั้น แม้จะมีมากก็หาความสุขมิได้ เพราะ
 เมื่อจะกิน กินกว่าของนั้น คนใดมาโดยฉ้อโกงเขามา จะนอน
 กินกว่ายานเรือนทคนนอนนั้นใดมาโดยฉ้อโกงเขามา เมื่อใดทำ
 แต่ส่วนทเคศตรอนให้แก่เขาไว้เช่นนั้น จนนงจะนอนก็ต้อง
 ระวังอยู่ตลอดเวลา จะหาความสุขได้อย่างไร โดยอาการ
 อย่างนี้ ชอว่าเป็นทุกข์

ส่วนผู้ประพฤติกิรรมไม่เป็นเช่นนั้น ถึงจะยากก็มิจน
 อย่างไร บอมีมีความสุขสบายในตัวเองอยู่ตลอดเวลา เมื่อจะ
 อยู่ก็อยู่ได้โดยปลอดกลัย ไม่ต้องหวาดระแวงว่าใครจะมากล่าว
 ตู่ในทางอันมิชอบ เพราะคนทำแต่สิ่งทกทั้งงามไว้ จะกินก็ได้
 ความสนใจว่า ของที่ จะกินจะใช้นั้นคนหาได้มาโดยทางทชอบ
 ได้มาด้วยกำลังสติปัญญา ได้มาด้วยกำลังวิชาความรู้ กำลัง
 แขนของตนโดยสุจริต แม้นอยก็สนใจ มากก็สนใจ นนี้เป็น
 ผลแห่งการประพฤติกิรรม เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านจึง
 สอนว่า ผู้ประพฤติกิรรมย่อมอยู่เป็นสุข

๓

อัฐิ สาธุณา ชินะ.

พจนนความชวควยความค

คำว่า ความชว หมายถึง ความเลว ความทราม ความ
 คำชา ความชวชาสามัญ ความไม่คไม่งาม ความผิด ใน
 ทนหมายถึง ความชวทกชนค คำว่า ความค หมายถึงคุณ-
 สมบคทเหมาะสม ทพคกนว่า ความงาม ความมคงาม ความ
 ชอย ความคก ความเรยบรอย ในทนหมายถึง ความค
 ทกชนค คำว่า ชนะ หมายถึง ทำใหอกฝ่ายทนงยอมจ้าน
 หรือทำให้เขาพ่ายแพไป ทำใหอกข้างทนงละลายหายคนยไป
 หรือกลบรายกลายเป็นค คำว่า ชนะความชวควยความค หมายถึง
 ความว่า ทำความคยลงความชว หรือทำคยของทนความชว
 หรือเอาคชมชวไว้ ไม่ให้ความชวไคโอกาส จคเป็นชนะความ
 ชวควยความค

ขบายความ

ค ชว สองอย่างน มอยเป็นคปรยกัน เป็นอยุโคย
 ชรรคก เมอกล่าวโดยเฉพาะทเกิดกยคนน เกิดควยเทค
 ของความคและชว เทคชว ไคเกอกคคคคค ๓ ปรการ คค

โลก โกรธ หลง เหตุ^๑ที่ ได้แก่วัสดุ ๓ ประการ คือ
 ความไม่โลก ความไม่โกรธ ความไม่หลง เมื่อคน^๒ถูกความ
 โลก ความโกรธ ความหลงครอบงำ คนก็ประพฤ^๓ติชั่ว คน
 ประพฤ^๔ติชั่ว เรียกกันว่าคน^๕ชั่ว เมื่อคน^๖ถูกความไม่โลกไม่โกรธ
 ไม่หลงครอบงำ คนก็ประพฤ^๗ติดี คนประพฤ^๘ติดี เรียกกันว่า
 คน^๙ดี

ในสภายิตย^๑บท ท่านสอนให้เอาชนะความชั่วด้วยความดี
 ใน^๒ข้อนี้มีความหมายเป็น ๒ นัย นัยหนึ่งเป็นความชนะภายนอก
 นัยหนึ่งเป็นความชนะภายใน การชนะภายนอกนั้น หมายความว่า
 ว่า เมื่อเรามีความจำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับคน^๓หมู่^๔มากตามส่วน^๕ที่
 เรา^๖จำ^๗ต้อง^๘เกี่ยวข้อง^๙นั้น เช่นเราอยู่ในครอบครัว ต้อง^{๑๐}เกี่ยวข้อง^{๑๑}
 กับคนในครอบครัว มีพ่อแม่เป็นต้น ในโรงเรียนเราต้อง
 เกี่ยว^{๑๒}ข้อง^{๑๓}กับครูอาจารย์และเพื่อนนักเรียนด้วยกัน ในการทำงาน
 เราต้อง^{๑๔}เกี่ยวข้อง^{๑๕}กับเพื่อนร่วมงาน ในหมู่บ้านเราต้อง^{๑๖}เกี่ยวข้อง^{๑๗}
 กับเพื่อนบ้าน ในการเกี่ยวข้อง^{๑๘}กับคนเหล่านั้น ย่อม^{๑๙}จะ^{๒๐}ต้องมี
 กระทบกระทั่งกันบ้าง ไม่^{๒๑}เซ้า^{๒๒}เซ่^{๒๓}เรา คนทั้งหลายเล้า^{๒๔}ล่อม^{๒๕}มี
 อธิ^{๒๖}ชาติ^{๒๗}ย^{๒๘}ใจ^{๒๙}คอ^{๓๐}ต่าง ๆ กัน บาง^{๓๑}คน^{๓๒}ก็ดี บาง^{๓๓}คน^{๓๔}ก็ร้าย เมื่อ^{๓๕}ใกล้^{๓๖}
 กัน^{๓๗}เข้า^{๓๘} ก็^{๓๙}ย่อม^{๔๐}จะ^{๔๑}เกิด^{๔๒}ความ^{๔๓}ผิด^{๔๔}พ้อง^{๔๕}หมอง^{๔๖}ใจ^{๔๗}กัน^{๔๘}บ้างไม่^{๔๙}มาก^{๕๐}กัน^{๕๑}น้อย

โบราณว่า สันกับฟันยังรู้จักกระทบกัน เมื่อรวมอยู่ในปากเคี้ยว
กัน เมื่อมีเรื่องอันจำต้องผูกพันของใจกัน เราจำต้องอดทน
เมื่อข้างหนึ่งผูกพัน อีกข้างหนึ่งก็จำต้องทาคือ เมื่อข้างหนึ่ง
แรงมา ถ้าเราแรงตอบ ก็ต้องเกิดทะเลาะวิวาทกัน ไม่ใช่คน
เล่ห์ทั้ง ๒ ฝ่าย แต่ถ้าวางใจออกไว้ หาขยายหลักเลี้ยงเสีย
ไม่ให้มีทะเลาะวิวาทกันใด ก็จะเป็นคนทั้ง ๒ ฝ่าย เมื่อเราออก
ใจเช่นนี้ เอาใจเขาคือ ก็ชื่อว่าชนะด้วยความดี นี่เป็นส่วน
ภายนอก

ส่วนภายในนั้น ตามปรกตจิตใจของคนเราบางครั้งก็
อาจจะถูกอารมณ์ภายนอกยั่วชวนให้คิดร้ายไปได้ เช่นคน
ที่คิดล่อกคิดขโมย คนคิดแต่จะเล่นให้เสียการเล่าเรียน คนที่
คิดเกียจคร้าน ไม่อยากทำงาน คิดแต่จะให้ใจได้มาโดยไม่
ต้องทำ หรือคิดทำทุจริตต่าง ๆ นี่เป็นความชั่ว เมื่อเรารู้เช่น
เราต้องคอยบังคับใจยังค้ำกายให้คิดให้ทำแต่ความดี เช่นเอา
ชนะใจเกียจคร้านด้วยความขยัน เมื่อใจเกิดความอยากได้
ก็เอาชนะด้วยการเสียสละ เมื่อใจคิดโกรธเคือง ก็เอาชนะด้วย
เมตตาการุณา เมื่อใจคิดเกลียดชัง ก็เอาชนะด้วยความรักความ
สงสาร เมื่อใจเข้าใจผิดหลงผิด ก็เอาชนะด้วยการใช้ปัญญา

ความรุ่มรวย เราเอาชนะใจของเราได้ดังนี้ ก็ชื่อว่าเอาชนะ
ความชวทวยความดี ความชนะอย่างนั้นเป็นส่วนภายใน

การเอาชนะทวยความดีเช่นนั้น เป็นความชนะที่แท้จริง
ทั้งมั่นคงถาวร และเป็นข้อเกิดแห่งความดีต่อไป เพราะฉะนั้น
พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนให้เอาชนะความชวทวยความดี

ความขอบคุณนำมาซึ่งประโยชน์สุข

คำว่า ความอดทน หมายถึง ความทนทานต่อสิ่งอื่น
 ยั่วให้รักให้ชังให้หลง คำว่า ประโยชน์สุข หมายถึง สิ่ง
 ประกอบขึ้นได้แล้วมีความชื่นใจ เพราะอดทนได้นั้น ใจความย่อ
 ว่า อดใจเป็นสุข อดไม่ใจเป็นทุกข์ เมื่อรักสุขเกลียดทุกข์จึง
 ควรอดทน

ขยายความ

ความผิด คือความทันทานนั้น มีลักษณะเป็น ๓ ประการ
คือ ๑. ทนตราครุฑ ๒. ทนลำบาท ๓. ชกใจ

๒๖๕
 ทนตรากตรำนั้นคงทน ตามปรกติคนทุกคนต้องทำงาน ถ้า
 ไม่ทำงานก็มีชีวิตอยู่ไม่ได้ เพราะงานก็คือชีวิต หรือว่า ชีวิต
 คืองาน และงานเล้กก็มีตามประเภท งานของเด็ก งานของ
 ผู้ใหญ่ งานของหญิง งานของชาย งานของชาวยุโรป งาน
 ของชาววิก งานของเด็กไทยแก่การศึกษาเล่าเรียนหาวิชาความรู้
 ใส่ตัว งานของผู้ใหญ่ ไทยแก่การทำมาหาเลี้ยงชีพ ในการ

ทำงานของคนทุกประเภท ผู้ทำต้องมีความอดทนในการทำงาน
ทุกอย่างไม่่ว่าจะเป็นการหาเลี้ยงชีพหรือในการเล่าเรียนศึกษาหา
ความรู้ก็ตาม ผู้ทำงานไม่ควรเห็นแก่ความสับสนสับสนเพียง
เล็กน้อย ไม่ว่าจะเป็นเชื้อสายฝ่ายใดอย่างไร ควรทำงาน
ตลอดเวลา ตั้งหน้าประกอบกิจการงาน มีความสำคัญในเรื่อง
หนavaroon เช่นเดียวกับหญ้า หมายความว่า หญ้าที่ทนแดด
ทนฝนได้ฉันใด คนทำงานก็ทนหนาวทนร้อนได้เช่นนั้น เมื่อ
ทำงานสำเร็จก็ได้รับผลงานนั้นตามควรแก่งาน ใดที่รพย์เป็นผล
นำมาเลี้ยงตนเลี้ยงครอบครัวของตนให้เป็นสุขตามควร ตั้งตน
ใดเป็นหลักฐาน นี้เพราะความอดทน ความอดทนในเวลา
ประกอบกิจการงานเช่นนั้น เรียกว่า ทนตรากตรำ

ทนลำบากนั้นคงทน ตามธรรมดาร่างกาย ต้องมีความ
เจ็บไข้บ้างไม่มากนักน้อย ตั้งทนแต่ความทิวระหายอันเป็นโรค
ประจำ เราจะต้องเขยวยา รักษาอยู่ทุกเช้าทุกเย็น บางเวลา
ก็เกลื่อนกลาด ถ้าต้องอดทนเอาอย่าง ยังมีป่วยไข้เจ็บหัวปวดท้อง
เป็นโรคเป็นไข้ มากมายน้อยบ้าง รักษาหายไ้เองบ้าง รักษา
ไม่หายไ้เอง ก็ต้องหาหมอมารักษายาพยาบาลในคราวเช่นนั้น
ถ้าผู้ป่วยไข้ไม่มีความอดทน เจ็บน้อยบอกมาก เจ็บมากบอกน้อย

ครูวณูครางทำให้ผู้รักษาพยาบาลให้ยาไม่ถูกไม่ตรงกับโรค เช่น
 ทำให้ออกเหงื่อหรืออาจไม่หาย แต่ถ้าผู้ช่วยใช้มีความ
 อุตุน เจ็บมากบอกมาก เจ็บน้อยบอกน้อย บอกตรงตามอาการ
 ที่ปรากฏ ไม่ทำทรนทรายไม่ครูวณูคราง ปฏิบัติตามคำแนะนำ
 ของหมอหรือผู้พยาบาล หมอหรือผู้พยาบาลก็ให้การรักษาได้ถูก
 ตรงตรงกับโรค โรคก็หายเร็ว นเพราะมีความอุตุน ความ
 อุตุนในเวลาเจ็บไข้เช่นนั้น เรียกว่า ทนลำบาก

ทนเจ็บใจหรืออดใจทนทน ตามปรกติกกันเมื่ออยู่ร่วมกัน
 ก็ต้องมีผลพลงต่อกันบ้าง ไม่มากนักอยู่ เมื่อฝ่ายหนึ่งพลงผล
 เช่นนั้น อีกฝ่ายหนึ่งอดใจไว้ได้ ก็ไม่มีเรื่องต่อไป นับเป็นส่วน
 ของการอดใจในครอบครัว ตามธรรมชาติหัวหน้า ย่อมจะต้อง
 มีความรับผิดชอบต่อผู้อยู่ใต้ปกครองตลอดเวลา เมื่อเห็นความ
 ขาดพร่องเกิดขึ้นหรืออันตรายเกิดขึ้น ย่อมจะต้องคิดว่ากล่าว
 แนะนำพรั้งสอน เพื่อให้ผู้อยู่ในปกครองของตนกลับประพฤติ
 ประพฤติชอบ ถ้าผู้อยู่ในปกครองอดทนต่อถ้อยคำ รับฟังด้วย
 แก่ใจด้วยความนบน ก็ย่อมจะกลายเป็นคนดีได้

ในการเล่าเรียน นักเรียนที่ไม่อดทนต่อคำสั่งสอนของครู
 ย่อมไม่ได้ความรู้ แต่ถ้านักเรียนทนฟังคำสั่งสอนของครู แม้ครู
 จะกล่าวกล่าวอย่างไร ก็อดทนไม่โกรธตอบ ไม่แสดงอาการ

แม่สีกว่าสี่ขวบหน้า บ่อมไถวิชาความรัทักตัวไปและใช้ความรั
 นั้นให้เป็นประโยชน์แก่ตนเองในภายหลังไ้ เมื่อตั้งใจประพฤติ
 ดี ประพฤติชอบก็บ่อมจะได้รับเมตตาการุณาจากครูอาจารย์
 ยกย่องให้มชื่อเสียงต่อไป

ในการงานที่มีผู้บังคับบัญชา ผู้ที่อยู่บังคับบัญชาไม่
 ความอดทน แล่การอาหารอะไรจะต้องทำถูกใจออกจากการงานไ้
 แต่ถามความอดทน พยายามปฏิบัติงานตามคำแนะนำหรือตาม
 คำสั่งอันชอบด้วยวิญญูติ ถ้าเห็นขัดกทำโอกาสแจ้งให้เข้าใจ
 ก็บ่อมจะได้รับเมตตาการุณา เพิ่มรายไ้ให้ตามควร บ่อมมี
 ความเจริญในงานนั้น ทั้งจะได้รับยกย่องให้มเกียรติยศชื่อเสียง
 ต่อไป นี้เพราะอดทน

ท่านแนะไว้ว่า ไม่ให้ไ้โกงผู้มอำนาจ ผู้มอำนาจในมือ
 ผู้เป็นนาย ผู้มกำลังกว่า ในขณะที่ท่านผู้้นกำลังโกรธจะผิดถูก
 อย่างไรก็ตองออกไ้ ผิดถูกอย่างไรก็หาโอกาสแจ้งเมือหาย
 โกรธแล้ว ถ้าขึ้นไ้โกงในเวลานั้น บ่อมเป็นอันตราขายแก่
 ตนเอง และอาจเป็นอันตราขายถึงชีวิตแล่วร่างกายไ้ จำต้องออก
 ไ้ ถ้าออกไ้ไ้ ก็ไม่มีอันตราขายอันไ้ ทั้งจะได้รับเมตตาการุณา
 ในภายหลัง

ในเรื่องความอกทนนี้ ควรทำในททกสถานและในกาล
ทุกเมื่อ แต่การอดทนต่อบุคคลผู้กำลังเหน็ดกว่าตน ท่านไม่
นับเป็นขันติแท้ เพราะอดทนเพราะความกลัวเขา แต่ถึงจะไม่
แท้ก็ควรอดทน เพราะทำให้ปลอดภัยได้ การอดทนต่อบุคคล
น้อยกว่า ซึ่งตนสามารถจะตอบโต้ได้ตามต้องการ แต่อดไว้
โดยไม่ทำตอบ ท่านว่าเป็นขันติแท้ เพราะเป็นการอดใจโดยแท้

เมื่อพระพุทธเจ้ายังมีพระชนมายุ คราวหนึ่งเสด็จลง
พระนครโกสัมพ พร้อมภิกษุสงฆ์มากองค์ด้วยกัน พระนาง
มาคันทยาซึ่งผูกอาฆาตพระพุทธเจ้ามานานแล้ว ได้ซ่อนใน
คราวนั้น จึงส่งคนไปคอยต้นทางเข้าพระนคร พอเสด็จ
พระนคร คนทั้งหลายเหล่านักพากันหาพระพุทธเจ้าด้วยถ้อยคำ
อันหยาบคายที่ส่อคลอศทางเสด็จผ่านไป พระอานนท์เห็นไม่
เขาทุกทลชวนให้เสด็จไปเมืองอน พระองค์ตรัสถามว่า ถ้าเมือง
นั้นเขาคำอก จะไปทางไหน ทูลว่า ไปเมืองอนอก ตรัสว่า
ถ้าอย่างนั้นไม่มีเมืองจะไป ตรัสต่อไปว่า เรืองเกิดที่ไหน ก็
ให้เร่งขบวน คนคำเขาเมื่อยปากเขาเขาก็เลิกไปเอง แล้วทรง
เฉยอยู่ มีใจตรัสอย่างไร พอคนพวกนั้นเหนื่อยเข้า ก็หยุด
ไปเองละทิ้งรถจาก แล้วทรงแสดงว่า พระองค์เป็นเหมือนช้าง

สงคราม ทนต่อลัทธิครีโณมาแต่ทิศทั้งหลายได้ พระองค์ทรง
ทนต่อคำเชื่อนั่นได้

อุกเรองหนง เมฆพระพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตะวัน
กรุงสาวัตถี พระปณณเถระพุทธสาวก ประารณนาจะไปประกาศ
ธรรมวินัยในแถบสุนาปรันตปะ ไปทูลลาพระพุทธเจ้า พระองค์
ทรงประารณนาจะแสดงคุณธรรมของท่านพระปณณะให้ปรากฏ จึง
ตรัสว่า ไ้ทราบายว่าชาวสุนาปรันตปะเป็นคนคร้าย เธอไปในที่
นั้น เธอจะทนไหวหรือ ถ้าเขาคำ เธอจะว่าอย่างไร กรายทล
ว่า ถ้าเขาคำ ก็ยังดีกว่าเขาคบ ตรัสว่า ถ้าเขาคบจะทำอย่างไร
ทลว่า ถ้าเขาคบก็ยังดีกว่าตี ตรัสว่า ถ้าเขาคีจะทำอย่างไร
ทลว่า ถ้าเขาคีก็ยังดีกว่าฟัน ตรัสว่า ถ้าเขาฟันจะทำอย่างไร
ทลว่า ถ้าเขาฟันก็ยังดีกว่าฆ่า ตรัสว่า ถ้าเขาฆ่าจะทำอย่างไร
ทลว่า ถ้าเขาฆ่าก็ยังดีกว่าฆ่าตัวเอง เพราะคนบางคนเกิด
เขื่อนายในชีวิตขึ้นมา ต้องจ้างเขามาก็มี โคตนาตายก็มี
ผูกคอตายก็มี ทหาพระพุทธเจ้าไม่ต้องชวนชวายเชื่อนั่น ก็เป็น
การดีแล้ว ตรัสว่า สาธุ เธอไปได้ เธอจงประกาศธรรมวินัยให้
สำเร็จประโยชน์สุขแก่สาธุชนทั่วไปเถิด แล้วพระปณณะก็ไปยัง
ถิ่นแดนนั้น ประกาศธรรมวินัย ประกิจฐานพระพุทธศาสนา
ลงในดินนั้น

เรื่องที่เลาฆานเป็นทวอย่างอนคคของผุ้มีชนคค แต่ละเรอง
ล้วนเป็นการอคคใจทงน้น

นคเรยนยงอยุ่ในวคคเก้ค ยงทอองอคคยผุ้ปกครองพ่อแม่
ครุอาจรยและเพอนผุ้กน จงสมคควรมคคณธรรมคคชนคค ทาน
กล้าวว่า ขรรคคคประโยชนทงหลาย ประโยชนของทนเป็นยอก
แต่ขรรคคคณธรรมทงหลาย ชนคคคควมอคคใจเป็นยอก เมอ
เรามคชนคคประจาคนแล้ว ก้จะเป็นเหตุให้ล้าเร้ผลอนเป็นควม
สขกายสขายใจในทททสสถาน และในกาลททกเมอ เพราะฉฉน
พระพุททเจ้าทานจงสอนว่า ควมอคคทนน้ามาชงประโยชนสข

สุขา สงฺขมสุส สามคคิ.

ความสามัคคีของหมู่ทำให้เกิดสุข

คำว่า สามัคคี แปลว่า ความพร้อมเพรียง หมายถึง
 ความว่า ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คือทำตามหน้าที่ตามอยู่
 คำว่า ของหมู่ หมายถึง มากด้วยกัน หมายถึงสิ่งต่าง ๆ
 แม้เป็นสิ่งเล็กน้อย ถ้าวมกกันก็เรียกหมู่ เช่น หมู่คน คำว่า
 ทำให้เกิดสุข หมายถึง ความสุขสบาย เป็นผลสืบมาแต่
 สามัคคี ความสุขในตน หมายถึงความอยู่เย็นเป็นสุข หรือ
 คงอยู่ได้ ไม่ต้องฉีกทำลาย สภาวะที่ตนแสดงว่า ความสุข
 อย่างหนึ่งซึ่งเกิดแต่ความสามัคคีของหมู่ หรือหมู่ที่สามัคคี
 ย่อมมีสุข

ขยายความ

สิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏแล้ว ทั้งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ย่อมมี
 ปรกติเป็นของแต่ละสิ่ง ๆ หนึ่งนั้น หาได้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
 ไม่ ต่อเมื่อสิ่งเหล่านั้นประกอบกันเข้า จึงปรากฏเป็นสิ่งที่เรา
 เห็นอยู่ และเมื่อปรากฏเป็นสิ่งมีชีวิตบ้าง ไม่มีชีวิตบ้าง

กงนนถว ตั้งเหล่านักยงเป็นแต่ละตั้งอยู่ดูก เช่นคน ก็เป็น
แต่ละคน คอเมอรวมกันเข้าเป็นหมู่เป็นพวกเป็นครอบครัวเป็น
บ้านเป็นเมือง เราก็บอกว่าหมู่ คำว่าหมู่ในสภากยทนต์ หมายถึง
ลงหมู่คนเป็นสำคัญ คนที่อยู่กันเป็นครอบครัวเป็นบ้านเป็นเมือง
เป็นประเทศเป็นชาติ ถิ่นใหม่สุข ของพรหมเพรียงกัน ท
ทานเรียกว่าสามัคคี

ความสามัคคีนั้นได้แก่ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของ
หมู่หนึ่งๆแต่ได้พรหมกันอย่างแฉะลูกเสือหรือทหารกำลังฝึกหัด
ก็ต้องขวาทันชายหน้าหน้าเคยกลับหลังหน้าพรหมกัน เพราะนั้น
เป็นเพียงอาการทมิฬหรืออย่างหนึ่งเท่านั้น มิใช่ต้องการให้คน
ทั้งชาติทั้งประเทศทั้งบ้านทั้งเมืองทำเช่นนั้น ความสามัคคีนั้น
ถ้าหมายถึงการทมิฬในหมู่ทำงานตามหน้าที่ ใครมีหน้าที่
อย่างไร ก็ทำหน้าที่อย่างนั้น เช่นในครอบครัว คนที่รวมกัน
อยู่ในครอบครัว ก็ทำเป็นหมู่หนึ่ง เป็นหัวหน้าครอบครัวเช่น
เป็นพ่อเป็นแม่เป็นลูก ก็ต้องทำหน้าที่อย่างนั้น ถ้าแต่ละคนไม่
ทำตามหน้าที่ของตนนั้นมา ครอบครัวนั้นก็เกิดวุ่นวาย คอเมอ
ทุกคนในครอบครัวนั้น ทำหน้าที่ของตน ครอบครัวนั้น
ก็อยู่เป็นสุข

ในโรงเรียน ถ้าครูไม่ทำหน้าที่ของครูเช่นไม่แนะนำ
 สอนนักเรียน เห็นนักเรียนเกียจคร้านไม่ตั้งใจ เห็น
 นักเรียนทำผิดไม่ว่ากล่าว ไม่ชักจูงไปในทางที่ถูกหรือแนะให้
 ทำงานที่ดี ปล่อยปละละเลยเสีย ฝ่ายนักเรียนเล่า ไม่ทำ
 หน้าที่ของตน ไม่ตั้งใจเล่าเรียนศึกษา ประพฤติเกียจคร้าน
 เป็นพาลเกเร อย่างนี้โรงเรียนนั้นก็ไม่เป็นโรงเรียน ในที่สุด
 ก็จะต้องเลิกล้มไป แต่ถ้ามทั้งครูทั้งนักเรียน ต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่
 ของตน ครูก็พยายามอบรมสั่งสอนนักเรียนให้มีความรู้
 นักเรียนก็ตั้งใจเล่าเรียนศึกษาให้มีความรู้มีความประพฤติ
 ดี เมื่อดูต่างฝ่ายต่างทำหน้าที่อย่างนี้ โรงเรียนนั้นก็เป็นโรงเรียน
 ที่สมบูรณ์เป็นอันหนึ่งอันหนึ่ง เรียกว่าอยู่เย็นเป็นสุข

ในบ้าน ในเมือง ในประเทศ ในชาติ คนในชาตินั้น
 ต่างไม่ทำหน้าที่ของกันและกัน ต่างเกียจคร้านกัน รวนรอฟุ้ง
 เช่นมึนระไปหาเจ้าพนักงาน เจ้าพนักงานก็ผัดผ่อนเหมือน
 การงานก็เสียหรือล่าช้าเกินกว่าเหตุ คนก็เบื่อหน่าย ไม่เป็น
 สวัสดิคติเลย หรือประชาชนพลเมืองไม่ยอมเสียภาษีอากรเท่าที่
 ควรจะเสีย คอยแต่หลบหลีก รัฐบาลผู้ทำงานของชาติของ
 ประเทศก็ไม่สามารถจะดำเนินงานของประเทศของชาติได้โดย

สัตว์ก็ แต่ถ้าง่ายต่างทำงานกันตามหน้าที่ ใครมีหน้าที่
อย่างไร ก็ทำอย่างนั้น พยายามทำมิให้ค้างคาง ให้เสร็จเป็น
ระยะ ๆ ไป พลเมืองก็ทำหน้าที่ของพลเมือง คนมีอาชีพอย่างไร
ก็ทำตามอาชีพนั้น ชาวนาก็ทำนา ชาวไร่ก็ทำไร่ ช่างก็ทำการ
ช่าง พ่อค้าก็ค้าขาย ข้าราชการพลเรือน ก็ปฏิบัติหน้าที่ของ
พลเรือน ตำรวจก็ทำหน้าที่ของตำรวจ ทหารก็ทำหน้าที่ของ
ทหาร ไม่สับสนเกลียงงอนกัน รักษาหน้าที่ของตนให้ดำเนินไป
ด้วยดี ประเทศชาติที่ทุกคนพร้อมเพรียงกันอย่างนี้ ย่อมหวัง
ความสุขความเจริญได้ นี่เพราะมีสามัคคี

ความสามัคคีคนมีในชาติ ที่นั้นก็มีสุขความเจริญ มีในวัตถุ
ต่าง ๆ วัตถุนั้นก็มั่นคงถาวร มีในคน คนก็มีสุขความเจริญ
ตามธรรมดาไม้ซีกจะไผ่จะคไม้ซุงไม้ไผ่ ถัดเป็นคติดกันมาอย่างนี้
แต่ถ้าไม้ซีกนั้นหลายอันเข้าที่ไผ่จะคไม้ซุงไม้ไผ่ เส้นเชือกทำจาก
เชือกไมละเย็บคซึ่งไม้มีกำลังอย่างใดเลย แต่เมื่อเป็นเส้นเชือก
แล้วก็สามารถจะผูกมัดอะไรก็ได้ทั้งนั้น เครื่องไม้แต่ละชิ้น
ประกอบกันเป็นเรือนชานบ้านช่องอย่างใหญ่โตได้ กรวดหิน
ปูนทราย ประกอบกันเข้าเป็นคกรามใหญ่โตแข็งแรงทนทานได้
มดแมลงตัวเล็ก ถ้าเราจะย่นกเคี้ยวกัดตายทันที แต่มดแมลงมี

ความพรหมเพรียงกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน คนก็ไม่ถา
 วยกันมัน มันผลไม้มันใด ถ้าต้องการผล รู้ว่ามันคาง
 ก็ต้องเตรียมการต่อสู้คางก่อน จึงจะได้ลูกไม้มากินได้ ตัว
 ปลวกตัวเล็ก ๆ มีความสามัคคีกัน ก็สามารถสร้างที่อยู่ได้
 ป่านกิ่งกเขา แมลงผิงตัวเล็ก ๆ มีความสามัคคีกัน ทำรัง
 สร้างลูกได้อย่างน่าอัศจรรย์ นเพราะความสามัคคี

ครั้งพททกาลเล่ากันว่า เมืองเวสาลี แคว้นวัชชี ผู้
 ครองเมืองมีความสามัคคีกัน พระเจ้าชาคคัตถ์ พระเจ้าแผ่นดิน
 มคธ ทรงปรารภจะยกเอาแคว้นวัชชีไว้ในอำนาจ เพราะ
 ทรงเห็นเป็นแคว้นเล็ก แต่มีความเจริญมากในยุคนั้น จึง
 ปรึกษาทพเจ้าทวชชี แต่ถูกกองทัพของวัชชีแตกพ่ายกลับมา
 ไม่สามารถจะยกเอาแคว้นวัชชีได้ นเพราะความสามัคคีของ
 คณะวัชชี ต่อมาพระเจ้าชาคคัตถ์ทรงใช้ขยายส่งวัสสการ
 พราหมณ์เป็นไส้ศึก ไปอยู่กับคณะวัชชี วัสสการพราหมณ์แห่
 ญคณะวัชชีแตกสามัคคีกัน วัสสการพราหมณ์ได้ช่อง ส่งข่าว
 ไปยังพระเจ้าชาคคัตถ์ ให้ส่งกองทัพเข้าย่ำ คราวนั้นพอ
 กองทัพแคว้นมคธมาถึง หัวหน้าวัชชีส่งการทัพ ชาววัชชีกลย
 เกยกัน ไม่มีใครออกต่อสู้ กองทัพพระเจ้าชาคคัตถ์ก็ยกเข้า

วชชไตโดยง่าย นเพราะแตกสามัคคี ความสามัคคีคุณ
ความแตกสามัคคีมีโทษ จึงตแคว่นวชชเป็นตัวอย่าง เมอชิง
สามัคคีกัน ใครดีไม่แตก แต่พอแตกสามัคคีเท่านั้น กองทัพ
ก็แตกโดยง่ายเขาเมองไตโดยมีท้องต

เครื่องจักรกลทุกส่วน ต่างมีหน้าที่คนละอย่าง เครื่อง
จักรเหล่านัน ต่างทำหน้าที่ของตนด้วยดี ถ้าเกิดตัวใดตัวหนึ่ง
ชกข้องจน เครื่องจักรก็ใช้การไม่ได้ทั้งหมด แต่เมอหากตัว
ทำหน้าที่ของตนด้วยดี เครื่องจักรกลนั้นก็ใช้การได้ก็ ตัวเรา
ประกอบด้วยส่วนอวัยวะต่าง ๆ อวัยวะเหล่านัน ต่างมีหน้าที่
ไม่เหมือนกัน ร่างกายและชีวิตยังคงอยู่ได้ ก็เพราะอวัยวะ
เหล่านันต่างทำหน้าที่ของมัน และอวัยวะเหล่านันก็หากินา ไม่
ยอมทำหน้าที่สับสนกันเลย ทำไม้โคกไม้โคกเคียว ไม่เทียว
ทำโน่นทำนองอย่างอื่น เช่นดา ทำหน้าที่ หักหนาทพง ฆมก
มีหน้าที่คมกลั่น เป็นต้น อวัยวะเหล่านันไม่เคยเกยงงอนกัน
เลย เมอตาบชกก็ไม่เห็นทเคียว และหก็ไม่ยอมทำหน้าที่ของ
ดา ถ้าอวัยวะเหล่านันไม่ทำหน้าที่ไปตามปรกติ ทุกส่วนชกข้อง
หมด ใช้การไม่ได้ เช่นเจ็บดา ต้องหยุดงาน หรือเจ็บขา
ก็ต้องหยุดงาน เป็นต้น การที่อวัยวะต่าง ๆ ทำงานตามหน้าที่

ของมันเป็นเช่นนั้น ท่านเรียกว่าสามัคคี คือความเป็นอันหนึ่ง
อันเดียวกัน

ความสามัคคีมีในคนใด คนนั้นมีความเจริญ มีในหมู่
ใด หมู่ นั้นมีความสุขความเจริญ เพราะฉะนั้นสมเด็จพระ
สังฆราชปัสสเทวะ วัตรราชประคิษฐ์ จักรพรรดินาสถาษณ
ประกอบพระราชบัญชากรสำหรับแผ่นดิน เพื่อยืนเครื่องระลึกถึง
เตือนจิตเตือนใจชาวไทยทั่วหน้าให้มีความสามัคคีกัน ช่วยกัน
ทำงานอันเป็นหน้าที่ของตน เพื่อความเจริญก้าวหน้าของ
ประเทศชาติสืบไป

องค์การค้ำดวงศุสภา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ตรัสภา

นายกำจร สัตถะรอด พิมพ์และโฆษณา

๑๕ มิถุนายน ๒๕๐๕

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๐๕